

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANELERİNDE E-KİTAP
KOLEKSİYONU OLUŞTURMA**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Bengü EROL

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANELERİNDE E-KİTAP
KOLEKSİYONU OLUŞTURMA**

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Bengü EROL

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Ankara, 2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANELERİNDE E-KİTAP
KOLEKSİYONU OLUŞTURMA**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmza

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez sınav tarihi:

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Fatih RUKANCI danışmanlığında hazırladığım “Araştırma Üniversitesi Kütüphanelerinde e-Kitap Koleksiyonu Oluşturma(Ankara, 2019)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim

12.06.2019

Bengü EROL

ÖNSÖZ

Teknolojinin hızlı gelişimi bilimsel kaynakların üretimindeki artışı da kaçınılmaz kılmıştır. Teknoloji aynı zamanda insanlığın ürettiği fikir ve düşünceleri, bilimsel veya aktüel ürünleri iletişim yoluyla daha fazla insanın erişimine sunmuştur.

Elektronik bilgi kaynakları geçtiğimiz yüzyılın bilimsel gelişim hamleleri içerisinde ortaya çıkan temel kaynaklardır. Bu kaynaklar bilgi merkezleri ve kütüphanelere yönelik temel yaklaşımların köklü bir şekilde değişimine yol açmıştır.

Elektronik bilgi kaynakları içerisinde ise e-kitaplar önemli bir yer tutar. Öyle ki e-kitaplar insanın entelektüel bir varlık olarak günlük yaşamında yer etmeyi başarmıştır.

Ülkemiz gelişmiş ülkeler içerisinde yer almayı hedefleyen bir ülke olarak bilgi merkezlerini/kütüphaneleri ve kaynaklarını çağın gereklerine göre düzenlemek ve akademik yaşama bu yönde destek vermek zorundadır. Kalkınmanın temel işaretlerinden biri olan nitelikli bilgi üretimi ancak nitelikli bilgiye erişim ile mümkün olabilir.

Bu doğrultuda yaptığım çalışmaya desteklerini esirgemeyen başta ailem olmak üzere akademik yaşamıma yön veren hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
I.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.2. ARAŞTIRMA KONUSU	2
1.3. AMAÇ	2
1.4. KONUNUN ÖNEMİ	2
1.6. KAPSAM	4
1.7. YÖNTEM ve VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	5
1.8. DÜZEN	6
1.9. TERİMLER	7
II. BÖLÜM: ELEKTRONİK YAYINCILIK VE E-KİTAP KAVRAMI	9
2.1. Elektronik Yayıncılık ve E-Kitaplar	9
2.2. E-Kitap Üretimi ve E-Kitapların Kullanımı	12
2.3. E-kitapların Avantaj ve Dezavantajları	18
2.4. E-Kitapların Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi	22
2.5. E-kitap Türleri	24
2.6. Teknoloji ve E-Kitapların Geleceği	27
III. BÖLÜM: AKADEMİK KÜTÜPHANELERDE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM VE E-KİTAPLAR	30
3.3. Akademik Kütüphaneler ve E-Kitaplar	30
3.1. Kütüphane Hizmetlerinde Elektronik Dönüşümün Kısa Tarihi	31
3.4. Akademik Kütüphanelerde Elektronik Hizmet Çeşitliliği	32
3.2. Kütüphanelerde Koleksiyon Geliştirme Politikaları ve E-Kitap Koleksiyonları	34
3.5. E-Kitap Koleksiyonu Geliştirme Modelleri	38
3.5.1. Örnek E-Kitap Koleksiyonu Geliştirme Politikası: Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi	43
3.6. E-Kitap Teknolojileri	48
3.7. E-Kitap Kullanıcı Yaklaşımları	50
IV. BÖLÜM: ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİ KÜTÜPHANELERİNDE E-KİTAP YAKLAŞIMI/ BULGULAR	52
4.1. Katılımcı Üniversite Kütüphaneleri	52
4.1.1. Ankara Üniversitesi Kütüphanesi	55
4.1.2. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi	56
4.1.4. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi	58
4.1.5. Gebze Teknik Üniversitesi Kütüphanesi	59

4.1.6. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi.....	60
4.1.7. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.....	61
4.1.8. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Kütüphanesi.....	62
4.1.9. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ÖDTÜ) Kütüphanesi	62
4.2. Kütüphane Koleksiyon Bilgileri.....	63
4.3. Kütüphane Kullanıcı Bilgileri	65
4.4. Kütüphane Basılı Kitap Kullanım Verileri.....	67
4.5. Kütüphane E-Kitap Kullanım Verileri	69
4.6. Kütüphanelerde Basılı ve E-Kitap İçin Ayrılan Bütçeler.....	70
4.7. Kütüphanelerde E-Kitap Koleksiyonu Geliştirmek İçin Kullanılan Yöntemler	71
4.8. Kütüphanelerin Elektronik Kaynak Koleksiyonu Geliştirme Politikaları...	73
4.9. Kütüphanelerin Sunduğu E-Kitap Kullanım Olanakları	74
4.10. 2018 Yılı Güncel Verilerine Göre Kütüphane Verileri	75
V.BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	79
ÖZET	84
SUMMARY	85
EKLER	86
EK 1. Görüşme Soruları	86
EK. 2. Kütüphane Koleksiyon Geliştirme Politikası : ÖDTÜ Kütüphanesi	90
KAYNAKÇA	98

TABLO VE ŐEKİLLER

Tablo 1: Yayınlanan materyallerin türüne göre sayısı.....	14
Tablo 2: 2017-2018 ISBN verileri.....	15
Tablo 6: E-kitap kullanımının avantaj ve dezavantajları.....	21
Tablo 7: E-Kitap okuyucuları ve desteklenen formatlar	28
Tablo 8: E-Kitap okuyucu grupları ve davranışlar	51
Tablo 9: Basılı ve elektronik kitap koleksiyonları.....	65
Tablo 10: Akademik Üniversiteler, öğrenci ve öğretim elemanı sayıları	66
Tablo 11: Ödünç verilen basılı kitap sayıları (5 yıllık)	68
Tablo 12: E-kitap kullanım verileri (5 yıllık)	69
Tablo 13: E-kitap sağlama yöntemlerine göre kütüphaneler.....	72
Tablo 14: Kütüphane verileri (2018).....	75
Şekil 1. Basılı ve e-kitap kullanım sayıları (2018)	76
Şekil 2. Kütüphane bütçelerinden basılı ve e-kitaplara ayrılan paylar (2018) ...	77

KISALTMALAR

ALA: American Library Association

ANKOS: Anadolu Üniversitesi Kütüphaneleri Konsorsiyumu

DDA: Demand Driven Acquisition

DHY: Dijital Haklar Yönetimi

EPUB: Electronic Publication

ISBN: International Standard Book Number

ISO: International Organization for Standardisation

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

İÜ: İstanbul Üniversitesi

İYTE: İzmir İleri teknoloji Enstitüsü

IFLA: International Federation of Library Association and Institution

JPEG: Joint Photographic Experts Group

LIBER: Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

PDA: Patron Driven Acquisition

PDF: Portable Document Format

PNG: Portable Network Graphics

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK: Yüksek Öğretim Kurulu

I.BÖLÜM: GİRİŞ

Teknoloji, geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren tüm sektörleri etkilediği gibi bilginin üretimi ve paylaşımı alanındaki temel alışkanlıkları da kökünden etkilemiştir. Kaçınılmaz olarak bilgi paylaşımındaki hız ve hacim bilgiye talebi arttırdığı gibi, bilgi üretiminin de artmasını doğal bir sonuç olarak ortaya koymuştur.

İnternetin günlük yaşama girmesi, akademik çevrelerin belirli cihazlar ve makineler yardımıyla kendi ürettiği ürünleri pazarlama ve paylaşım açısından yeni bir alan oluşturmuştur. Bu alan kısaca tüm alt dallarıyla birlikte elektronik yayıncılık olarak tanımlanmaktadır.

Elektronik yayıncılık dünyadaki basılı yayıncılık alanının alternatifi veya rakibi olarak oluşturulmuş bir yayıncılık faaliyet alanı değildir. Kendi doğal gelişimi içerisinde, kendi kurallarını ve koşullarını geliştiren farklı bir yayıncılık anlayışı kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin basılı kitap sayısı elektronik kitaplar yayımlandığı için azalmış değildir. Aksine hem elektronik hem de basılı kitapların üretim istatistikleri devamlı artış göstermektedir. Ancak basılı akademik dergilerin yerini elektronik dergiler almaktadır.

Bu gelişmeler okuyucu/kullanıcı davranışları ile doğrudan ilgilidir. Akademik okumada elektronik yayınlar hız ve zaman dolayısıyla daha fazla bilgi erişimi sağlarken aktüel, kültürel veya entelektüel bir faaliyet için özellikle basılı kitap tercihi olağan sayılmalıdır. Bu durum daha kapsamlı bir araştırmanın konusu olabilir.

Çalışmada, ülkemizde “araştırma üniversitesi” olarak tanımlanan üniversite kütüphanelerinin e-kitap konusundaki yaklaşımları ele alınmıştır. Büyük dermelere sahip bu kütüphanelerin elektronik kitaplar alanındaki mevcut durumları, politikaları ve kullanım değerleri kapsamlı olarak değerlendirilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMA KONUSU

Araştırma konusu son yüzyılın ve günümüzde özellikle akademik çevrelerin temel bilimsel ve entelektüel ihtiyaçlarını karşılayan kütüphane koleksiyonları etrafında gelişmiştir. E-kitapların ortaya çıkışı ile kütüphaneler koleksiyon geliştirme politikalarını düzenleme ve uygulama yoluna gitmişlerdir. Bu noktada akademik kütüphaneler kendi özgün yapılarına göre stratejiler geliştirmişlerdir. Kaynakları ekonomik, hızlı ve yaygın bir şekilde kullanmak, daha fazla kişiyi bilimsel içerikle buluşturmak temel kütüphane eğilimlerini belirlemiŐtir. Ülkemizde de bu alanda öncü çalışmalar başlatılarak geliştirilmiştir.

Bu doğrultuda araştırmanın konusu araştırma üniversiteleri kütüphanelerinde elektronik kitap koleksiyonu oluşturulmasında tercih edilen uygulamalar, mevcut durum ve yeterliliklerin değerlendirilmesidir. Belirlenen üniversite kütüphanelerinin mevcut koşulları ile gerçekleŐtirdikleri yaklaşımlar ele alınmıştır.

1.3. AMAÇ

Bu çalışmadaki amaç, ülkemizdeki araştırma üniversitesi kütüphanelerinin e-kitap koleksiyonlarının incelenmesi, e-kitap koleksiyonu geliştirme sürecinde uygulanan mevcut yöntemlerin belirlenmesi ve ideal yöntemlerle ilgili önerilerde bulunmaktır.

1.4. KONUNUN ÖNEMİ

Ülkemizde e-kitap konusuna birçok çalışma yapılmış iken, e-kitap koleksiyonu geliştirme konusunda bütünlüğe sahip bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile e-

kitap koleksiyonu geliştirme süreçlerinde, seçim ve değerlendirme kriterleri, sağlama ve erişim modelleri bilimsel açıdan değerlendirilecektir.

1.5. ARAŞTIRMA SORULARI/HİPOTEZ

Araştırma üniversitesi kütüphaneleri, üniversitenin amaç ve işlevlerine paralel olarak üniversitede yapılan öğretimi, araştırmayı, akademik çalışmalarını doğrudan destekleyen, sürekli yeni bilgi kaynakları ile gelişen ve bilimin son verilerini kullanıma sunan kurumlardır.

Üniversiteler, büyüklükleri, bütçeleri, eğitim programlarının konusu ve eğitim dili olarak birbirinden farklılık göstermektedir. Buna paralel olarak kütüphane koleksiyonlarının da birbirinden farklılık göstermesi kaçınılmazdır

Akademik kütüphanelerde, koleksiyonların seçim, sağlama, kullandırma ve yönetim süreçlerinde tüm detaylarıyla belirlenmiş bir politikaya ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde elektronik kaynakların koleksiyonların büyük kısmını oluşturduğu düşünüldüğünde, politikalarda elektronik kaynaklar için belirlenen kriterlerin, koleksiyon yapılandırmasının temellerinden biri olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda araştırmada cevap aranan sorular şunlardır;

- Araştırma üniversitesi kütüphane koleksiyonları bir politika çerçevesinde mi yapılandırılmaktadır?
- Politikalarda, elektronik kitaplar için belirlenen kriterler yeterli düzeyde tanımlanmış mıdır, ihtiyaçları karşılayacak düzeyde midir?

Bu noktadan hareket edildiğinde tezin hipotezi;

“Araştırma üniversitesi kütüphanelerinde e-kitap koleksiyonu geliştirmek için kullanılan mevcut politikalar yeterli değildir.”

1.6. KAPSAM

Üniversite kütüphanelerinin bilgiye erişimde kullanıcı kitlesi aktif ve diğer kullanıcı özelliklerine göre kısa zamanda daha fazla nitelikli bilgiye ihtiyaç duyan kullanıcı profili oluşturmaktadır. Bu kullanıcı kitlesinin ihtiyaçları teknolojik alt yapıya daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Kaynakları incelerken veya bir araştırmada kullanırken, istenen bilgiye zaman ve mekândan bağımsız olarak hızlı ve güvenli bir şekilde erişim akademik çevreler için daha büyük önem arz eder.

Araştırma kapsamı oluşturulurken ülkemizdeki tüm üniversite ve diğer akademik çevrelerin birbiriyle benzer kullanıcı kitle özellikleri taşıdığı varsayımından hareketle içlerinden belirli sayıda kurumun seçilmesi öngörülmüştür. Bu doğrultuda resmi olarak diğer akademik çevreden ayrılmış olan 10 araştırma üniversitesi seçilmiştir. Bu üniversiteler şunlardır;

1. Ankara Üniversitesi
2. Boğaziçi Üniversitesi
3. Erciyes Üniversitesi
4. Gazi Üniversitesi
5. Gebze Teknik Üniversitesi (GTÜ)
6. Hacettepe Üniversitesi
7. İstanbul Üniversitesi
8. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)
9. İzmir İleri teknoloji Enstitüsü (İYTE)
10. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

18 Mayıs 2018, 30425 sayısında yayımlanan 7141 no'lu kanun ile İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa ve Gazi Üniversitesi, Ankara Hacı

Bayram Veli Üniversitesi adı altında bölünmüştür. Yeni kurulan bu iki üniversitenin fiili olarak ayrılmaları 2019 itibariyle ayrı bütçelere sahip olmasıyla gerçekleşmiştir. İstanbul ve Gazi Üniversitesi'nin kütüphane koleksiyonlarının da 2019 itibariyle bölünmüş olduğu ilgili üniversite kütüphanelerinin personelleriyle yapılan görüşmeler sonucunda teyit edilmiştir.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına göre 9 üniversite araştırma kütüphanesi ile kapsam sınırlandırılmıştır.

Araştırma üniversitesi kütüphaneleri kapsamında yer alan 10 akademik kütüphane incelemeye alınmış; ancak İTÜ Kütüphanesi'nin verileri paylaşmama konusundaki politikası nedeniyle 9 kütüphane ile araştırma kapsamı daraltılmıştır.

1.7. YÖNTEM ve VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Çalışmanın bilimsel anlamda sağlıklı yürütülebilmesi için öncelikle e-kitap ile ilgili temel bilgiler, dünyada ve Türkiye'de e-kitap koleksiyonu oluşturma modellerini genel hatlarıyla ortaya koymak için literatürden yararlanılmıştır.

Araştırmada e-kitap koleksiyonu oluşturma süreçlerinin değişkenliği ve en uygun yöntemin tespiti için betimleme yönteminden yararlanılacaktır.

Betimleme yöntemi: Olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bunlar nedir? Sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler (Kaptan,1998: 59).

Araştırma kapsamındaki kütüphanelere, ilgili kütüphanecilerin yanıtlaması amacıyla, kütüphane koleksiyonları, kullanıcı boyutu, kütüphane politikaları ve e-kitap konularını değerlendirmek amacıyla Ek 1’de yer alan sorular hazırlanmıştır.

Tez çalışmasında kullanılacak veri toplama teknikleri şunlardır;

Görüşme (Interview, mülakat): Görüşme önceden belirlenmiş ve belirli bir amaca yönelik olarak yapılan, karşıdakine sorular sorma yöntemiyle yanıtlar elde eden etkileşime dayalı bir iletişim sürecidir. Görüşmede kullanılan soru ve cevap yöntemi de veri toplarken bir ilişkiyi kurma ve veriye ulaşma yolu olarak nitelendirilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 119)

Literatür taraması: Literatür taraması, veri toplama ve toplanan verinin önemini tartışılması, toplanan verilerin problemle ilişkisinin kurulması ve bilginin sınıflandırılması aşamalarından oluşan bir süreçtir (Balcı, 2001: 63). Literatür araştırması için aşağıdaki veritabanlarından faydalanılmıştır.

1. ULAKBİM Dergipark
2. Web of Science
3. Scholar Google
4. Ebsco
5. Elsevier Science Direct
6. Taylor and Francis
7. Proquest
8. YÖK Tez Arşivi

1.8. DÜZEN

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı, kapsamı, araştırma konusunun önemi, kuramsal çerçeve, yöntem ve hipotezlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırmanın temel konusu olan elektronik kaynaklar ve elektronik kitap kavramı ele alınmıştır. Konunun teknoloji ile yakından ilintili olması nedeniyle e-kitap kavramının teknolojik boyutuna değinilmiştir. Bu bölümde e-kitapların doğuşu ile e-kitap türlerine bu tip kaynakların kullanımındaki avantajlar ve dezavantajlar perspektifinden yaklaşmıştır.

Üçüncü bölümde akademik kütüphaneler ile e-kitapların ilişkisi anlatılmıştır. Akademik kütüphanelerdeki e-kaynak kullanımına bağlı dönüşüm ve değişimler ele alınarak koleksiyon geliştirme politikaları içerisinde e-kitapların yeri değerlendirilmiştir. E-kitap teknolojileri ile e-kitap kullanıcı özellikleri bu bölümde detaylandırılmıştır.

Dördüncü bölümde araştırmaya ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Katılımcı üniversite kütüphanelerinin fiziksel, demografik ve kullanım bulguları derlenmiştir. E-kitap koleksiyonlarına ilişkin bulgular bu bölümde ele alınmıştır. Kütüphane koleksiyon geliştirme politikalarının yeterliliği ile bu politikalar içerisinde e-kitaplara bakış açısını gösteren bulgulara erişim amaçlanmıştır.

Son bölümde ise elde edilen bulgular yorumlanarak çeşitli değerlendirmeler ve öneriler ile araştırma sonlandırılmıştır.

1.9. TERİMLER

Çalışmada kullanılan temel terimler aşağıda sıralanmıştır.

E-Kitap: Ekranı bulunan herhangi bir aygıtta ya da özel bir donanımda görüntülenebilen elektronik içeriktir (Önder, 2013: 17).

Veri tabanı: Belirli bir konu ya da alanda, sayısallaştırılmış ve düzenli olarak güncellenen, CD-ROM üzerinden veya çevrimiçi erişilebilen bilgiler bütünüdür (Reitz, 2004: 202).

Koleksiyon geliştirme: Yararlı ve dengeli bir kütüphane koleksiyonu için, kullanıcı gereksinimleri, kullanım analizleri ve bütçe olanakları doğrultusunda yapılan planlama ve uygulama sürecidir (Reitz, 2004: 156).

Dijital Haklar Yönetimi: DHY, genel bir yaklaşımla, elektronik ya da dijital ortamlarda dijital eserlerin eser sahiplerinin telif haklarının korunması olarak tanımlanabilmektedir (Turan, 2016: 65).

Derleyici: Farklı yayınevlerinin ürünlerini bir araya getirerek pazarlayan ve "aggregator" olarak adlandırılan şirket (Tonta, 1998).

Format: Bir e-kitap aygıtının en önemli özelliklerinden biri desteklediği formatlardır. AZV, PDF, EPUB, TXT, MOBI, PRC, KFX, RTF, CBR, HTML, DOC vb. oldukça fazla formatta e-kitap içeriği hazırlanabilmektedir.

Karanlık Arşiv: E-kitap ve e-dergi üreten firmaların ekonomik koşullar veya farklı nedenler ile piyasadan çekilmesi durumunda kütüphanelerin mevcut koleksiyonlarını güvence altında tutmaları amacıyla 3. kişilerle yapılan içerik koruma anlaşmalarıyla oluşturulan arşivlerdir.

II. BÖLÜM: ELEKTRONİK YAYINCILIK VE E-KİTAP KAVRAMI

2.1. Elektronik Yayıncılık ve E-Kitaplar

Elektronik yayıncılık, “mesleki makalelerin tam metinlerinin bilgisayara dayalı depolama araçları (örneğin, manyetik ya da optik diskler) aracılığıyla dağıtımı ve arşivlenmesi” olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 1997: 305).

1960’larda başlayan ve 1970’lerde akademik çevrelerin sıklıkla kullandığı e-posta elektronik yayıncılık denemelerinin temelini oluşturmaktadır. 1983’te ise hem basılı hem de elektronik kopyaların birlikte kullanımı anlamına gelen “paralel yayıncılık”, Amerikan Kimya Kurumu’nun yayımladığı dergilerin tam metinlerini ticari amaçlar doğrultusunda yayınlamaya başlamasıyla ivme kazanmıştır. 1989’dan sonra ise Internet ve diğer akademik ağlar vasıtası ile elektronik yayıncılık hız kazanmıştır (Tonta, 1997: 305-306).

E-kitaplar, elektronik yayıncılığın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Literatürde kitaplar için yapılmış çeşitli tanımlar vardır. Barker’a göre elektronik kitap; statik mürekkep içeren sayfalar yerine elektronik sayfalardan oluşan bir kitap formudur (1993, 151). Başka bir tanımda ise; e-kitap, bir basılı kitabın masaüstü bilgisayar ya da taşınabilir cihazlarda okunabilen versiyonu olarak ifade edilmektedir (Minčić-Obradović, 2011: 16).

E-kitapların tanımlanmasında gerek ortaya çıkışları, gerekse içerikleri bakımından iki madde halinde tarif edilmektedirler (Kalburan, 2014: 26):

1. Bir e-kitap, metinsel ve/veya diğer içerikleriyle sayısal bir nesnedir, bilinen bir kitabın özellikleriyle elektronik ortamda temin edilebilir şekilde bütünleştirilmesi sonucu ortaya çıkar.

2. E-kitaplar tipik olarak kullanımda, arama ve çapraz başvuru fonksiyonları, köprü bağlantıları, yer imleri, ek açıklamalar, vurgular, multimedya nesnelere ve interaktif araçlara sahiptir (Vassiliou ve Rowley, 2008: 363).

16. yüzyılda matbaa ile birlikte basılı kitapların ortaya çıkmasından yaklaşık 400 yıl sonra insanlık elektronik kitapları üreterek kendi tarihinin farklı bir boyutuna adım atmıştır. Elektronik kitapların oluşmasında ve yaygın bir şekilde kullanılmasında 1971 yılında kurulan ve “Gutenberg Projesi” olarak anılan “E-kitap Kütüphanesi”nin oluşturulması öncülük etmiştir. Proje dünyanın en eski dijital kütüphanesi olarak da adlandırılmaktadır. Michael Hart tarafından başlatılan projenin amacı kültürel mirasın korunması amacıyla bu alandaki eserlerin dijital ortama aktarılması, arşivlenmesi ve dağıtılması için gönüllülerce yürütülen bir çalışmadır. Projede dijitalleştirilen ilk yayın ABD Bağımsızlık Beyannamesi’dir (Önder, 2010: 45). Günümüzde 57.000’in üzerinde e-kitap ile okuyuculara hizmet vermektedir.

E-kitap teorisi, kişisel bilgisayarların popüler olmasından çok önce, 1960’ların sonu 1970’lerin başında gelişmeye başlamıştır. İlk e-kitap konsepti, 1968’de Utah’da lisansüstü öğrencisi olan Alan Kay tarafından geliştirilen “Dynabook”tur. Kay, Dynabook’u düz panel ekran ve kablosuz iletişim özelliklerine sahip, taşınabilir, etkileşimli bir kişisel bilgisayar olarak tasarlamıştır (Henke, 2001: 11).

Yine 1968’de, Amerika Rhode Island’da bulunan Brown Üniversitesi profesörlerinden Andries Van Dam’ın liderlik ettiği bir ekip ilk hiper-metin sistemi geliştirdi (Ardito, 2000).

Elektronik kitapların oluşturulması ve paylaşılması, teknolojinin değişimine paralel olarak zaman içerisinde şekillenmiştir. Disket, CD-ROM vb. sabit araçlar üzerinde üretilen e-kitaplar internetin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte online olarak kullanıcılara sunulmaya başlanmıştır. 1971 Gutenberg Projesini takip eden önemli

gelişmeler yıllar geçtikçe hızlanarak devam etmiştir. Bu gelişmelere ilişkin belli başlı tarihler şu şekilde oluşmuştur (Project Gutenberg, 2018):

- 1987 yılında bilgisayar oyunları üreten bir firma olan Eastgate System Michael Joyce'un "Afternoon" adlı eserini disket içerisinde yayınlamıştır.
- 1990 yılında John Galuskza PC-Book adlı e-kitap görüntüleme programını geliştirmiştir.
- 1992 yılında DOS tabanlı e-kitaplar Windows uyumlu edisyonlara çevrildi. Aynı yıl Paul Southworth tarafından oluşturulan "Etext Arşivleri" her türlü elektronik kaydın tutulabileceği bir alana dönüştürüldü.
- 1993 yılında John Mark Ockerbloom tarafından kitaplara ücretsiz erişim sağlanması amacıyla The Online Books Page kuruldu. Aynı yıl Biblio Bytes internet üzerinden e-kitap satışı için ilk web sayfasını kurmuştur.
- 1994 yılında e-kitapların yayınlandığı format düz metinden HTML'e geçirildi. Roy Hoy özel olarak e-kitaplar üretmek için yayın şirketi The Fiction Works'u (www.fictionworks.com) kurdu (Ebooks Timeline, The Guardian).
- 1998 yılında Nuro Media bilgisayardan kablolu olarak e-kitap indirilmesi ile çalışan The Rocket adlı ilk e-kitap okuyucusunu piyasaya sürdü. Aynı zamanda Soft Book kendi adının taşıyan 100.000 sayfa zengin içeriği taşıyabilen okuyucuyla piyasada yer aldı
- 1999 yılında Amerikalı yayıncı Simon & Schuster kitapların ticari olarak basılı ve elektronik formatlarını birlikte yayınlayan ilk yayıncı oldu. Oxford University Press kitaplarını Internet üzerinden erişime açan bu alandaki ilk veritabanı oldu. The National Institute of Standards and Technology ilk e-kitap konferansını düzenledi.
- 2000'li yıllar e-kitap aktivitelerinin hız kazandığı yıllara olarak görülmektedir. Örneğin Microsoft ve Amazon 2000 yılı Ağustos ayında güçlerini birleştirerek

e-kitap satışları için ortak çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Microsoft bu alandaki altyapıya yazılım desteği sunarak gelişmelerin ivmesini arttırmıştır. Frankfurt Kitap Fuarı'nda ise e-kitap ödülleri için özel bir program hazırlanmıştır.

- 2001 yılında Adobe e-kitapların üzerinde notlar almayı, yer imleçlerinin kullanımını sağlayan bir e-kitap okuyucusu programı olarak Glassbook'u sundu. Bu tarihsel gelişmelerin sonrasında gerek e-kitap sayısı, gerekse e-kitaplar için geliştirilen yazılım ve donanımlar hız kazanarak günümüze kadar gelişimlerini sürdürmüşlerdir.

Günümüzde büyük yayıncılar ve veritabanı üreticileri akademik, kültürel, edebi, sanatsal veya diğer türlerde e-kitap yayınlarını arttırarak yayın dünyasındaki yerlerini genişletmektedirler.

2.2. E-Kitap Üretimi ve E-Kitapların Kullanımı

Dünyada elektronik yayıncılığın kapsamını genişleten ve niteliğini arttıran teknolojik gelişmeler ile birlikte, daha fazla yayının elektronik yayıncılık piyasasına girişi sağlanmıştır. Dolayısıyla bu tür kaynakların kullanımı da nicelik olarak önemli artış göstermiştir. Akademik alandaki rakamsal değişim ise kendine özgü olarak dinamik bir şekilde değişim göstermiştir. Akademik çevrelerin yayınlara erişimi elektronik gelişmelere olan yakınlık ve yatkınlık ile bağlantılı olarak diğer kullanıcı gruplarına göre daha büyük bir hacme sahiptir.

Bilimsel araştırma sonuçlarının yayınlandığı elektronik dergilerin sayısında 1991-1997 yılları arasında 30 katlık bir artış gözlenmiştir (Tonta, 2000: 89). Günümüzde ise özellikle akademik düzeyde elektronik dergilerin sayısı kağıt üzerine basılan dergilerden daha fazladır. Akademik dergilerin elektronik ortamda yayınlanarak yaygın

bir şekilde kullanılmasına açık arşiv sistemlerinin gelişiminin de önemli bir katkısı vardır.

Elektronik yayıncılığın önemli bir kısmını da e-kitaplar oluşturur. 2013 yılında dünya genelinde satışı yapılan tüm kitaplar içerisinde e-kitabın payı %12,3 iken bu rakamın 2018 itibariyle %25,8 olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Bu da dünya yüzeyinde satın alınan her dört kitaptan birinin e-kitap olarak piyasada yer bulduğunu göstermektedir. Satışlara paralel olarak e-kitapların piyasa verileri de yıllara göre gelişme göstermiştir. The Statista Portal'a göre 2010 yılında Kuzey Amerika'da e-kitap piyasası 1,2 milyar dolarlık bir pazara sahipken bu rakam 2016 yılı itibariyle 11 milyar ABD dolarına yükselmiştir (The Statista, 2018).

Gerek e-kitap satış rakamları gerekse e-kitap piyasasındaki hızlı gelişim gelecek yıllarda bu alandaki değişim hareketinin önemli birer göstergesidir.

Türk İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ise ülkemizde basılan kitapların ISBN verileri esas alınarak yapılan değerlendirme **Tablo. 1**'de verilmiştir. Buna göre toplam kitap ve basılı kitap basım sayıları düzenli olarak artış göstermesine rağmen e-kitap basım sayısı yıllara göre düzensiz bir seyir izlemiştir.

Tablo 2'de ise geçtiğimiz son iki yılın ISBN verileri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. 2018 yılında özellikle web tabanlı e-kitap sayısının önemli ölçüde artış gösterdiği görülmektedir. Bu artışın temel dinamiklerinden birini akademik düzeydeki e-kitaplar oluşturmaktadır. Yetişkin kültür yayınları da benzer şekilde neredeyse %250 oranında artış göstererek 1083 yayına ulaşmıştır.

Tablo 1: Yayınlanan materyallerin türüne göre sayısı

TÜİK, Uluslararası Standart Kitap Numarası (ISBN) İstatistikleri, 2018

Yıl	Toplam	Kitap	Elektronik kitap (DVD, VCD, CD)	Elektronik kitap (web tabanlı)	Diğer ⁽¹⁾
2008	32 339	31 760	292	107	180
2009	31 286	30 560	435	146	145
2010	35 767	34 857	330	305	275
2011	41 386	39 247	258	1 037	844
2012	42 626	39 367	311	2 617	331
2013	47 352	42 655	1 981	2 299	417
2014	50 752	44 613	483	5 245	411
2015	56 414	49 148	539	6 389	338
2016	54 446	51 113	325	2 697	311
2017	60335	58 027	212	1 767	329
2018	67135	61265	28	5177	274

(1) Konuşan kitap (kaset, CD, DVD), eğitici belgesel, film ve video (eğitim amaçlı), mikroform, kağıt üzerinde müzik, bilgisayar programları (eğitim amaçlı), braille, eğitim kartları, ayrı basım, eğitim kitleri, tezler, harita ve poster. Erişim: www.tuik.gov.tr

Son 10 yılın verilerine bakıldığında e-kitap yayınında yaklaşık 14 kata kadar ulaşan bir yayın artışı görülmektedir. 2008’de 399 olan e-kitap sayısı 2018 yılında 5.568’e ulaşmıştır.

2017-2018 yıllarına ait ISBN verileri Tablo 2’de verilmiştir. Web tabanlı e-kitap sayıları 2015 ve 2016 yıllarında yayın sayısı olarak ilk iki sırayı oluştururken, 2018 yılında yayınlanan e-kitap sayısı 3. sırada yer almıştır.

Toplam basılı kitaplar içerisinde 2008 yılında elektronik biçimde üretilen kitapların oranı %1,2 iken bu oran e-kitap sayısının en yüksek oranda basıldığı 2016 yılında da %12’ler seviyesindedir. 2017 yılında ise bu oran %3 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2018’de ise e-kitapların toplam kitaplar içerisindeki payı %8,2’dir.

Tablo 2: 2017-2018 ISBN verileri

Materyal türü	Yıl	Toplam	Yetişkin kurgu edebiyat	Yetişkin kültür	Çocuk ve ilk gençlik	Eğitim	Akademik	İnanç
Toplam	2017	60.335	9.830	11.509	10.042	17.153	8.143	3.658
	2018	67.135	10.639	11.687	9.299	21.628	10.751	3.131
Kitap	2017	58.027	9.502	11.057	9.606	16.910	7.513	3.439
	2018	61.265	9.975	10.536	8.748	20.557	8.442	3.007
E-kitap	2017	212	18	40	9	13	126	6
	2018	391	23	44	23	36	258	7
E-kitap (web)	2017	1.767	298	376	309	1227	464	193
	2018	5.177	528	1.083	389	964	2.013	100
Konuşan kitap (CD, DVD)	2017	26	10	8	4	2	2	-
	2018	28	13	8	-	4	3	-
Diğer*	2017	303	2	28	114	101	38	20
	2018	274	-	16	139	67	35	17

*Eğitici belgesel, film ve video (eğitim amaçlı) mikroform, kağıt üzerinde müzik, bilgisayar programları (eğitim amaçlı), braille, eğitim kartları, aynı basım, eğitim kitleri, posterler, harita

-Bilgi yoktur.

Materyal türlerine göre; kitap, e-kitap ve diğer kütüphane materyallerinin basım adetleri ise **Tablo 3**'de verilmiştir. 2008'de 533.708 adet basılan e-kitap sayısı yıllar içerisinde değişkenlik göstermiş ve inişli çıkışlı veriler ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Materyal türüne göre basım adedi

Yıl	Toplam	Kitap	Elektronik kitap*	Kitap kaseti	Harita	Diğer
2008	130 603 052	129 396 594	533 708	118 700	460 000	94 050
2009	130 152 613	129 106 035	470 578	159 250	278 250	138 500
2010	141 345 319	140 371 741	493 881	119 850	299 450	60 397
2011	176 439 551	175 463 697	343 264	213 410	204 700	214 480

Kaynak: Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

* DVD, VCD, CD, E-Kitaplar

Diğer: Braille, sesli kitap, video, mikroform, film ve bilgisayar programlarını kapsamaktadır.

Erişim: www.tuik.gov.tr

Ülkemizde üniversite kütüphanelerinin koleksiyonlarında yer alan kaynaklara bakıldığında ise elektronik kitapların sayısı basılı kitap sayısından oldukça fazladır. Bu durum konsorsiyumlar aracılığıyla sağlanan elektronik kaynakların son yıllarda önemli ölçüde artışına bağlıdır.

Örneğin 2016 yılı verilerine göre Türkiye’de kütüphanesi olan 180 üniversitenin sahip olduğu basılı kitap sayısı 15,2 milyon adet iken, e-kitap sayısı 87,1 milyon adet olarak belirtilmiştir (TÜİK, 2017). TÜİK verilerinde yer alan bulgulara göre elektronik kitap olarak değerlendirilen kaynaklar içerisinde süreli yayınların kapsama alınıp alınmadığı belirtilmemiştir. Ancak mevcut rakamlara göre e-kitapların satın veya abonelik rakamlarına bakıldığında sağlanan kaynakların daha çok abonelikle veritabanları üzerinden temin edildiği söylenebilir.

Tablo 4: Üniversite kütüphanesi ve materyal sayısı, 2016

	Toplam	Devlet	Vakıf
	Total	Public	Foundation
Kütüphanesi olan üniversite sayısı - Number of universities that have library	180	114	66
Üniversite kütüphanesi sayısı - Number of university libraries	552	449	103
Merkez kütüphane - Central library	165	106	59
Yüksek okul/Fakülte kütüphanesi - Library of faculty/higher education institution	387	343	44
Toplam materyal sayısı - Total of materials	104 761 837	79 875 799	24 886 038
Kitaplar - Books	15 236 013	12 227 956	3 008 057
Ciltlenmiş süreli yayınlar - Bound periodicals	1 774 798	1 545 987	228 811
Elektronik kitaplar - Electronic books	87 110 338	65 507 542	21 602 796
Tezler - Theses	640 688	594 314	46 374
Diğer materyal sayısı⁽¹⁾ - Number of other materials⁽¹⁾	1 178 267	513 706	664 561

TÜİK, Kütüphane İstatistikleri, 2016

(1) Diğer materyal sayısı afiş, atlas, broşür, dvd, takvim v.b. kapsamaktadır.

Son iki yıldaki verilere göre akademik kütüphanelerdeki koleksiyonlarda yer alan e-kitap sayısı %4,5 oranında azalmıştır. Yine TÜİK verilerine göre 2016 ve 2017 yıllarında akademik kütüphanelerin sahip olduğu basılı kitap sayısı ile e-kitap verilerine bakıldığında e-kitap sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 5'te yer alan verilere göre kütüphanelerin sahip olduğu toplam materyal ve e-kitap koleksiyonları azalmıştır. Üniversite kütüphane sayısının artışına rağmen koleksiyon rakamlarındaki azalmanın temel nedenleri farklı bir araştırma konusu olarak ele alınabilir. Kütüphaneler ile istatistik verilerin tutulduğu kuruluşlar arasındaki veri akışının sağlıklı olup olmadığı araştırılarak; koleksiyonların küçülmesindeki temel noktalar değerlendirilmelidir.

Tablo 5: Üniversite kütüphanesi ve materyal sayısı, 2017

	Toplam	Devlet	Vakıf
	Total	Public	Foundation
Kütüphanesi olan üniversite sayısı - Number of universities that have library	180	110	70
Üniversite kütüphanesi sayısı - Number of university libraries	564	454	110
Merkez kütüphane - Central library	172	112	60
Yüksek okul/Fakülte kütüphanesi - Library of faculty/higher education institution	392	342	50
Toplam materyal sayısı - Total of materials	101 889 243	80 187 515	21 701 728
Kitaplar - Books	16 385 532	13 075 349	3 310 183
Ciltlenmiş süreli yayınlar - Bound periodicals	1 649 401	1 406 936	242 465
Elektronik kitaplar - Electronic books	83 198 538	65 101 948	18 096 590
Tezler - Theses	655 772	603 282	52 490
Diğer materyal sayısı ⁽¹⁾ - Number of other materials ⁽¹⁾	1 162 623	529 860	632 763

TÜİK, Kütüphane İstatistikleri, 2017

(1) Diğer materyal sayısı afiş, atlas, broşür, dvd, takvim v.b. kapsamaktadır.

Tablodaki verilere göre koleksiyonlar içerisinde sadece tezler alanında sayısal bir artış görülmektedir. Diğer bütün koleksiyonlar ise azalmıştır. Basılı kitap sayısı bir önceki yıla göre artış göstermiştir.

TÜİK tarafından hazırlanan Üniversite Kütüphane Verileri, 2018 yılı için henüz hazırlanmamıştır.

2.3. E-kitapların Avantaj ve Dezavantajları

E-kitap kullanımı çeşitli avantaj ve dezavantajları beraberinde getirir. Bunun en temel sebeplerinden biri okuyuculara/kullanıcılara alışkın olunan bilgi okuma alışkanlığından farklı bir yaklaşım sunmasıdır. Alışkanlıklar doğası gereği farklı yaklaşımlara açık davranışlardır. Değişime ve farklı biçimlere uyum sağlamak özellikle teknolojiye bağımlı yeni alışkanlıklar edinmek belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu alanda yapılmış çeşitli araştırma sonuçları yayınlanmıştır.

Ulster Üniversitesi için yapılan bir araştırmaya göre e-kitapların en popüler avantajları kolaylık olarak tanımlanmıştır (%30). Uzaktan erişim (%20) ve katma değer esnekliği (%20) takip eden diğer avantajlar olarak sıralanmıştır. Diğer avantajlar ise; aranabilirlik (%14), maliyet (%4), seçim (%3) ve çevreci faydalar (%2) olarak belirtilmiştir (Smyth ve Carlin, 2012: 192).

Kaplan yaptığı çalışmada e-kitapların avantaj ve dezavantajlarını aşağıdaki gibi gruplandırmıştır:

Avantajlar:

Araştırılabilirlik: Kullanıcılar hızlı bir şekilde metinler içerisinde kelime veya konu araştırması yapabilirler.

Düzenlenebilirlik: E-kitaplar kolaylıkla güncellenebilir ve içeriğinde düzenlemeler yapılabilir.

Taşınabilirlik: Sadece bir cihaza binlerce e-kitap sığdırılarak taşınabilir.

Çeşitlilik: Çok farklı e-kitap cihazı ile farklı e-kitap deneyimi elde etmek mümkündür.

Okunabilirlik: Kullanıcılar farklı yazı boyutlarını belirleme özgürlüğüne sahiptir. Böylece okunabilirlik düzeyi arttırılabilir.

Zengin içerik: Birçok e-kitap video, ses, test veya animasyon gibi zengin içerikle interaktif bir okuma eylemi gerçekleştirmeye olanak sağlar. Bu durum kaynağın kalitesini ve kullanım kolaylığını önemli ölçüde etkilemektedir. (Al ve Al, 2003: 5)

Yer tasarrufu: Kütüphaneler için raf alanlarını azaltarak yer tasarrufu sağlar

Dezavantajlar:

Ekran üzerinde okuma: Uzun metinleri bir ekran üzerinde okumak gözlere zarar verebilir.

Pil gücü: Sınırlı düzeydeki pil ömrü ile sürekli olarak kullanımın önünde engel oluşur.

Güvenlik: Dijital ortamda kayıtlı kaynaklar zararlı virüslere açıktır.

Sürdürülebilirlik: Cihazların ve içeriğin sürekli olarak değişmesi uzun süreli e-kitap erişimi için handicap oluşturabilir.

Standart eksikliği: Güncel gelişmelere rağmen e-kitapların kolayca paylaşımı henüz istenen düzeyde değildir.

Gizli maliyetler: Akademik düzeydeki e-kitaplar beraberinde yazıcı-çıktı maliyetlerini de arttırmaktadır (Kaplan, 2012: 5):

Araştırmanın ileriki aşamalarında da görüleceği üzere kullanıcılar açısından avantajlar ile dezavantajlar; teknolojik yeniliklerin belirleyici etkilerini taşımaktadır. Örneğin, elektronik ortamda yayıncılığın gelişmesi kağıt kullanımının azaltılacağı beklentisini doğururken diğer taraftan yazıcı ile basımın kolay hale gelmesi kağıt israfının da artışına yol açmıştır. Maliyetler açısından ise yine aynı şekilde beklenen düzeyde avantaj sağlanamadığı hatta çeşitli dezavantajların olduğu aşikardır. Erişim olanakları, zaman ve mekândan bağımsız hareket edebilme yeteneği ise öne çıkan avantajları oluşturur.

Araştırmanın bu kısmıyla ilgili yapılmış birçok değerlendirme vardır. Bunlar içerisinde Kalburan'ın (2014: 27), Rao (2004)'dan aktardığı detaylandırılmış tasnif bütünsel olarak e-kitapların avantaj ve dezavantajlarını görme açısından faydalıdır. Tabloda avantajlar daha çok insanlar, kütüphaneler ve yayıncılar açısından değerlendirilirken; dezavantajlar ise yayınların biçimsel özellikleri, psikolojik etkiler, maliyet ve teknolojik özellikler açısından ele alınmıştır.

Bu tasnife göre e-kitapların avantajları ve dezavantajları **Tablo 6**'daki gibi oluşmuştur. Tabloya göre avantajlar; okuyucular/kullanıcılar, kütüphaneler, yayıncılar, yazarlar ve toplum açısından değerlendirilmiştir. Dezavantajlar ise; biçimsel etkenler, dokunsal geri bildirimler, dağıtıcılar ve bunların dışında kalan diğer bazı etkenler açısından ele alınmıştır.

Tablo 6: E-kitap kullanımının avantaj ve dezavantajları

Avantajlar	Dezavantajlar
<p>Okuyucular için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Kitaplara ulaşılabilirlik/erişim– Metin arama– Taşınabilirlik– Multimedya olanakları– Çevreye daha az zarar verme	<p>Biçimsel etkenler;</p> <ul style="list-style-type: none">– Ağırlık– Boyutlar– Donanım aygıtı ihtiyacı– Güç tüketimi– Kırılganlık
<p>Kütüphaneler için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Satın alınan kitabın anında teslimi– Büyük basılı kitaplar yerine ayarlanabilir yazı tipleri– Düşük üretim maliyetleri nedeniyle düşük fiyatlar– Çevre dostu faaliyet– Raf alanından tasarruf– Kayıp ya da hasardan kaçınma– Online katalogların kütüphane binasını ziyaret etme zorunluluğuna alternatif olması	<p>Dokunsal geribildirim;</p> <ul style="list-style-type: none">– Kitap hissini vermemesi– Satın alma esnasında göz gezdirememe– Baskı kalitesini gösterememe
<p>Yayıncı için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Yayımlama hızı– Baskı, ciltleme, stoklama ve nakliye maliyetinin ortadan kalkması– Fiziksel depo ihtiyacının ortadan kalkması– Okuma alışkanlıklarını izleyebilme	<p>Dağıtıcılar için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Yeni bir iş modeli gerektirme
<p>Yazar için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Yayıncı olmadan webde kitap yayabilme– Okuyuculardan geri dönüşleri doğrudan alabilmek	<p>Diğer etkenler;</p> <ul style="list-style-type: none">– Okuyucu aygıtlarının maliyeti– Teknolojik değişim– İnternet limitleri– Donanım/yazılım uyumsuzlukları
<p>Toplum için;</p> <ul style="list-style-type: none">– Ulusal okuryazarlık ve eğitim standartlarını yükseltebilmek	

2.4. E-Kitapların Doğuşu ve Tarihsel Gelişimi

16. yüzyılda matbaa ile birlikte basılı kitapların ortaya çıkmasından yaklaşık 400 yıl sonra insanlık elektronik kitapları üreterek kendi tarihinin farklı bir boyutuna adım atmıştır. Elektronik kitapların oluşmasında ve yaygın bir şekilde kullanılmasında 1971 yılında kurulan ve “Gutenberg Projesi” olarak anılan “E-kitap Kütüphanesi”nin oluşturulması öncü rol üstlenmiştir. Proje dünyanın en eski dijital kütüphanesi olarak da adlandırılmaktadır. Michael Hart tarafından başlatılan projenin amacı kültürel mirasın korunması amacıyla bu alandaki eserlerin dijital ortama aktarılması, arşivlenmesi ve dağıtılması için gönüllülerce yürütülen bir çalışmadır. Projede dijitalleştirilen ilk yayın ABD Bağımsızlık Beyannamesi’dir (Önder, 2010: 45). Günümüzde 57.000’in üzerinde e-kitap ile okuyuculara hizmet vermektedir.

E-kitap teorisi, kişisel bilgisayarların popüler olmasından çok önce, 1960’ların sonu 1970’lerin başında gelişmeye başlamıştır. İlk e-kitap konsepti, 1968’de Utah’da lisansüstü öğrencisi olan Alan Kay tarafından geliştirilen “Dynabook”tur. Kay, Dynabook’u düz panel ekran ve kablosuz iletişim özelliklerine sahip, taşınabilir, etkileşimli bir kişisel bilgisayar olarak tasarlamıştır (Henke, 2001: 11).

Yine 1968’de, Amerika Rhode Island’da bulunan Brown Üniversitesi profesörlerinden Andries Van Dam’ın liderlik ettiği bir ekip ilk hiper-metin sistemi geliştirdi (Ardito, 2000).

Elektronik kitapların oluşturulması ve paylaşılması, teknolojinin değişimine paralel olarak zaman içerisinde şekillenmiştir. Disket, CD-ROM vb. sabit araçlar üzerinde üretilen e-kitaplar internetin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte online olarak kullanıcılara sunulmaya başlanmıştır. 1971 Gutenberg Projesini takip eden önemli

gelişmeler yıllar geçtikçe hızlanarak devam etmiştir. Bu gelişmelere ilişkin belli başlı tarihler şu şekilde oluşmuştur (Project Gutenberg, 2018):

- 1987 yılında bilgisayar oyunları üreten bir firma olan Eastgate System Michael Joyce'un "Afternoon" adlı eserini disket içerisinde yayınlamıştır.
- 1990 yılında John Galuskza PC-Book adlı e-kitap görüntüleme programını geliştirmiştir.
- 1992 yılında DOS tabanlı e-kitaplar Windows uyumlu edisyonlara çevrildi. Aynı yıl Paul Southworth tarafından oluşturulan "Etext Arşivleri" her türlü elektronik kaydın tutulabileceği bir alana dönüştürüldü.
- 1993 yılında John Mark Ockerbloom tarafından kitaplara ücretsiz erişim sağlanması amacıyla The Online Books Page kuruldu. Aynı yıl Biblio Bytes internet üzerinden e-kitap satışı için ilk web sayfasını kurmuştur.
- 1994 yılında e-kitapların yayınlandığı format düz metinden HTML'e geçirildi. Roy Hoy özel olarak e-kitaplar üretmek için yayın şirketi The Fiction Works'u (www.fictionworks.com) kurdu (Ebooks Timeline, The Guardian).
- 1998 yılında Nuro Media bilgisayardan kablolu olarak e-kitap indirilmesi ile çalışan The Rocket adlı ilk e-kitap okuyucusunu piyasaya sürdü. Aynı zamanda Soft Book kendi adının taşıyan 100.000 sayfa zengin içeriği taşıyabilen okuyucuyla piyasada yer aldı
- 1999 yılında Amerikalı yayıncı Simon & Schuster kitapların ticari olarak basılı ve elektronik formatlarını birlikte yayınlayan ilk yayıncı oldu. Oxford University Press kitaplarını Internet üzerinden erişime açan bu alandaki ilk veritabanı oldu. The National Institute of Standards and Technology ilk e-kitap konferansını düzenledi.
- 2000 yılında popüler anlamda ses getiren önemli tarihsel bir adım atıldı ve Stephen King'in Bag of Bones adlı romanı e-kitap olarak yayınlandı. 2,5 ABD

doları karşılığında okuyucuların bilgisayarlarına veya e-kitap okuyucularına indirebildikleri bu kitap 48 saat içerisinde 500.000 adet satarak önemli bir başarı elde etti.

2000'li yıllar e-kitap aktivitelerinin hız kazandığı yıllara olarak görülmektedir. Örneğin Microsoft ve Amazon 2000 yılı Ağustos ayında güçlerini birleştirerek e-kitap satışları için ortak çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Microsoft bu alandaki altyapıya yazılım desteği sunarak gelişmelerin ivmesini arttırmıştır. Frankfurt Kitap Fuarı'nda ise e-kitap ödülleri için özel bir program hazırlanmıştır.

- 2001 yılında Adobe e-kitapların üzerinde notlar almayı, yer imleçlerinin kullanımını sağlayan bir e-kitap okuyucusu programı olarak Glassbook'u sundu. Bu tarihsel gelişmelerin sonrasında gerek e-kitap sayısı, gerekse e-kitaplar için geliştirilen yazılım ve donanımlar hız kazanarak günümüze kadar gelişimlerini sürdürmüşlerdir.

Günümüzde büyük yayıncılar ve veritabanı üreticileri akademik, kültürel, edebi, sanatsal veya diğer türlerde e-kitap yayınlarını arttırarak yayın dünyasındaki yerlerini genişletmektedirler.

2.5. E-kitap Türleri

Literatürde e-kitaplar için birbirinden farklı sınıflandırmalar yapılmış olduğu görülmektedir. Erişim özelliklerine göre yapılan sınıflandırmada dört temel biçim tanımlanmıştır;

1. **İndirilebilir e-kitaplar:** Webde yer alan ve içeriği internet yoluyla bilgisayarlara indirilebilen kitaplardır.

2. **E-Kitap okuyucularına yüklenebilen e-kitaplar:** İçeriği özel olarak tasarlanmış donanımlara yüklenebilen e-kitaplardır. Kütüphanelerde satın alınan araçlara (ebookman, PDA vs.) kütüphanenin lisanslı e-kitapları yüklenerek okuma amacıyla kullanıcılara verilmesi modelini içermektedir.
3. **Web erişimli e-kitaplar:** İçeriği, bir e-kitap sağlayıcı üzerinden, belirli bir ücret karşılığında ve kullanım koşulları çerçevesinde kullanıcıya sunulan e-kitaplardır.
4. **İsteğe bağlı yazdırılan e-kitaplar:** İçeriği, yüksek kalitede bir yazıcıya bağlı olan sistemlerde depolanan ve sınırlı sayıda baskı alınabilen e-kitaplardır (Akbaytürk, 2002).

İçerik ve sunuluş açısından on farklı biçim tanımlanmıştır;

1. **Metin kitapları:** göz atmayı kolaylaştırıcı gömülü bir arama motoru olan ve düz metinden oluşan e-kitaplardır.
2. **Resim kitapları,** kullanım amacına bağlı olarak atlas gibi, sıralı hareketsiz resimlerden oluşur.
3. **Konuşan kitaplar,** sesli anlatım veya ses efektleri içeren
4. **Hareketli resim kitapları,** farklı türdeki hareketli resimlerden oluşur.
5. **Çoklu ortam (multimedya) kitaplar,** üç ortam öğesinin kombinasyonu (metin, ses ve resim) sonucunda oluşur. (örneğin Encarta)
6. **Polymedia kitaplar,** elektronik (CD-ROM) veya elektronik olmayan (kağıt) gibi birkaç farklı ortam türlerinin kullanımını içerir.
7. **Hypermedia kitaplar,** çoklu ortam kitaplarına benzer ve doğrusal olmayan bilgi yapıları (linkler) içerir.
8. **Akıllı e-kitaplar,** son kullanıcı etkileşiminin kalitesini geliştirmek ve en iyi şekilde kullanmak için sıklıkla öğretme ve öğrenme etkinliklerini

desteklemek için kullanılan, kullanıcıların davranışlarına göre dinamik olarak uyarlanabilen kitaplardır.

9. Telemedia kitaplar, telekomünikasyon aracılığıyla mesajlar göndermek için ve/veya kendi içeriğini bazı uzak kataloglardan dinamik olarak güncelleyen, CD-romdaki tele alışveriş katalogları gibi, kitaplardır.

10. Cyberbooks, kullanıcılarına okuma ilgi alanlarıyla ilgili gerçeğe benzer deneyimler sağlamak için çeşitli sanal-gerçek tekniklerin kullanımını içerir (Önder, 2013: 32).

E-kitapları telif hakları çerçevesinde iki biçimde gruplandırmak mümkündür;

- 1. Telif sorunu olmayan e-kitaplar;** hukuki olarak telif hakkı sona ermiş, yazarın haklarından vazgeçerek kamuya bağışladığı ya da anonim kitapların sanal kopyalarıdır.
- 2. Elektronik ortamdan yayınlanan e-kitaplar;** yazarın ya da yayıncıların Web sitelerinde yayınladığı ve satışa sunduğu e-kitaplardır.(Önder, 2013: 86).

Akademik yayıncılık açısından e-kitaplar aşağıda sıralanan türlere ayrılmaktadır;

- 1. E-Referans:** Başvuru kaynağı olan sözlükler, ansiklopediler, tezler, biyografiler, rehberler, el kitapları, harita ve atlaslar, almanaklar, bibliyografyalar ve istatistiklerin elektronik formatıdır. E-referans kaynaklarının, periyodik olarak güncellemesi, kaynağın veri tabanı olarak değerlendirilmesini gerektirir. Güncellemelerin yeni edisyonuyla birlikte yapılması durumunda, kaynak, e-kitap olarak değerlendirilir.
- 2. e-Ders Kitabı:** Basılı ders kitaplarının elektronik versiyonudur. Güncellenen edisyonlara anında erişim olanağı avantaj sağlamaktadır.

3. **e-Literatür:** e-kitap olarak benimsenmiş olan bu tür, bir yayıncı veya sağlayıcı platformundan erişilebilen, herhangi bir konudaki akademik ya da popüler, roman ya da çocuk kitabı türündeki yayınlardır.
4. **e-Kitap Serileri:** Üniversite ya da derneklerin seri olarak yayınladığı kitapların elektronik versiyonlarıdır (Polanka, 2011: 96).

2.6. Teknoloji ve E-Kitapların Geleceği

E-kitap üretim ve kullanımının yıllara göre artış göstermesi bu alanda etkin bir pazarın oluşmasına yol açtığı gibi elektronik yayıncılıkla ilgili teknolojinin de gelişmesini hızlandırmıştır. Gün geçtikçe e-kitap okuma aygıtlarının adedi ve çeşitliliği artarak teknolojileri ilerlemektedir.

Teknolojik gelişmeler ışığında e-kitap üretimi alanında farklı formatlar ortaya çıkmıştır. En çok kullanılan e-kitap formatları şunlardır (Bozkurt ve Bozkaya, 2013):

- HTML (html),
- PortableDocumant Format(pdf),
- ePub/IDPF (epub),
- Kindle (azw),
- Microsoft reader (lit),
- eReader (pdb),
- Mobipocket (prc/mobi),
- DjVu (djvu),
- Plain
- text (txt),
- Postscript (ps)
- Fictionbook (fb2)

E-kitap okuma aygıtları teknolojisinin geldiği noktada marka çeşitliliği artış göstermiş; ancak piyasa hakimiyeti açısından belli başlı marka ve modeller ön plana çıkmıştır. Farklı teknolojik özellikler içeren aygıtlar aynı zamanda belirli formatlarda yayınları kullanıcılarına sunmaktadır. Gerek ekran özellikleri gerekse pil ve diğer

özellikleri bakımından birbiriyle yarışan teknolojik ürünlerin gün geçtikçe sayıları artmaktadır.

Farklı formatlar için desteklenen aygıtlar için çeşitli ara uygulamalar ile bir cihazın desteklemediği formatı kullanılabilir şekle dönüştüren yazılımlar da geliştirilmiştir.

Tablo 7’de e-kitap teknolojisi için üretilen aygıtlar ve bu aygıtların desteklediği e-kitap formatları belirtilmiştir. Kindle, Nook, Sony vb. ürünler aygıtlarda öne çıkarken; PDF, EPUB, AZW vb. formatlar ise e-kitap cihazlardaki yaygın formatları oluşturmuştur.

Tablo 7: E-Kitap okuyucuları ve desteklenen formatlar

E-kitap Okuyucuları	Desteklenen formatlar
Amazon Kindle, Kindle Fire (color), KindleTouch, KindleTouch 3G	AZW, PDF, TXT, non-DRM MOBI, PRC
Noon Simple Touch, Nook Tablet	EPUB, PDF
Apple iPad	EPUB, PDF
Sony Reader PRS 350, PRS650, PRS950	EPUB, PDF, TXT, RTF, DOC, BBeB
KoboeReader, KoboTouch, KoboArc	EPUB, PDF, TXT, RTF, HTML
Amazon Kindle, Kindle Fire (color), KindleTouch, KindleTouch 3G	AZW, PDF, TXT, non-RDM MOBI, PRC

Kaynak: Bozkurt ve Bozkaya (2013)

Kindle piyasada sıklıkla kullanılan bir üründür. Amazon tarafından üretilen ürünün farklı versiyonları piyasada yer almaktadır. Apple, Sony ve Book & Novel gibi üst düzey firmalar da kendi ürünleriyle piyasada yer almaktadırlar.

Çok hızlı gelişim gösteren ve sürekli olarak bütünüyle yenilenebilen bu teknolojilerden ve ürünlerden genel hatlarıyla bahsetmek yeterli olacaktır.

III. BÖLÜM: AKADEMİK KÜTÜPHANELERDE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM VE E-KİTAPLAR

3.3. Akademik Kütüphaneler ve E-Kitaplar

Dünyada son yıllarda artan e-kitap sayısı ve e-kitap okuyucu sayısına rağmen e-kitaplar henüz basılı kitapların yerini almamıştır. Bu nedenle kütüphanelerin başlı başına birer elektronik kaynak kütüphaneleri olduğu veya yakın gelecekte olabilecekleri ön görülemez.

Gerek basılı kitaplar gerekse e-kitaplar birbirinden farklı benzersiz özelliklere sahiptirler. Ancak bu özellikler kişilerin okuma ihtiyaçlarını belirlemekten ziyade okuma alışkanlıklarının (bireysel, demografik vb. faktörler) kitap tercihlerini belirlemesiyle şekillenmektedir (Zhang ve Kudva, 2014: 11). Dolayısıyla okuyucu tercihleri kitap seçimi esnasında sadece belirli bir format ile sınırlı kalmayıp çeşitlilik göstermektedir.

E-kitap kullanıcılarının kendi içerisinde de kaynak kullanım davranışları farklılık göstermektedir. Bazı çalışmalarda e-kitap kullanıcıları güçlü kullanıcı (poweruser) ve genel kullanıcı olarak sınıflandırılmıştır. 2014 yılında veri madenciliği tekniğiyle yapılan bir araştırmaya göre e-kitapların güçlü kullanıcı ve genel kullanıcı verileri incelenmiştir. Buna göre 10 başlıkta ve bin dakika üzerinde zaman harcayan güçlü kullanıcılar belirlenmiştir. Toplam e-kitap kullanıcıları içerisinde güçlü kullanıcı oranı %1,32 olarak gerçekleşmiştir. Süre bazında e-kitap gözden geçirme ve okuma oranı ise %26,29'dur. Toplam gözden geçirme (browsing) oranı %12,06 toplam okuma (reading) oranı ise %27,6'dır. (Ahmad ve diğerleri, 2014: 44).

E-kitap okuma alışkanlıkları kütüphane türlerine göre de farklılık gösterebilmektedir. Örneğin akademik bir kütüphanede e-kitap kullanımı daha yoğun bir hacime sahip iken bu durumun halk kütüphanelerinde aynı yoğunlukta olması beklenen bir durum değildir. Kullanıcı profili kadar kütüphanelerin kendi misyonları da kaynak kullanımını üzerinde etkilidir. Dolayısıyla akademik bir kütüphanede zaman ve mekandan bağımsız olarak dijital kaynakların daha sıklıkla kullanılması olasıdır.

3.1. Kütüphane Hizmetlerinde Elektronik Dönüşümün Kısa Tarihi

1960'lı yıllardan itibaren bilgisayar teknolojisinin gelişmesi ile birlikte kütüphane hizmetleri de önemli bir değişim ve gelişim göstermiştir. Ancak kütüphane hizmetlerindeki radikal değişimin işaretleri koleksiyonu oluşturan materyallerin çeşitliliğinin farklı dijital materyaller ve özellikle internet ile birlikte zenginleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Elektronik ortamda üretilen materyallerin yine elektronik ortamda basımı ve yayınlanması ile geniş kitlelere sunulması olanakları oluşmuştur. Böylece kütüphane hizmetlerinin de biçimi, içeriği ve hızı gelişerek çeşitlenmiştir. E-kitap teknolojisi bilgisayarların yanı sıra çevre birimlerin de kütüphane hizmetleri kapsamına girmesine olanak sunmuştur.

1990'lı yıllara kadar geçen süreçte başlangıçta temel bilgisayar uygulamaları, çevrim içi bilgisayar kataloglarının yaygınlaşması, mikrobilgisayarların ortaya çıkışı ve CD-ROM gibi sabit kayıt ortamları temel değişim süreçlerini oluşturmaktadır. MARC ve veri değişimi için geliştirilen standartlar ile çevrimiçi arama olanakları, metin, veri ve şekillerin bir arada sayısal veriye dönüştürülmesi kütüphane koleksiyonlarının gelişmesinde önemli yapı taşlarını oluşturmaktadır (Uçak, 1995: 50).

2009 yılında hazırlanan Horizon Report'a göre kütüphane ve bilgi hizmetlerinde takip eden bir ila beş yıl içerisinde mobil araçlar, bulut hesaplama (cloud computing), yer bilgisi veren her şey (geo everything), kişisel web, anlam duyarlı

uygulamalar (semantic-aware applications) ve akıl nesnelere alanlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir (Tonta, 2009: 752). Geçen zaman içerisinde elektronik yayıncılık ve kütüphanelere yansıyan e-dönüşüm modelleriyle bilgi ve belge hizmetlerinde belirtilen altı gelişmenin de gerçekleştiği görülmektedir. Özellikle mobil araçlar gelişmiş kütüphane ve bilgi hizmetlerinin yürütülmesinde önemli yardımcı kaynaklardan biri olmuştur.

Son on yılda ise elektronik ortamda yayınlanan bilimsel, kültürel ve aktüel kaynaklar ise gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Elektronik kaynakların kendisine pazar bulduğu ve asıl gelişim gösterdiği alan ise akademik çevrelerdir. Dolayısıyla elektronik yayıncılıktaki hızlı gelişim ve yeni hizmet alanlarının oluşması Akademik kütüphaneleri bu alanda değişime ve yeni pozisyonlar almaya yönlendirmiştir.

3.4. Akademik Kütüphanelerde Elektronik Hizmet Çeşitliliği

Teknolojik gelişmeler akademik kütüphanelerin öncelikli olarak takip ettiği ve uyguladığı bilgi hizmetlerinin çeşitliliğini arttıran temel bir etkidir. Gerek kullanıcı kitlesinin niteliği gerekse kaynak türlerindeki çeşitlilik, bilgi hizmetlerinin kullanıcılara sunulmasında teknolojiden yararlanmayı esas kılmaktadır.

E-kitap kavramının akademik düzeyde gelişimi ile birlikte bu tür kaynakların kullanımına yönelik teknolojiler de kütüphane kullanıcılarının hizmetine sunulmuştur. Örneğin mobil teknoloji gündelik hayatın bir parçası olmakla eş zamanlı olarak akademik düzeyde kullanım için de kütüphanelerin gündemine girmiştir. Akıllı cep telefonları, tablet bilgisayarlar, e-kitap okuyucular vb. mobil cihazlar ile dijital içeriğe sahip birçok kaynağa kütüphaneden bağımsız olarak erişim sağlanabilmektedir.

Klasik kütüphanelerin ve klasik kütüphane hizmetlerinin değişmesi, yeni türde kütüphanelerin oluşması ve hizmetlerin değişimi ile gerçekleşmiştir. Akademik kütüphanelerin değişimini “Dijital kütüphane” kavramının doğuşunda aramak doğru bir yaklaşım olacaktır. Dijital kütüphanelerin işlevi ise şu şekilde özetlenmiştir:

Dijital kütüphaneler, bilgi üretmek, aramak ve kullanmak için bir dizi elektronik kaynak ve ilgili teknik yeteneğın bir araya getirildiği kütüphanelerdir. Bu anlamda, dijital veri (metin, görüntü, ses, statik veya dinamik görüntüler) yönlendirilerek, dağınık ağlarda bulunan bilgi depolama ve geri çağırma sistemleri aktif hale gelir. Dijital kütüphanelerin içeriği, çeşitli verilerin meta veri (metadata) ile diğer verilerle ilişkilendirilmesinden oluşur. Dijital kütüphaneler, bir kullanıcı topluluğu için oluşturulmakta, toplanmakta ve organize edilmekte ve bunların işlevsel yetenekleri, bilgi toplumunun ve bu topluluğun kullanımlarını desteklemektedir (Borgman, 1999: 234).

Kütüphanelerin elektronik dönüşümü ile birlikte hizmetlerinin de bu dönüşüm yönünde değişimi kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum kullanıcı ve kaynak eksenli olduğu kadar aracılık eden iletişim araçlarının da bütününe kapsamaktadır.

Kütüphanelerde elektronik kaynakların koleksiyonlarda yer bulması ile birlikte sağlama, erişim, kullanım ve saklama koşullarında da belirleyici hususlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra kullanıcı eğitimleri, tarama ve araştırma yöntemleri, istatistiksel veri elde etme yöntemleri, atıf ve izleme yöntemleri ile elektronik ortamda halkla ilişkiler alanlarında değişimler gerçekleşmiştir.

Kaynakların sağlanması esnasında aynı zamanda katalog kayıtlarının transferi, MARC veya üstveri bilgilerinin ithali mümkün hale gelmiştir. Kaynaklara erişim için zaman ve mekândan bağımsız olarak bağlantılar oluşturulmuş ve kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Kullanıcılar ise kaynakları kişiselleştirerek, kendi ilgi ve istek

alanlarına göre koleksiyonların takibinde etkili olmaya başlamışlardır. Gerek OPAC gerekse sosyal medya üzerinden etiketler kullanarak kişisel okuma alanlarını belirleyebilmektedirler.

Tarama ve araştırma sonuçlarının da saklanabilmesi, büyük sayılarda kaynaktan zaman tasarrufu sağlayarak yararlanmanın yolunu açmıştır. Tarama sonuçlarının ve kaynak künyelerinin paylaşılabilmesi ise kullanıcılar arasındaki iletişimin güçlenmesini desteklemektedir. Elektronik hizmetler kapsamında iletişimle birlikte gelişen bir diğer husus ise halkla ilişkiler alanında olmuştur.

Kütüphaneler kaynakları, hizmetleri ve yenilikleri ile ilgili olarak gerek kullanıcıları gerekse kamuoyu ile doğrudan iletişim kurabilecek yeteneklere kavuşmuştur. Böylece kullanıcı bilgilendirmesi, yeni kullanıcılar kazanma veya kütüphane kullanıcılarının araştırma yeteneklerini geliştirme alanlarında fırsatlar oluşmuştur.

3.2. Kütüphanelerde Koleksiyon Geliştirme Politikaları ve E-Kitap Koleksiyonları

Kütüphanelerin en önemli unsuru kullanıcılara sunabileceği koleksiyonlardır. Koleksiyonların amaca uygun olarak, en uygun şekilde oluşturulması ve kullanıma sunulması “koleksiyon geliştirme politikaları” ile desteklenmektedir. Modern bir kütüphanenin oluşturulması ve hizmetlerini üst düzeyde sunabilmesi için kütüphane koleksiyon geliştirme politikalarının özenli bir şekilde oluşturulması gerekir. Kütüphaneler için koleksiyon geliştirme programlarının yararları genel olarak şu başlıklardan oluşmaktadır:

- Koleksiyon geliştirme politikası ile kütüphanenin gelişim yönü belirlenmiş olur
- Tüm araştırmacılara sunulacak hizmetin kalitesi artırılmış olur

- Materyallerin seçimi ve ayıklanması için kolaylık sağlar
- Farklı birimlerin ortak koleksiyon geliştirme hedefleri doğrultusunda koordine bir şekilde çalışmasını sağlar
- Personelin çalışma hedeflerini düzenleyen bir rehber niteliğindedir
- Bütçenin verimli bir şekilde yönetilmesi için olanaklar sunar

Böylece büyük ölçekli bir kütüphane koleksiyonunu etkin bir şekilde kullanımı sağlanmakta, bütçe, personel ve materyallerin yönetimi daha kolay yönetilebilmektedir (Gardner, 1981; Womboh, 1986; Acarbaş, 1991: 27).

Kütüphane koleksiyonu geliştirme politikaları belirlenirken tüm kaynaklar için bilimin desteklediği çeşitli ölçütlerin kullanılması gerekmektedir. Koleksiyonu oluşturan temel unsurlardan biri olan elektronik bilgi kaynaklarının seçimi için belirlenen ölçütler genel olarak kapsam, içerik, işlevsellik, maliyet, lisanslar ve teknik özelliklerden oluşmaktadır (Al ve Al, 2003: 4).

Modern kütüphaneler kaynakların çeşitliliği arttıkça bütçe ve verimlilik dengesini sağlamak amacıyla kütüphane politikalarını geliştirme yönünde adım atmışlardır. Bu doğrultuda teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan elektronik kaynakların yönetimi de kütüphane politikalarının belirleyici unsurlarından biri haline gelmiştir.

International Federation of Library Association and Institution (IFLA) yazılı bir koleksiyon geliştirme politikasının gereklerini 4 başlıkta toplamıştır.

1. **Seçim (Selection):** Yazılı bir koleksiyon politikası geliştirmenin temel amacı personele rehberlik etmektir. Kaynakların doğru ve verimli bir şekilde seçiminin sağlanması politika ile sağlanır. Uygulayıcıların karar vermedeki boşluklarının doldurulması uygun bir seçim politikası ile mümkündür. Kütüphane koleksiyonunun gelişimi seçim için belirlenen kriterler ekseninde gerçekleşmektedir.

2. **Planlama (Planning):** Önceliklerin belirlenmesi, finansal kaynakların doğru bir şekilde yönetilmesi ile kütüphane fonlarının düzgün bir şekilde yönetilmesi sağlanmış olur.
3. **Halkla ilişkiler (Public relations):** Kütüphane politikaları kullanıcı ile kütüphane arasındaki ilişkiyi belirler niteliktedir. Bu doğrultuda ilişkilerin resmileşmesi sağlanmış olur. Bireysel tercihler kütüphane politikası ile belirlenmiş olmaktadır. Böylece karşılaşılabilecek yasal sorunlar için belirleyici bir doküman elde edilmiş olmaktadır.
4. **Daha geniş bağlam (The wider context):** Kütüphaneler belirli ihtiyaçlarını konsorsiyumlar, ittifaklar ve çeşitli işbirlikleriyle gerçekleştirmektedirler. Bu işbirliklerinin düzgün bir şekilde yürütülmesi için dahil olan kütüphanelerin özellikle koleksiyon gelişimleri önem taşımaktadır. Örneğin kaynak paylaşımı için hangi kütüphanenin hangi konuda uzmanlaştığı veya koleksiyonunu geliştirdiği önem arz etmektedir. Bu nedenle, koleksiyon geliştirme politikası daha geniş bir işbirliğine temel teşkil eder ve bir bölgede, ülkede veya hatta uluslararası alanda kaynak paylaşımı belirlenen esaslara göre yürütülür (IFLA, 2001:1-2).

Depaa'a göre ise elektronik kaynak seçim kriterleri aşağıdaki başlıklar altında toplanmaktadır (2017: 7):

- Çoklu kullanım haklarının/koşullarının belirlenmesi
- Ücretlerin yenileme ve iptal durumuna göre indirimlerle birlikte belirlenmesi
- Konsorsiyum indirimleri
- İçeriğin basılı ve elektronik versiyonda birbirinin aynı olup olmadığının değerlendirilmesi
- Geriye dönük materyallerin kullanılabilirliği

- Güncellik (eklenen veya güncellenen içeriğe erişim hızı)
- Abonelik sona erdikten sonra satın alınan içeriğe erişim
- Paket alımlarda tek tek başlık seçebilme
- Sağlayıcının bilinirliği
- Elektronik ürünün indekslenmesi
- Erişim kolaylığı
- İstikrar
- Özeleştirme imkânı
- Araştırma ve indirme seçenekleri
- Dijital materyallerin arşivlenmesi ve korunması
- Teknik destek
- Ürünün mevcut yazılım veya donanımla uyumlu olması
- Personel eğitimi
- Online destek hizmeti vb.

Bu maddeler çerçevesinde belirlenen elektronik kaynak koleksiyon geliştirme politikaları içerisinde e-kitap koleksiyonlarının geliştirilmesi koşulları özelleştirilebilir.

Burada önemli bir hususu dile getirmek gerekir. Elektronik yayımların büyük bir kısmı dünyadaki yayıncılık alanındaki faaliyetlerin temel ürünlerini oluşturmaktadır. Ticari anlamdaki bu ürünlerin her birinin tedarikçiler tarafından kütüphanelere satışının yapılması belirli koşullar dahilinde gerçekleşmektedir. Bu faaliyetler esnasında tedarikçinin el değiştirmesi, finansal olarak işlevini yerine getirememesi veya ortadan kalkması ürüne erişim olanaklarının sınırlanması veya yok olması anlamına gelebilmektedir. Örneğin bir e-kitap veya elektronik kaynak satın alınması veya erişim hakkı elde edilmesi ile tedarikçiden kaynaklı olarak artık erişilemez veya kullanılamaz duruma gelebilir. Belirtilen durum için oluşabilecek sorunların çözümü için günümüzde Karanlık Arşiv (Dark Archive) kavramı ortaya çıkmıştır.

Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) ile elektronik kaynakların büyüklüğü astronomik boyutlara ulaşmıştır. Kütüphaneler bu tür kaynakları sağlarken maliyet

boyutu da önemli ölçüde artış göstermektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra elektronik kaynakların akademik düzeyde kullanımı ise popülerlik kazanmıştır. Kütüphane kaynak ve kullanım alışkanlıklarına yeni bir şekil kazandıran teknolojik gelişmeler e-kaynakların sağlanması kadar bunların korunması ve gelecek nesillere de aktarılmasını yeni bir sorun olarak ortaya çıkarmıştır. Dijital içeriklerin geleceği kırılgan bir düzlemde ilerlerken teknolojik alt yapı seçenekleri ileriki zamanda bu tür kaynakların kullanımı için temel belirteci oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerin dijital içeriği koruma ve gelecek nesillere aktarmadaki önemli yeniliklerinden biri de Karanlık Arşivlerdir. Karanlık Arşivler elektronik kaynakların erişim ve mülkiyet haklarına bağlı olarak kütüphaneler için korunmasını ve ileriki nesillere aktarımını sağlayan yapılardır. Kütüphaneler satın aldıkları elektronik kaynakların veya tedarikçi tarafından erişimi sağlanan içeriğe erişimin sorunsuz bir şekilde ve sürdürülebilir olması için bu tür sağlama hizmetlerinden faydalanmaktadırlar. Dünyada bu tip hizmetleri yürüten belli başlı organizasyonlardan bazıları şunlardır (Gaur ve Tripatti, 2012: 298):

1. Protico
2. Lockss
3. Clockss
4. Ohio Link
5. Pubmed Central
6. Meta Archive

3.5. E-Kitap Koleksiyonu Geliştirme Modelleri

Kütüphanelerin e-kitap koleksiyonu geliştirme faaliyetlerini belirleyen temel nokta Dijital Hakların Yönetimi (Digital Rights Management- DRM) ve satın alma modelleridir (Behler, 2011: 3). Bu temel belirtecin sınırları içerisinde bir koleksiyon

geliştirilirken kullanıcı, satın alma ve keşfedilebilirlik ekseninde aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir:

Kullanıcı açısından;

- E-kitaplar tek, çoklu veya sınırsız kullanıcıya olup olmadığı
- Eş zamanlı kullanım olanağı
- Yazdırma olanağının kütüphaneye sınırlı olup olmaması
- Web tabanlı arayüz
- İçeriğin sonlanma süresi ve bu süreyi belirleyen
- Hangi cihazların programı desteklediği, e-kitap biçimleri veya DRM özelliği

Satın alma açısından;

- Kitaplar başlıklar halinde doğrudan firmadan, büyük paketler halinde veya kullanıcı adına sipariş edilip edilmediği
- Kullanıcı bazlı sağlama (Patron-Driven Acquisition- PDA) ise bunu belirleyen unsurlar
- İkinci kopyanın satın alınmasının gerekliliği

Keşfedilebilirlik açısından;

- Kullanıcıların kitapları tarayıp bulması
- İndirilebilir MARC kayıtlarının olması

Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Birliği'nin yaptığı değerlendirmeye göre kütüphanelerde PDA modeli en popüler sağlama yöntemlerinin başında gelmektedir (Downey ve diğerleri, 2014: 10).

Akademik kütüphanelerde e-kitap sağlama organizasyonlarında genellikle konsorsiyum çevresinde işlemler yürütülmektedir. Bu doğrultuda kütüphanelerin e-kitap sağlama metotları ise genel itibarıyla 3 ana başlık altında toplanmaktadır (Aktürk ve Akbaytürk, 2006, 240-241). Abonelik modeli, satın alma modeli ve sınırlı süreli kullanım modeli olarak adlandırılan bu başlıklar altında uygulanan yöntemler belirtilmiştir:

1. Abonelik modelleri

- Kurum bazında toplam kullanıcı sayısı: fiyatlandırma, kurum FTE (full time equivalent) sayısına göre belirlenmektedir.
- Eş zamanlı kullanıcı sayısı; bu modelde eş zamanlı kullanıcı sayısı sınırlandırılmaktadır. Yayıncının belirlediği kullanıcı sayılarına göre fiyatlandırılmaktadır.
- Yayının fiyatı ve erişim ücreti (ilk yıl), 2. Yıl sadece erişim ücreti
- Seçerek koleksiyon oluşturma, konusal ve belirli eserler; fiyatlandırma seçilen konu paketleri ya da içeriğe göre belirlenmektedir.
- Konsorsiyal modeller; katılımcı kurum sayısı sayısına göre veya her kurum için eşit fiyatlandırma yapılmaktadır.

Abonelik modellerinde tam metin indirme seçenekleri telif hakları gereği sınırlandırılmaktadır. Özellikle derleyici e-kitap platformu aboneliklerinde kaynakların tamamının indirilmesi, kopyalanması veya çıktı alınmasını önüne geçmek için Dijital Haklar Yönetimi/DHY (Digital Right Management/DRM) uygulamasından yararlanılmaktadır. Derleyici platformlar kaynakların uzun süreli kullanımı için elektronik ödünç verme sistemlerini kullanmaktadır. Elektronik ödünç verme, kullanıcıların ek bir yazılım sayesinde kaynakları kendi cihazlarına çevrimdışı okunabilir formatta indirmelerini ve ödünç alma süresi dolduğunda otomatik olarak kullanıcının cihazından kaldırılmasını sağlamaktadır. Abonelik modellerinde erişilen içeriğin nicelik bakımından zengin olması avantajlı bir durum gibi görünmekle birlikte kullanıcılar tarafından aktif olarak kullanılan içeriğin düşük sayıda olması değerlendirilmesi gereken bir ölçüttür. Diğer yandan kurumların, abonelik iptalleri söz konusu olduğunda erişim haklarını tamamen kaybetmeleri de bu modelin olumsuz yanlarından biridir.

Satın alma modelleri

- Kurum bazında toplam kullanıcı sayısı fiyatlandırma, kurum FTE (full time equivalent) sayısına göre belirlenmektedir.
- Yayının fiyatı ve elektronik erişim ücreti; bu model abonelik ve satın alma yöntemlerinin birleştirilmesiyle şekillenmektedir. Yayıncının yıl bazında oluşturduğu koleksiyona belirlenen yıllar boyunca (5 yıl gibi) abonelik gerçekleştirilip, abonelik sonlandığında ilgili içerik satın alınmış sayılır. Kimi yayınevleri erişim sürekliliği için sonraki yıllarda sadece erişim ücreti talep etmektedir.
- Seçerek koleksiyon oluşturma, konu/eser bazlı; fiyatlandırma seçilen konu paketleri ya da içeriğe göre belirlenmektedir. Bu modelde seçilen koleksiyon sayısı ile doğru orantılı olarak kurumların pazarlık gücü artmaktadır.
- Eş zamanlı kullanıcı sayısı; bu modelde eş zamanlı kullanıcı sayısı sınırlandırılmaktadır. Fiyatlandırılma, yayıncının belirlediği kullanıcı sayılarına göre yapılmaktadır. Yayınevleri satın alınan içeriğin erişimi için ayrıca ücret talep edebilmektedir.
- Seç karıştır modeli; kimi yayın evleri, koleksiyonlarından tek tek kitap seçilmesi opsiyonunu sunmaktadır. Belirli bir miktarda alım yapmayı benimseyen yayınevleri olduğu gibi sadece bir ya da iki e-kitap alımına olanak sağlayan yayınevleri de bulunmaktadır. Bu model ihtiyaç duyulan kaynağa hızlı bir şekilde erişim avantajı sağlarken, tek tek kitap seçiminin maliyetinin yüksek olması bütçesel anlamda zorluklara yol açmaktadır.
- Kullanıcı yönlendirmeli; PDA (Patron Driven Acquisition) veya DDA (Demand Driven Acquisition) olarak adlandırılan bu modelde derleyici e-kitap satın alma

platformları üzerinden sunulan e-kitapların tamamının kısmi olarak kullanıcıların erişimine açık olması ve kullanıcıların satın alınmasını istedikleri kaynakları seçmesi esasına dayanır. Model, kütüphanecilerin beklentileri doğrultusunda esnetilebilmektedir. Kullanıcı yönlendirmeli modellerde kullanımlar genellikle DHY ile sınırlandırılmakta ve elektronik ödünç verme sistemi uygulanmaktadır.

- Konsorsiyal çerçevede kurumlar ortak koleksiyon oluşturma veya grup olarak satın alınan yayınların paylaşımı modelini oluşturabilmektedir.
- Kullanıma göre koleksiyon oluşturma; bu model de abonelik ve satın alma yöntemlerinin birleştirilmesiyle şekillenmektedir. Yayıncılar ve derleyiciler tüm koleksiyonlarını veya yıl/konu bazında oluşturdukları paketleri, belirli bir ücret karşılığında sınırsız erişilebilecek şekilde kullanıma açar ancak derleyici e-kitap platformlarında kaynaklara erişim DHY ile sınırlandırılmaktadır. Kurumun ödediği tutara karşılık gelecek kadar e-kitap seçilir ve satın alım olarak koleksiyona eklenir.

2. Sınırlı süreli kullanım modelleri

- Yılda bir yayının belirli sayıda kullanımı, platform ücreti ve yıllık bakım ücreti
- Kullandıkça öde modeli, kitabın belirli bir süre kullanıcı tarafından kullanılması
- Rezerv koleksiyon için yayın kullanımı

3.5.1. Örnek E-Kitap Koleksiyonu Geliştirme Politikası: Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi

Ülkemizde ve dünyada akademik kütüphaneler kaynaklarını verimli bir şekilde kullanabilmek üzere kütüphane koleksiyon geliştirme politikalarını güncel gelişmelere göre belirleyerek uygulamaktadırlar. Bu alanda dünyanın önemli üniversitelerinden Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi kendi e-kitap koleksiyon geliştirme politikasını belirleyerek uygulamaya koyan önemli örneklerden biridir.

Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nin belirlediği kriterlere göre koleksiyon yönetimi hedefleri şunlardan oluşmuştur (Cambridge advisory group; 2012):

1. Bireysel kütüphanelerin e-kitap satın alımlarını işbirlikçi anlayışla desteklemek
2. Her bir kütüphaneyi, e-kitapları uygun bir şekilde kendi kütüphane ihtiyaçlarına ve okuyucu isteklerine göre belirlemeye teşvik etmek
3. Elde edilen e-kitapları mümkün olan her yerde personel ve öğrencilere kullandırabilmek
4. Başlık düzeyinde gereksiz yinelenmelerden kaçınarak verimli bir e-kitap koleksiyonu oluşturmak
5. Tüm kullanıcıların yeni e-kitaplar konusunda haberdar edilmelerini sağlamak.

Kütüphanenin politikasını 4 başlık altında toplamışlardır:

- Bütçe
- Sağlama
- Koleksiyon politikasının güncellenmesi,
- E-kitap seçme ve sipariş etme

Bütçe düzenlemesi, Üniversitenin bağlı birimlerince e-kitap koleksiyonu için gerekli fonların belirlenmesi sağlanmıştır. Ayrıca kimlerin, hangi koşullarda bütçeden ne ölçüde faydalanacağı bütçe planı içerisinde yer almaktadır.

Sağlama yöneticisi, lisans anlaşmalarının müzakeresi, bütçenin korunması, taleplere göre e-kitap siparişlerinin gerçekleştirilmesi, erişim olanaklarının düzenlenmesi, katalog kayıtlarının muhafaza edilmesi, kütüphanecilerin ve okuyucuların desteklenmesinden sorumludur. Fakülte ve birim kütüphanecilerinin e-kitaplar siparişi için çeşitli seçenekler içerisinde seçim yapabilirler.

Koleksiyon geliştirme politikasının güncellenmesi için kütüphanecilerin e-kitap geliştirme politikalarına aşağıdaki başlıklar ile dahil edilmeleri teşvik edilmektedir.

1. E-kitapların üyeler tarafından kullanım düzeyleri
2. Personel ve öğrencilerin format tercihleri
3. İlgili metinlerin e-kitap formatında olması
4. Üniversite çapında standart erişim ve kaliteli katalog kayıtlarının mevcut olması
5. Gelecekteki potansiyel gelişmeler, örneğin akademisyenlerin kendi kendilerine e-kitap yayınlamaları, Amazon Kindle, İpad vb. mobil okuyucuların yayın yapması.

E-kitapların seçimi için ise kütüphanecilere kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak üzere aşağıdaki kriterlere dikkat edilmesi önerilmektedir.

- Baskı ve maliyet karşılaştırmasının yapılması
- Birden fazla kopyaya ihtiyaç olup olmadığının belirlenmesi
- E-kitap indirme koşullarının belirlenmesi
- Bölüme göre satın alma seçeneğinin olup olmadığı

Bir e-kitabın değeri bütünüyle fiyatına bağlı değildir. Diğer hususlar, örneğin satın alma işleminin abonelik mi yoksa satın alma mı olduğu, eşzamanlı kullanıcı sayısı, platformun hem PC’lerde hem de mobil okuyuculardaki erişim kolaylığı ve lisans koşulları belirleyici özelliklerini oluşturur. Bir e-kitap alımı için kütüphanecilere aşığıdaki hususları kontrol etmeleri önerilir:

1. Ücretsiz, açık erişim sürümü mevcut mu?
2. Mevcutlarda veya siparişlerde (işlemden) var mı?
3. Lisans ve e-kitap bedeli belirlendi mi?
4. E-kitabın hangi tedarikçiden temin edileceği belirlendi mi?

Araştırmanın son bölümünde “Ekler” kısmında ülkemizden akademik kütüphane koleksiyon geliştirme politikası örneği verilmiştir. ODTÜ Kütüphanesi’nin koleksiyon geliştirme politikası tüm detaylarıyla ilgili kısımda yer almaktadır.

İncelenen koleksiyon geliştirme politikalarında e-kitaplar için belirlenen kriterlerin genellikle içerik özellikler, teknik özellikler, işlevsellik ve tedarikçi özelliklerinin belirtildiği 4 ana başlıkta toplandığı gözlemlenmiştir. İdeal bir politikada e-kitap seçim ve sağlama süreçlerinde dikkate alınması faydalı olacak özellikler derlenmiş ve aşığıda uygun başlıklar altında sıralanmıştır.

A- İçerik Özellikleri Açısından:

- 1- Kurumun eğitim programları ve araştırma ihtiyaçlarını desteklemelidir.
- 2- Koleksiyon geliştirme politikasına uygun olarak, mevcut koleksiyona niceliksel ve niteliksel olarak değer (derinlik veya genişlik) katmalıdır.
- 3- Güvenilir, kaliteli ve benzersiz (saygın yayınevi, yazar veya dergi itibarı, bilimsel ve hakemli) olmalıdır.
- 4- Doğru, geçerli ve sürekli güncellenen bilgiler içermelidir.
- 5- Kendi bilim dalında önemli ve akademik birimler için beklenen bir kullanım seviyesi olmalıdır.

- 6- Farklı veritabanları ile (varsa) örtüşme oranı ve kütüphanenin basılı ve diğer kaynaklar ile bağlantısı incelenmelidir.
- 7- Kaynak için uygunsu tam metin tercih edilir.
- 8- Beklenen veya gösterilen talep önemlidir.
- 9- Kaynak türü ve sayısal dağılımı göz önünde bulundurulur.
- 10- Açık erişim sayısı ve açık erişim yayın modeli incelenir.

B- Teknik Özellikler Açısından:

- 1- Uzaktaki ana makinelere web üzerinden erişim tercih edilmektedir.
- 2- IP üzerinden ve Ezproxy veya proxy ile kampüs dışı erişim tercih edilmektedir.
- 3- Farklı platformlarla uyumlu olmalıdır (PC, Mac, vb.).
- 4- Sınırlı kullanıcı özellikleri
- 5- Yerel kurulum ve bakımın gerekli olduğu hallerde, kütüphane tarafından desteklenen mevcut yazılım ve donanımlarla uyumlu olması beklenmektedir.
- 6- Kütüphane kullanıcıları için gizlilik ve mahremiyet olmalıdır.

C- İşlevsellik ve Güvenilirlik Açısından:

- 1- Arayüz kullanıcı dostu olmalı, kolay dolaşılmalı ve sezgisel olmalıdır (eğitsel dokümanlar, tanıtım ekranları, bağlam duyarlı yardım, kişiselleştirme seçenekleri, arama geçmişinin kaydedilebilmesi vb.)
- 2- Tercihen hali hazırda kullanılan diğer arayüzlerle tutarlı olmalıdır.
- 3- Arama yazılımı, güçlü, esnek ve kullanıcı dostu olmalıdır (anahtar kelime ve boolean arama, tam metin arama, kısaltma, gelişmiş arama, eş anlamlılar, alaka düzeyine göre sıralama, arama geçmişi vs.).
- 4- İçerik kolay bulunabilmesi için keşif araçlarında indekslenmelidir.
- 5- Referans ve tam metin bağlantı linkleri ile diğer kaynaklarla entegrasyonu desteklemelidir.

- 6- Sonuçların ve makalelerin dışa aktarılma seçeneklerini desteklenmelidir (e-posta, yazdırma, kaydetme, indirme vb.)
- 7- Endnote, RefWorks, Mendeley gibi bibliyografik yönetim sistemlerine aktarmaya izin vermelidir.
- 8- Sistem 7 gün 24 saat kesintisiz kullanılabilmeli ve teknolojik açıdan güncel olmalıdır. Birden çok kullanıcının aramalarında en uygun yanıt sürelerini desteklemek için uygun kapasite ve a yapısına sahip olmalıdır.

D- Tedarikçi Açısından:

- 1- Köklü geçmişi olan saygın ve güvenilir satıcılar tercih edilir.
- 2- Satın alınmadan önce denemeye aılabilmeli veya demo gösterimi yapılabilmelidir.
- 3- Mşi hizmetleri ve teknik destek zamanında, hatasız ve profesyonel olarak sağlanmalıdır.
- 4- Talep edilmesi durumunda başlangıçta veya ilerleyen zamanda personel eğitimi verilmelidir. Kullanıcı eğitimi ve desteği sağlanmalıdır. Eğitim seminerleri, ürünün kullanımı ile ilgili yardımcı dokümanlar, evrimii el kitapları vb. İçerik ve platform değişiklikleri ile hizmet kesinti süreleri konularında önceden bilgilendirme yapılmalıdır.
- 5- Gerekirse özelleştirmeler yapılabilmeli ve kütüphanenin tercih ettiği formatta kalıcı URL'ler, bibliyografik kayıtlar ve diğer üst veriler sağlanabilmelidir.
- 6- İnternetin değişen ortamını yansıtacak şekilde platformlar güncellenmelidir.
- 7- Referans listesi sağlanmalıdır. MARC kayıtları sağlanmalıdır. Kullanım istatistikleri/admin bilgileri sağlanmalıdır. COUNTER uyumlu tercih edilir.
- 8- Veri arşivleme (yedekleme, veri arşivleyen sistemlerle (LOCKSS, vs.) işbirliği olmalıdır.

- 9- Geriye dönük erişim; arşivleme ve aboneliğin sonlandırılması halinde sahip olunacak haklar yer almalıdır.

3.6. E-Kitap Teknolojileri

E-kitaplardan faydalanmanın temel koşulu bu kitapları okuyabilen aygıtlardan yararlanabilmektir. E-kitaplar için bu alanda üretilen teknoloji üç kategoride dinamik bir şekilde gelişim göstermektedir. Bu kategoriler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. E-kitap yazılımları
2. Donanım
3. Protokoller

E-kitap aygıtları incelenirken bu üç temel belirleyici özelliğin altında oluşan alt başlıklar ürünlerin ayırt edici özelliklerini oluşturmaktadır. E-kitap teknolojisinin gelişim tarihi daha eski olmasına rağmen özellikle mobil teknoloji ile birlikte daha çok insan tarafından eskiye göre sıklıkla kullanımı 2000'li yıllara denk gelmiştir (Rukancı ve Anameriç, 2003:149). Mobil e-kitap okuyucularının özellikle kütüphane kullanıcıları tarafından kullanılmaya başlandığı dönemde birçok farklı okuyucu aygıtı üretilmesiyle birlikte bazı e-kitap aygıtları ön plana çıkmıştır.

E-kitap okuyucularının değerlendirilmesinde temel teknolojik özelliklerinin yanı sıra verimliliği arttıracak özelliklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Hızlı bir şekilde değişen e-kitap teknolojisi nedeniyle günümüzde değerli olan özellik kısa süre içerisinde önemini yitirebilmektedir. Bu alanda üretilmiş ürünlerin karşılaştırırken değerlendirilmesi gereken temel özellikler aşağıda derlenmiştir:

1. **Erişim imkanı:** Mobil iletişimi sağlamak üzere Wi-fi, 3G, 4G kablosuz bağlantı özellikleri

2. **Ekran özellikleri:** Kapasitif veya infrared dokunmatik ekran özellikleri ile birlikte ekran çözünürlük özellikleri
3. **Kapasite:** İhtiyaca göre GB veya TB düzeyinde depolama özellikleri
4. **Format:** Bir e-kitap aygıtının en önemli özelliklerinden biri desteklediği formatlardır. AZV, PDF, EPUB, TXT, MOBI, PRC, KFX, RTF, CBR, HTML, DOC vb. oldukça fazla formatta e-kitap içeriği hazırlanabilmektedir.
5. **Batarya özellikleri:** Miliamper veya kısaca mAh olarak ifade edilen, batarya gücünü belirleyen özellikler.

Yapılan bir araştırmada 2005-2010 yılları arasında farklı e-kitap aygıtları farklı akademik kütüphanelerde okuyucuların deneyimlemesi için kullanıma sunulmuştur. Bu araştırmadan elde edilen verilere göre e-kitap okuyucularının kullandıkları aygıtlar için en beğenilen özelliği taşınabilir (portable) özellikte olmasıdır (%94 oranında). Birden fazla kaynağın tek bir cihazda taşınabilmesi yine %85 düzeyinde okuyucular tarafından tercih edilen özellik olmuştur. Kaynakların cihaza indirilmesindeki kolaylık %65 oranında memnuniyet oluşturmuştur. Okuyucuların en çok yakındığı konu ise kaynakların farklı kişilerle paylaşılamaması (%71) , sayfalara referans gösterilememesi (%56) , readers (okuyucu) üzerinde not alınamaması (%26) vb. eksiklikler sıralanmıştır (Richardson ve Mahmood, 2012: 177).

E-kitap cihazlarında kitapların içeriğine erişim için farklı formatlarda teknolojiler geliştirilmiştir. Çeşitli firmalar farklı formatları destekleyen ürünlerle okuyucuların karşısına çıkmaktadır. Bu alandaki belli başlı e-kitap formatları şunlardır.

Taşınabilir Belge Formatı (PDF): Taşınabilir Belge Formatı (PDF), belgeleri yazılım, donanım veya işletim sisteminden bağımsız olarak güvenilir şekilde sunmak ve paylaşmak için kullanılan bir dosya formatıdır. Adobe tarafından üretilen PDF, artık

Uluslararası Standartlaştırma Organizasyonu (ISO) tarafından yönetilen bir açık standart olarak kullanılmaktadır. PDF dosyalarında bağlantılar ve düğmeler, form alanları, ses, video ve iş mantığı algoritmaları bulunabilir. PDF dosyaları ücretsiz Acrobat Reader DC yazılımı kullanılarak elektronik olarak imzalanabilir ve kolaylıkla görüntülenebilir.

Elektronik Yayın (EPUB): Uluslararası Dijital Yayıncılık Forumu (IDPF) tarafından üretilen format üç farklı standardın birleştirilmesinden oluşmuştur (Önder, 2010, 42). Bunlar;

1. İçeriği tanımlayan Open Publication Structure (OPS)
2. XML tabanındaki EPUB yapısını tanımlayan Open Packaging Format (OPF)
3. Dosyaları birleştiren OEBPS Container Format (OCF).

EPUB günümüzde birçok farklı platformda sıklıkla tercih edilen e-kitap formatlarından biridir.

3.7. E-Kitap Kullanıcı Yaklaşımları

E-kitapların yayınlanmaya başlaması ile birlikte okuma davranışları da yeni bir boyut kazanmıştır. Kullanılan materyallerin şekli, biçimi, boyutu ve hacminin değişmesi ve çeşitlenmesi okuyucu gruplarını doğrudan etkilemiştir.

E-kitapların piyasaya çıkışı okuyucu davranışları üzerinde farklı etkiler oluşturmuştur. Yapılan bazı araştırmalar e-kitap okuyucularının gruplandırılması ve davranış modellerinin tanımlanması için fikir vermektedir. **Tablo 8'**de e-kitap okuyucu grupları ile okuyucuların davranış özellikleri belirtilmiştir.

Başlıca 4 gruba ayrılan okuyuculara yönelik değerlendirmede “kitapseverler” olarak tanımlanan grupta yer alanlar klasik basılı kitap alışkanlığı olan okuyucuları kapsamaktadır. Teknoloji düşkünleri ise bilgiye erişimde kütüphaneleri fiziksel olarak ziyaret etmekten imtina eden grupları temsil etmektedir. Pragmatikler ise kitaplardan

olabildiğince hızlı ve sınırlı bir şekilde yararlanan gruplardır. Yazıcılar ise ilgilendikleri metinlerin çıktısını alarak kullanırlar (Revelle ve diğ., 2012: 423).

Tablo 8: E-Kitap okuyucu grupları ve davranışlar

Okuyucular	Davranışlar
Kitapseverler	<ul style="list-style-type: none">• Fiziksel bir nesne olarak kitaba değer verir• Zevk için e-kitap okumaz• Uzun metinleri bilgisayar ekranından takip etmekten hazzetmez• Bir ekrandan gerekli bilgiyi alabileceklerini hissetmezler
Teknoloji düşkünleri	<ul style="list-style-type: none">• Özellikle e-kitaplar ile teknolojinin olanaklarına büyük ilgi duyarlar• Araştırma ve erişimde e-kitap avantajlarını hissederler• Araştırma yapmak için kütüphaneye gitmeme fikrini severler• Bilgisayar ekranında metin okumaktan çekinmezler
Pragmatikler	<ul style="list-style-type: none">• E-kitapların avantaj ve dezavantajlarını görürler• Elektronik içeriğin araştırılabilmesinden hoşlanırlar• Kitabın bütünü okumazlar, ilgilendikleri kısımla yetinebilirler
Yazıcılar	E-kitaplarla belirli sorunları vardır Metni bilgisayar ekranından okuyamaz, ihtiyaç duydukları herhangi bir metni yazdırmaya yönelirler

Kaynak: Revelle ve diğ. (2012). Booklovers, technophiles, pragmatists, andprinters: Thesocialanddemographicstructure of userattitudetowards e-books. College&Research Libraries,73(5), 420–429.

Araştırmada elde edilen verilere göre belirlenen okuyucu gruplarının davranışları cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Kitapsever grubunda yer alan kadınlar %32, erkekler %37, teknoloji düşkünlerinin %20'si kadın, %27'si erkektir. Pragmatiklerin %15'i kadın, %20'si erkek, yazıcıların ise %33'ü kadın, %16'sı erkektir (Revelle ve diğ., 2012: 425).

IV. BÖLÜM: ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİ KÜTÜPHANELERİNDE E-KİTAP YAKLAŞIMI/ BULGULAR

Araştırmada verilerin derlenmesi için araştırmaya katılan üniversite kütüphanelerine koleksiyon, kullanıcı ve kaynak kullanımı koşullarını içeren sorular sorulmuştur. Ayrıca kütüphane OPAC'ları üzerinden erişilebilir durumdaki veriler derlenmiştir.

Sorular koleksiyon büyüklüğünü, kullanıcı sayılarını, kütüphane politikaları içerisinde elektronik yayınlar için oluşturulan bölümleri, kaynak kullanım verilerini ve yıllar içerisinde oluşan sayısal verileri içermektedir.

4.1. Katılımcı Üniversite Kütüphaneleri

Çalışmaya Türkiye'de araştırma üniversitesi olarak tanımlanan 10 üniversitenin kütüphaneleri dahil edilmiştir. “Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi” kapsamında 26 Eylül 2017 tarihinde YÖK tarafından belirlenen Araştırma üniversitelerinin listesi açıklanmıştır (YÖK, 2017a).

Araştırma üniversitesi belirleme süreci dünyadaki örneklerine paralel olarak aday üniversitelerin Türkiye'deki yetkin birimlerden oluşturulan jüri değerlendirmesi ile belirlenmiştir. Buna göre kamuya bağlı aşağıdaki 10 üniversite “Araştırma Üniversiteleri” olarak belirtilmiştir:

1. Ankara Üniversitesi
2. Boğaziçi Üniversitesi
3. Erciyes Üniversitesi
4. Gazi Üniversitesi
5. Gebze Teknik Üniversitesi (GTÜ)

6. Hacettepe Üniversitesi
7. İstanbul Üniversitesi
8. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ)
9. İzmir İleri teknoloji Enstitüsü (İYTE)
10. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)

Bu kapsamda 10 üniversitenin 9'una ilişkin kütüphane verileri derlenmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) araştırma üniversiteleri grubu içerisinde yer almasına rağmen Kütüphane yönetiminin bilgi paylaşımına kısıtlama getirmesi nedeniyle kapsam dışında tutulmuştur.

YÖK'ün yaptığı açıklamaya göre bir üniversitenin araştırma üniversitesi olarak nitelendirilebilmesi için belirlenen koşullar aşağıdaki maddeler halinde belirtilmiştir (YÖK, 2017b):

- *Ülkemizin öncelikli hedefleri ve alanları kapsamında disiplinler ve kurumlar arası işbirliği ile nitelikli bilgi üreten, araştırma yetkinliği yüksek doktoralı insan kaynağı yetiştiren, uluslararası sıralandırma sistemlerinde görünürlüğü ve bilinirliği bulunan,*
- *Araştırma misyonunu ve stratejik yol haritasını belirlemiş ve üniversitenin çalışma disiplinini bu plana uygun biçimde yürütebilen, mükemmeliyeti yalnızca araştırma başlığında değil eğitim ve bilginin üretimi, aktarımı ve paylaşımında da hedefleyen,*
- *Üniversite öğretim üyesinin öğrencisini ders dışında da araştırma faaliyetlerine dâhil ederek eğitimin kapsamını ve katkısını arttırmaya gayret ettiği,*

- Öğrencilerinin araştırma kültürünün içinde öğrenerek, bilgilerini geliştirdiği ve akademik araştırmanın işleyişine hâkimiyet kazandığı,
- Gerçekleştirdiği araştırma faaliyetleri ve ürettiklerinin değer bulmasıyla bütçesini geliştirdiği, verimli araştırmalarla var olan araştırma fonlarından daha fazla pay alan ve oluşturduğu toplumsal değerle parçası olduğu toplumun yarınlarında pay sahibi olmaya çalışan,
- Güçlü araştırmacılar yetiştiren, dünya bilimine ve ülkenin kalkınmasına katkı sunan doktora programları olan,
- İnsanlığın ortak değerlerine ülkesinin geçmişi ve geleceği ile ihtiyaçlarını dikkate alarak katkı sunan bir kurumdur.

YÖK'ün kriterleri arasında araştırma üniversitesi kütüphaneleri için doğrudan bir atıf olmasa da, araştırma faaliyetlerini destekleyen üniversite birimlerinden biri olan kütüphaneler de projenin başarıya ulaşması için misyon yüklenmek durumundadır. Özellikle araştırma kültürünün yaygınlaşması kütüphanelerin temel görevlerinden biridir. Güncel teknolojik ilerlemenin kütüphanelere kendi misyonunu gerçekleştirirken yön vermekte, yürütülen hizmetlerin belirleyicisi olmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'deki araştırma üniversitesi kütüphaneleri akademik düzeyde kütüphane kullanımı alışkanlıkları için de önemli birer örnek teşkil etmektedirler. Dolayısıyla belirlenen kapsam içerisinde yapılacak çalışmalar mevcut durumu ortaya koymak, gelecek için öngörülerde bulunmak ve eksik yönleri tamamlamak açısından yarar sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında belirlenen 9 kütüphaneye ilişkin veriler kendi web ortamlarından güncel olarak elde edilen veriler ışığında derlenmiştir. Fakülte, öğrenci,

öğretim görevlisi, personel vb. sayısal değişime paralel olarak kütüphanelerin kullanım profilleri de değişmektedir. Bu doğrultuda belirlenen kütüphanelere ilişkin bilgiler aşağıdaki gibi oluşmuştur.

4.1.1. Ankara Üniversitesi Kütüphanesi

Ankara Üniversitesi, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulan ilk üniversitedir. 1946 yılında resmen kurulan üniversitenin fakülteleri farklı tarihlerde açılmıştır. Üniversitenin temel bilgi e belge kaynakları kapsamında “Yükseköğretim Kurumlarının İdari Teşkilatı Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname” ile kurulmuş, 14 Ekim 2001 tarih ve 24553 sayılı Resmi Gazetede de yayımlanan “Ankara Üniversitesi Kütüphaneleri Yönetmeliği” ile yönetilmektedir. Üniversitenin Fakülte, Yüksekokul, Enstitü ve Araştırma Uygulama Merkezi düzeyinde 25 kütüphanesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı koordinasyonunda hizmetlerini sürdürmektedir (Ankara Üniversitesi KDDDB, 2019). Üniversitenin bünyesinde yer alan kütüphaneler şunlardır:

- Adalet Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi
- Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Kütüphanesi
- Beypazarı Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi
- Devlet Konservatuarı Kütüphanesi
- Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi
- Diş Hekimliği Fakültesi Kütüphanesi
- Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi
- Eğitim Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi
- Elmadağ Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi
- Güzel sanatlar Fakültesi Kütüphanesi
- Hukuk Fakültesi Kütüphanesi
- İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
- İletişim Fakültesi Kütüphanesi
- Kalecik Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi

- Nallıhan Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi
- Sağlık Bilimleri Fakültesi Kütüphanesi
- Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Kütüphanesi
- Siyasal Bilgiler fakültesi Kütüphanesi
- Spor bilimleri Fakültesi Kütüphanesi
- Tandoğan Yerleşkesi Öğrenme Merkezi (Fen-Müh. Fak. Kütüphanesi)
- Türk İnkılap Tarihi Kütüphanesi
- Tıp Fakültesi Kütüphanesi
- Uygulamalı Bilimler Fakültesi Kütüphanesi
- Veteriner Fakültesi Kütüphanesi
- Ziraat Fakültesi Kütüphanesi

Kütüphane, Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS), Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche – Association of European Research Libraries (LIBER) ve Açık Ders Malzemeleri (OpenCourseWare) üyesidir.

4.1.2. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi

Boğaziçi Üniversitesi'nin temelleri 1863 yılında çok yönlü bir eğitmen olan Dr. Cyrus Hamlin ile tanınmış hayırsever ve zengin bir tüccar olan Christopher R. Robert tarafından Birleşik Devletler sınırları dışındaki ilk Amerikan koleji olan Robert Kolej'in İstanbul'da kurulması ile atılmıştır.

Mart 1971'de dönemin başkanı Dr. Everton, Robert Kolej'in üzerine herhangi bir kampüs üzerinde bağımsız bir üniversitenin kurulması için Türk hükümetini teşvik eden önerenin 26 Ocak 1971'de Yönetim Kurulu tarafından kabul edildiğini açıklamıştır. Çalışmalar 1971 yazında sonuçlandırılmıştır. Binaları, kütüphanesi, laboratuvarları, tüm imkanları ve personeliyle 118 dönümlük bugünün Güney Kampüsü 10 Eylül 1971'de tamamen Türk hükümetinin üzerine geçmiştir. Boğaziçi Üniversitesi, yüz yıldan fazla Robert Kolej'in kampüsü olarak kullanılan alana resmi olarak kurulmuştur.

Robert Koleji'nin ilk koleksiyonu kurulduğu 1863 yılında Harvard Üniversitesi tarafından bağışlanan 200 kitaplardan oluşmuştur. 1971 yılında Boğaziçi Üniversite'nin kuruluşunda ise koleksiyon 100.000'i geçmiştir. Nadir Eserler Koleksiyonunda yer alan 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar sayısı yirmi bini aşan değerli matbu eserleriyle geçmişi de en iyi şekilde muhafaza etmeye çalışmaktadır. Türkler hakkında Batıda yazılmış önemli eserlerle birlikte Müteferrika baskılarının da yer aldığı bu koleksiyonun önemli bir özelliği de saklanan kitaplardan değil, açık raflarda okuyucuya uzun yıllar hizmet etmiş kitaplardan oluşmasıdır.

Günümüzde Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi yaklaşık 500.000 basılı kitap, 620 basılı ve 79.921 elektronik dergi, 3.256.021 elektronik kitap ve gazete-mikrofilm arşivinin bulunduğu koleksiyona sahiptir. 174 adet e-dergi veritabanı ve 20 adet e-kitap veritabanına kampüs içi ve kampüs dışından 24 saat on-line erişim sağlanmaktadır (Boğaziçi Üniversitesi, 2019).

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi 7 ayrı koleksiyonu ile kullanıcılarına hizmetlerini sunmaktadır. Bu koleksiyonlar:

1. Genel Koleksiyon
2. Yakın Doğu Koleksiyonu
3. Referans Koleksiyonu
4. Süreli Yayınlar Koleksiyonu
5. Rezerv Koleksiyonu
6. Görsel-İşitsel Koleksiyonu
7. Braille Koleksiyonu

4.1.3. Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi

Erciyes Üniversitesi 1978 yılında Kayseri Üniversitesi olarak kurulmuştur. 1982 yılında ise bugünkü ismini almıştır. Erciyes Üniversitesi bugün toplam 19 fakülte, 1 yüksekokul, 2 meslek yüksekokulu, 7 enstitü, 6 bölüm, 39 araştırma merkezi ve 1350 yataklı gelişmiş bir uygulama hastanesi ile hizmet vermektedir.

Erciyes Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na bağlı 5 kütüphane mevcuttur:

- Kadir Has Merkez Kütüphanesi
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
- 15 Temmuz Yerleşkesi Kütüphanesi
- İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi
- Develi Sami Tulum Kütüphanesi

Üniversiteye bağlı kütüphanelerde yaklaşık 150.000 basılı kitap, 26.000 e-kitap, 1.400 kitap dışı materyal, 9.500 tez, ve 3.500 süreli yayın cildi yer almaktadır.

Kütüphane binaları engelli kullanıcıların kullanımına uygun olarak gerekli altyapı ve donanım koşullarına sahiptir.

4.1.4. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatı ile 1926 yılında temelleri atılan Gazi Üniversitesi, "Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adıyla açılmıştır. İsmi 1929 yılında "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" olarak değiştirilmiş, 1976 yılında "Gazi Eğitim Enstitüsü" adını almış, 1982 yılında da "Gazi Üniversitesi" kimliğine kavuşmuştur (Gazi Üniversitesi, 2019).

Üniversitenin kütüphanesi 1982 yılından 2004 yılına kadar İ.İ.B.F. bahçesinde bulunan 2000 m²'lik binasında hizmetlerini sürdürmüştür. 27 Mayıs 2004 tarihinden

itibaren Gazi Üniversitesi Rektörlük Kampüsü içinde bulunan 11.000 m²'lik binasında hizmet vermeye başlanmıştır.

Ankara'nın merkezinde bir şehir üniversitesi olan Gazi Üniversitesinin merkez yerleşkesi Beşevler olup Emek, Maltepe, Ostim, Gölbaşı ve Kahramankazan'da da yerleşkeleri bulunmaktadır. Bugün yaklaşık 37 bin öğrenci öğrenim görmekte; başta Türk Cumhuriyetleri, Kafkaslar, Avrupa, Ortadoğu, Afrika, Amerika ve Uzak Doğu gibi ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilere de ev sahipliği yapmaktadır (Gazi Üniversitesi, 2019).

Gazi Üniversitesi Kütüphanesinin sahip olduğu kütüphane kaynakları 2018 yılı itibariyle; 354.520 basılı kitap, 261.963 e-kitap ve 66.606 e-dergiden oluşmaktadır. Bu kaynaklardan 2018 yılında 1.233.172 kişi faydalanmıştır.

4.1.5. Gebze Teknik Üniversitesi Kütüphanesi

Gebze Teknik Üniversitesi, 1992'de kurulan Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün (GYTE) yerine 4 Kasım 2014 tarihindeki Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile kurulmuştur. Gebze Teknik Üniversitesi, 4 fakültesinin 18 lisans bölümünde ve 9 enstitüsünün 50 lisansüstü tezli/tezsiz yüksek lisans ve doktora programında eğitim-öğretime devam etmektedir. Gebze Teknik Üniversitesi, 2018 yılı itibariyle, 3.713 lisans ve 4.599 lisansüstü öğrencisi ile %55'den fazlası lisansüstü düzeyinde toplam 8.312 öğrenciye eğitim vermektedir (Gebze Teknik Üniversitesi, 2019).

Gebze Üniversitesi Kütüphanesi GYTE'nin kuruluşu ile birlikte hizmete başlamıştır. Kütüphane koleksiyonu, 17.419 adet basılı kitap, 239.026 elektronik kitap, 4.117 adet tez, aboneliği devam eden 49 adet veritabanı, 55.305 elektronik süreli yayın, 791 CD, VCD ve DVD'den oluşmaktadır.

4.1.6. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi

Hacettepe Tıp Fakültesinin başlangıcı sayılan Çocuk Sağlığı Kürsüsü, 2 Şubat 1954 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı olarak Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından kurulmuştur. 8 Temmuz 1967 tarih ve 892 sayılı Kanun'la ise Hacettepe Üniversitesi hâline getirilmiş ve Tıp, Sağlık Bilimleri, Fen ve Sosyal Bilimler Fakülteleri ile eğitime başlamıştır. Hacettepe Üniversitesi; 15 Fakülte, 15 Enstitü, 2 Yüksekokul, 1 Konservatuvar, 4 Meslek Yüksekokulu, 98 Araştırma ve Uygulama Merkezi ile faaliyetlerini sürdürmektedir (Hacettepe Üniversitesi, 2019).

Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı 3 kütüphane mevcuttur. Bu kütüphaneler:

- Beytepe Kütüphanesi
- Sağlık Bilimleri Kütüphanesi
- Ankara Devlet Konservatuvarı Kütüphanesi

Kütüphane, 1975 yılında Beytepe Yerleşkesi'nin kurulmasıyla Sıhhiye Yerleşkesi Kütüphanesinden ayrılarak geçici bir binada hizmet vermeye başlamıştır. Binanın tamamlanmasıyla 22 Ağustos 1977 yılından itibaren şimdiki binasında hizmet vermektedir.

1958 yılında Çocuk Hastanesi içerisinde kurulan kütüphane 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi'nin kurulması ile Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi adını almıştır. 1977 yılında Beytepe Yerleşkesi'nde kütüphane binasının tamamlanmasıyla kütüphane ikiye ayrılarak Beytepe ve Tıp Kütüphanesi oluşturulmuştur. H.Ü. Morfoloji binasında hizmet vermeye başlayan kütüphane binanın yeterli gelmemesi nedeniyle 2003 yılında şimdiki yerine taşınmıştır.

Ankara Devlet Konservatuvarı Kütüphanesi'nin temeli 1924 yılında açılan Musiki Muallim Mektebi' ne dayanmaktadır. 1936 yılında mektep içerisinde Devlet Konservatuvarının kurulmasıyla Mektep Kütüphanesi'nde bulunan koleksiyon Konservatuvara devredilmiştir. 1982 yılına kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak eğitim veren Ankara Devlet Konservatuvarı ve kütüphanesi, aynı yıl Yüksek Öğrenim Kurumu kapsamına alınarak Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanmıştır (Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri, 2018).

4.1.7. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

İstanbul Üniversitesi'nin tarihinde üç farklı öğretim kurumu yer alır. Bunlardan birincisi, fetihden (1453) hemen sonra Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'da açtığı medrese; ikincisi, 1900 yılından itibaren değişik isimler altında sürekli eğitim veren Darülfünun, üçüncüsü ise, 1933 yılında Atatürk Üniversite Reformu ile kurulan İstanbul Üniversitesi'dir (Günergün ve Kadioğlu, 2006: 135).

Kurulduğu 1470 yıllarında Fatih Medresesi'nde geçici bir süre eğitim verildiği için kütüphane oluşturulmamıştır. Nisan 1846'da kurulan Darülfünun içerisinde bir kütüphane yer almaktadır. Ancak 1865'te çıkan Hoca Paşa yangınında yok olmuştur. 870'te açılan Darülfünun-i Osmani 1873'te tekrar kapanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra yeniden hayata geçirilen Darülfünun'a Abdülhamid'in Yıldız Sarayı Kütüphanesindeki eserlerin devri için 1 Haziran 1924'te karar alınmış ve eserler devredilmiştir. 1993'te İstanbul Üniversitesinin kurulmasından sonra 1934 yılında "Basma yazı ve resimleri derleme Kanunu" kapsamına İstanbul Üniversitesi Merkez kütüphanesi de dahil edilmiş ve bu tarihten itibaren İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi sadece bir Üniversite Kütüphanesi olmaktan çıkarak aynı zamanda Ulusal Kütüphane niteliği kazanmıştır. 1985 yılında kütüphane halen kullanmakta olduğu binasına

taşınmış ve hizmet vermeye başlamıştır. İÜ Kütüphanesi dermesiyle yüzyılları, dilleri ve yazıları birbirine eklemeyi başaran en eski ve en büyük üniversite kütüphanesidir.

4.1.8. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) Kütüphanesi

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nün kuruluşuyla ilgili kanun teklifi, İzmir Milletvekilleri Rıfat Serdaroğlu ve Işın Çelebi tarafından hazırlanmış, 17.06.1992 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanlığına, Ek Madde 27 olarak teklif edilmiştir. Enstitünün kuruluş teklifi, Komisyonunda ve TBMM Genel Kurulunda 03.07.1992 tarihinde kabul edilerek 11.07.1992 tarihli ve 21281 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. Böylece, 3837 sayılı Kanun'la, "Fen Fakültesi", "Mühendislik Fakültesi", "Mimarlık Fakültesi" ile "Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsünden oluşan İYTE kurulmuştur (İYTE, 2019).

Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı; 1992 yılında Enstitü bünyesinde kurulmuş ve 2007 yılında 6.100 metrekarelik alana sahip, 685 kişilik oturma kapasitesi olan kendi binasına taşınmıştır. 2008 yılında LIBER (Avrupa Kütüphaneler Birliği) tarafından yapılan çalışma neticesinde, Avrupa'da son 4 yılda yapılan en iyi 29 kütüphane binası içinde yer almıştır (İYTE, 2019).

4.1.9. Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ÖDTÜ) Kütüphanesi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye ve Orta Doğu ülkelerinin kalkınmalarına katkıda bulunmak, özellikle fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarında eleman yetiştirmek üzere 15 Kasım 1956 tarihinde "Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü" adıyla eğitime başlamıştır. Üniversitenin "Kuruluş ve Hazırlıkları Hakkındaki 6887 Sayılı Kanun" 29 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe girmiştir. ÖDTÜ'nün

özel statüsünü belirleyen ve tüzel kişiliğine kavuşturan 7307 sayılı "Kuruluş Kanunu" ise 27 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe girmiştir (ODTÜ, 2019).

ODTÜ Kütüphanesi 1956 yılında 6m²'lik bir odada Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bağışlanan 50 kitap ile kurulmuştur. ODTÜ 1957 yılında TBMM arkasındaki geçici kampüsüne geçerken, Kütüphane de aynı yılın Aralık ayında buraya taşınmıştır. Kütüphanenin modern bir anlayışla yönetilmesi amacıyla 1958'de UNESCO temsilcisi Natelle Isley Kütüphane müdürü olarak atanmıştır. ODTÜ Kütüphanesi bu dönemde ilk kez Türkiye'de Amerikan Kongre kütüphanesi Sistemi'nin uygulanmasına karar vermiştir.

Kütüphane bugünkü yerleşkesine 1963 yılında taşınmıştır. 1966 yılında ise bugün hizmet verdiği binasına aşınmıştır. 1967-1981 yılları arasında kütüphane müdürü olarak görev yapan Furuzan Olşen döneminde kütüphane koleksiyonu hızla gelişmiş, personel ise yurtdışına eğitime gönderilmiştir. 1988 yılında ise kütüphane otomasyon çalışmaları başlamış, kaynakların elektronik kayıtları oluşturulmuştur. ODTÜ Kütüphanesi 1975 yılında yapılan ek binası ile birlikte günümüzde ülkemizin önemli akademik kütüphanelerinden biri olarak hizmetlerini yürütmektedir (ODTÜ Kütüphanesi, 2019).

4.2. Kütüphane Koleksiyon Bilgileri

Araştırma üniversiteleri kütüphaneleri akademik açıdan zengin kütüphanelerdir. Basılı ve elektronik kaynak bakımından Türkiye'nin en zengin kütüphanelerini oluşturmaktadırlar.

Akademik profillerine bağlı olarak bilgi hizmetlerindeki teknolojik yeniliklerin güncel olarak uygulandığı bu kurumlarda, ülkenin bilim dünyasına sunduğu ürünlerde

de önemli bir paya sahiptirler. Bilimsel çalışmaların yanı sıra bilimsel yayın üretiminde de araştırma üniversitesi kütüphanelerinin katkısı azımsanmayacak ölçüde değerlidir.

Kütüphanelerin koleksiyonları içerisinde basılı kitaplar sayısal olarak oldukça geniş bir yer kaplarken, satın alınan tam metin e-kitaplar ise basılı kitaplara göre daha az sayıdadır. Ancak abonelik yoluyla elde erişim sağlanan kitaplar koleksiyon içerisinde basılı kitap adediyle paralel olarak bazı kütüphanelerde ise diğer kaynakları geçen sayısal büyüklüğe ulaşmıştır.

Tablo 9'de Araştırma üniversite kütüphanelerinin mevcut basılı kitap koleksiyonları, satın alınan e-kitap sayıları ve abone olunan tam metin e-kitap sayıları verilmiştir.

Tablodaki verilere göre 4 kütüphane 500.000'in üzerinde basılı kitap koleksiyonuna sahiptir. 3 kütüphane 100.000-250.000 arasında, 1 kütüphane 50.000-100.000 arasında basılı kitap koleksiyonuna sahiptir. GTÜ Kütüphanesinin ise 20 binin altında basılı kitap koleksiyonuna sahip olduğu görülmektedir.

Kütüphanelerin satın aldığı e-kitap sayısı basılı kitap sayıları ile sayısal olarak bazılarında doğru orantılı bir kısmında ise ters orantılıdır. 4 kütüphane 1-20.000 arasında, 3 kütüphane 20.000-50.000 arasında, 1 kütüphane 100.000-250.000, 1 kütüphane ise 1-20.000 arasında e-kitap satın aldığını belirtmiştir.

Tablo 9: Basılı ve elektronik kitap koleksiyonları

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ	BASILI KİTAP SAYISI	SATIN ALINAN E-KİTAP SAYISI (TAM METİN)	ABONE OLUNAN E-KİTAP SAYISI (TAM METİN)
Ankara Üniversitesi	>500.000	20.000-50.000	250.001-500.000
Boğaziçi Üniversitesi	>500.000	1-20.000	>500.001
Erciyes Üniversitesi	100.000-250.000	20.000-50.000	250.001-500.000
Gazi Üniversitesi	100.000-250.000	20.000-50.000	250.001-500.000
Gebze Teknik Üniversitesi	<20.000	1-20.000	250.001-500.000
Hacettepe Üniversitesi	100.000-250.000	100.000-250.000	100.000-250.000
İstanbul Üniversitesi	>500.000	1-20.000	250.001-500.000
İzmir Yüksek Teknoloji Ens.	50.000- 100.000	1-20.000	250.001-500.000
Orta Doğu Teknik Üni.	>500.000	50.000- 100.000	250.001-500.000

Abone olunan e-kitaplar ise satın alınan e-kitaplara veya basılı kitap sayılarına göre oldukça fazladır 7 kütüphane 250.001-500.000 arasında, 1 kütüphane 500.001 üzerinde, 1 kütüphane ise 100.001-250.000 arasında e-kitap aboneliğine sahiptir. . Abonelik modeliyle sağlanan e-kitap koleksiyonlarına genellikle derleyici platformlar üzerinden erişilmekte ve abonelik sonlandırma durumunda e-kitap sayılarının sadece satın alınan içerikle sınırlı olacağı göz ardı edilmemelidir.

4.3. Kütüphane Kullanıcı Bilgileri

Araştırma Üniversitesi kapsamındaki üniversitelerin öğrenci grupları aşağıdaki gruplardan oluşmaktadır.

1. Birinci öğretim
2. İkinci öğretim

3. Uzaktan eğitim

4. Açık öğretim

2017- 2018 öğretim yılında İstanbul Üniversitesi gerek açık gerekse örgün eğitim alanında en kalabalık öğrenci nüfusuna sahip üniversite olmuştur. Gazi Üniversitesi 1.500'ü uzaktan olmak üzere 70.196 öğrenciye sahiptir. Ankara Üniversitesi'nde toplamda 61.446 öğrenci (yaklaşık 4.000 uzaktan eğitim dahil) 2018-2019 öğretim yılında eğitim görmüştür. Bunu sırasıyla Erciyes, Hacettepe ve ODTÜ takip etmiştir.

Tablo 10: Akademik Üniversiteler, öğrenci ve öğretim elemanı sayıları

ÜNİVERSİTELER	ÖĞRENCİ	ÖĞRETİM ELEMANI	TOPLAM
Ankara Üniversitesi	61.446 (4.000 uzaktan)	3.549	64.995
Boğaziçi Üniversitesi	16.875	1.010	17.885
Erciyes Üniversitesi	63.686	2.266	65952
Gazi Üniversitesi	70.196 (1.500 uzaktan)	3.764	73.956
Gebze Teknik Üniversitesi	7.755	573	8.328
Hacettepe Üniversitesi	51.589	3.643	55.232
İstanbul Üniversitesi	274.464 (165.500 açık)	5.306	279.770
İYTE	5.130	487	5.617
ODTÜ	29.802	2071	31.873

Kaynak: YÖK - Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.

Öğretim elemanı sayısı Üniversitelerin öğrenci sayıları ile paralellik göstermektedir. İstanbul Üniversitesi'nin 5.306 (tüm öğretim elemanlarının %21'i) öğretim elemanı en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Gazi Üniversitesi (3.764, %15) Hacettepe Üniversitesi (3.643, %15), Ankara Üniversitesi (3.549, %14), Erciyes

Üniversitesi (2.266, %9), ODTÜ (2.071, %8), Boğaziçi Üniversitesi (1.010, %4), Gebze Teknik Üniversitesi (573, %2) ve İYTE (487, %2) olarak sıralanmaktadır.

4.4. Kütüphane Basılı Kitap Kullanım Verileri

Araştırma üniversitesi kapsamındaki üniversitelerin kütüphane kullanım verileri hem kullanıcı sayılarının fazla olması hem de kaynak koleksiyonların sayısal olarak büyük hacimli olması nedeniyle yüksek oranda gerçekleşmektedir. Kaynakların sayısal çokluğu kadar nitelik bakımından da oldukça zengin koleksiyonlar oluşturduğu söylenebilir.

Son 5 yılın verileri incelendiğinde üç üniversite kütüphanesinin (Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi) basılı kitap kullanım sayıları artmıştır. Diğer 5 kütüphanenin ise kullanım verileri değişmemiştir. Gebze Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nden ödünç alınan basılı kitap sayısı 2015 yılında azalmış; ancak diğer yıllarda aynı düzeyde gerçekleşmiştir. İYTE Kütüphanesinin basılı kitap kullanım sayısı 2018 yılında düşüş göstermiştir.

Tabloya göre basılı kitapların en fazla ÖDTÜ Kütüphanesi'nde kullanıldığı görülmektedir. Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ile İstanbul Üniversitesi Kütüphaneleri basılı kitap kullanımı açısından ÖDTÜ Kütüphanesinin ardından gelmektedirler. Ankara, Boğaziçi ve Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri bu üç kütüphaneyi ödünç verilen kitap sayıları bakımından takip etmektedirler.

Basılı kitapların en az kullanıldığı kütüphaneler sırasıyla Gebze Teknik Üniversitesi Kütüphanesi, İYTE Kütüphanesi ve Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi olmuştur. Bu kütüphanelerden ödünç alınan kitap sayıları 2018 yılında yıllık 5.000-20.000 arasında gerçekleşmiştir.

E-kitapların kullanım verileri artış gösterirken toplumda basılı kitapların artık kullanılmadığına yönelik ön yargının geçersiz kılınabilmesi açısından elde edilen veriler değerlendirilmelidir.

Bu doğrultuda kütüphanelerin ödünç vererek kullandığı basılı kitaplara ilişkin veriler **Tablo 11**'de verilmiştir.

Tablo 11: Ödünç verilen basılı kitap sayıları (5 yıllık)

ÜNİVERSİTELER	ÖDÜNÇ ALINAN KİTAP SAYILARI (SON 5 YIL)				
	2014	2015	2016	2017	2018
Ankara Üniversitesi	50.001- 100.000	50.001- 100.000	100.000- 250.000	100.000- 250.000	100.000- 250.000
Boğaziçi Üniversitesi	100.000- 250.000	100.000- 250.000	100.000- 250.000	100.000- 250.000	100.000- 250.000
Erciyes Üniversitesi	20.000- 50.000	20.000- 50.000	20.000- 50.000	20.000- 50.000	20.000- 50.000
Gazi Üniversitesi	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000
Gebze Teknik Üniversitesi	5.001- 10.000	1.001- 5.000	5.001- 10.000	5.001- 10.000	5.001- 10.000
Hacettepe Üniversitesi	50.001- 100.000	50.001- 100.000	50.001- 100.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000
İstanbul Üniversitesi	1.001- 5.000	1.001- 5.000	1.001- 5.000	1.001- 5.000	20.000- 50.000
İYTE	20.001- 50.000	20.001- 50.000	20.001- 50.000	20.001- 50.000	10.001- 20.000
ODTÜ	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	250.000- 500.000

Basılı kitap ödünç verme sayıları yıllara göre sahip olduğu koleksiyon büyüklüğüne oranla azalırken e-kitap kullanım oranları karşılaştırmanın sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için önemlidir.

4.5. Kütüphane E-Kitap Kullanım Verileri

Araştırma üniversitesi kütüphanelerinin son 5 yılda gerçekleşen e-kitap kullanım verileri **Tablo 12**'de verilmiştir. Basılı kitap kullanım verileri genellikle belirli bir düzeyde kalırken kütüphanelerin zaman içerisinde daha fazla e-kitap kullandıkları görülmektedir. 6 kütüphanenin e-kitap kullanım verileri son yıllarda artmıştır. Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi, ODTÜ, Gazi Üniversitesi Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi kullanım verileri oldukça yüksektir.

Tablo 12: E-kitap kullanım verileri (5 yıllık)

ÜNİVERSİTELER	KULLANIM VERİLERİ* (SON 5 YIL)				
	2014	2015	2016	2017	2018
Ankara Üniversitesi	50.001- 100.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000
Boğaziçi Üniversitesi	10.001- 20.000	20.001- 50.000	50.001- 100.000	50.001- 100.000	-
Erciyes Üniversitesi	5.001- 10.000	10.001- 20.000	10.001- 20.000	10.001- 20.000	20.001- 50000
Gazi Üniversitesi	50.001- 100.000	50.001- 100.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	250.000- 500.000
Gebze Teknik Üniversitesi	1.001- 5.000	1.001- 5.000	5.001- 10.000	10.001- 20.000	10.001- 20.000
Hacettepe Üniversitesi	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000
İstanbul Üniversitesi	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	250.001- 500.000
İYTE	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000
ODTÜ	100.001- 250.000	100.001- 250.000	100.001- 250.000	>500.000	>500.000

*Ödünç verilen, görüntülenen veya indirilen toplam e-kitap sayısı

** Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesinin 2018 yılı veri istatistikleri kütüphane tarafından alınmadığı belirtilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi'nde son 5 yıldaki e-kitap kullanım aralığı değişmemiştir. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki e-kitap kullanımındaki artış (2018 hariç) 2014 ve 2015 yıllarında hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. ODTÜ Kütüphanesine ait verilerde e-kitap kullanımı oldukça yüksektir. Gazi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanelerinin e-kitap kullanımı 2018'de bir üst basamağa çıkarak 250-500.000 aralığında gerçekleşmiştir. Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi'nin de yine kullanım verileri 2018'de bir üst basamağa yükselmiştir.

4.6. Kütüphanelerde Basılı ve E-Kitap İçin Ayrılan Bütçeler

Araştırma üniversitesi kütüphaneleri koleksiyonlarını oluşturan kitap, dergi, görsel ve işitsel materyaller, veritabanları vb. materyaller için yıllık bütçelerinin önemli bir kısmını harcamaktadırlar. Kütüphane bütçesi ihtiyaçlara ve günün koşullarına göre değişim göstermektedir. Yapılan görüşmelerde, 2018 yılı için, aşağıdaki bütçe dilimleri genel olarak kütüphanelerin toplam bütçe dilimlerini ve belirli kaynaklar için ayırdıkları oranları ifade etmektedir. Bu tasnifin yanı sıra son yıla ait kesin veriler katılımcılardan alınarak araştırma içerisinde kullanılmıştır.

100.000-250.000 TL

250.001-500.000 TL

500.001-750.000 TL

750.001-1.000.000 TL

1.000.001-1.500.000 TL

1.500.001-2.000.000 TL

2.000.001-5.000.000 TL

Buna göre 5 kütüphanenin toplam bütçesi 2.000.000 TL ve üzerindedir. 2 kütüphane 1.500.000-2.000.000 TL arasında, 1 kütüphane 1.000.000-1.500.000 TL ve 1 kütüphane de 500.000-750.000 TL koleksiyon bütçesine sahiptir.

Araştırmaya dahil olan 9 kütüphanenin beşinde e-kitaplar için ayrılan bütçe basılı kitap bütçesinden daha fazla tutmaktadır. Üç kütüphanenin bütçesi her iki gruptaki (kitap ve e-kitap) koleksiyonlar için birbirine yakın rakamlardan oluşurken yalnızca bir kütüphanede basılı kitaplar için ayrılan bütçe e-kitap bütçesinden daha fazladır. Kütüphanelerin toplam bütçelerinden e-kitap için ayırdıkları pay %45 oranında gerçekleşirken basılı kitaplara ayrılan oran yaklaşık %30 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oran IYTE’de %75 e-kitap, %6 basılı kitap olarak gerçekleşmiştir. Koleksiyonunda önemli oranda basılı kitap bulunduran ODTÜ’de ise toplam bütçenin yaklaşık %25’i e-kitap sağlama amacıyla harcanmaktadır. %12,5 oranındaki bütçe payı ise basılı kitap koleksiyonu için harcanmıştır.

Basılı kitaplara daha fazla bütçe ayıran tek kütüphane olan Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi için oranlar %25 kitap ve %12,5 e-kitap olarak belirlenmiştir. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi bağımsız bir bütçe kullanmadığını belirtmekle birlikte harcamaların %50’sini e-kitap alımı için gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu oran basılı kitaplar için %20 düzeyinde kalmıştır.

4.7. Kütüphanelerde E-Kitap Koleksiyonu Geliştirmek İçin Kullanılan Yöntemler

Araştırmaya dahil olan kütüphanelerin e-kitap koleksiyonu geliştirme yöntemleri altı başlıkta ele alınmıştır.

1. E-kitaplar ihtiyaca göre tek tek başlıklar halinde satın alınmaktadır
2. Yayınevlerinden toplu alım yapılmaktadır
3. Sınırlı erişim veya sınırlı kullanıcı e-kitap satın alımı yapılmaktadır
4. Ücretsiz e-kitaplar tercih edilmektedir
5. Belirli süreli (yıllık, 2 yıllık vb.) abonelik seçeneği ile erişim sağlanmaktadır
6. Belirli bir konu veya kapsamda abonelik sonunda ödenen ücret kadar e-kitap seçilerek alınmaktadır

E-kitaplar ihtiyaca göre tek tek başlıklar halinde satın alan kütüphanelerin oranı %60 olarak gerçekleşmiştir. Yayınevlerinden topluca e-kitap alanların oranı %80'dir. Sınırlı erişim veya sınırlı kullanıcı e-kitap satın alımı gerçekleştiren kütüphaneler %40 olarak belirlenmiştir. Ücretsiz e-kitapları kütüphane koleksiyonuna dahil eden yalnızca bir kütüphane vardır. **Tablo 13**'de hangi araştırma üniversitesi kütüphanesinin E-kitap sağlama yöntemini kullandığı gösterilmektedir.

Araştırmaya dahil olan kütüphanelerin tamamı “Belirli süreli (yıllık, 2 yıllık vb.) abonelik seçeneği” ile e-kitaplara erişim sağlanmaktadır. Belirli bir konu veya kapsamda abonelik sonunda ödenen ücret kadar e-kitap seçerek satın alım yapan kütüphanelerin oranı ise %60 olarak gerçekleşmiştir. Abonelik ve satın alım yönteminin birlikte uygulandığı bu model ile yalnızca erişim için ödeme yapmak yerine erişilen içeriğin bir kısmının satın alınması, bütçelerin etkin kullanımı açısından avantaj sağlamaktadır.

Tablo 13: E-kitap sağlama yöntemlerine göre kütüphaneler

YÖNTEMLER	UYGULAYAN KÜTÜPHANELER
E-kitaplar ihtiyaca göre tek tek başlıklar halinde satın alınmaktadır	1-Boğaziçi Üniversitesi, 2- Gebze Teknik Üniversitesi, 3- Ankara Üniversitesi, 4- Gazi Üniversitesi, 5- Hacettepe Üniversitesi
Yayınevlerinden toplu alım yapılmaktadır	1-Boğaziçi Üniversitesi, 2-Ankara Üniversitesi, 3- Gazi Üniversitesi, 4- Hacettepe Üniversitesi 5- İstanbul Üniversitesi 6- ODTÜ 7- İYTE
Sınırlı erişim veya sınırlı kullanıcı e-	1- Ankara Üniversitesi,

kitap satın alımı yapılmaktadır	2- Gazi Üniversitesi 3- İYTE
Ücretsiz e-kitaplar tercih edilmektedir	1- İYTE
Belirli süreli (yıllık, 2 yıllık vb.) abonelik seçeneği ile erişim sağlanmaktadır	1-Boğaziçi Üniversitesi 2- Gebze Teknik Üniversitesi 3- Ankara Üniversitesi 4- Gazi Üniversitesi 5- Hacettepe Üniversitesi 6- Erciyes Üniversitesi 7- İstanbul Üniversitesi 8- ODTÜ 9- İYTE
Belirli bir konu veya kapsamda abonelik sonunda ödenen ücret kadar e-kitap seçilerek satın alınmaktadır	1- Erciyes Üniversitesi, 2- Gebze Teknik Üniversitesi, 3-Ankara Üniversitesi, 4- Gazi Üniversitesi 5- ODTÜ

4.8. Kütüphanelerin Elektronik Kaynak Koleksiyonu Geliştirme Politikaları

Araştırmaya katılan 9 kütüphanenin 6'sı koleksiyon geliştirme için yazılı politika oluşturmuştur. Araştırma üniversitesi kütüphaneleri koleksiyon geliştirme politikaları birbiriyle benzer özellikler taşıdığı gibi farklı kriterlerden oluşan maddeler de içermektedir.

Mevcut 6 politika teker teker incelendiğinde 3 politikada elektronik kaynaklara yer verildiği, e-kitaplar için belirtilen maddelerde ise eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Koleksiyon geliştirme politikası, oluşturulan amaçlara yönelik önemli rehber kaynak niteliğindedir. Koleksiyonun niteliği kadar, erişim imkanları, yasal yetkinlikler,

güvenlik, sürdürülebilirlik, zaman ve kaynak yönetimi vb. açılardan da kütüphane yönetimine önemli imkanlar sunmaktadır.

4.9. Kütüphanelerin Sunduğu E-Kitap Kullanım Olanakları

Araştırmaya dahil olan kütüphanelerin e-kitap kullanımını için kullanıcılarına sundukları teknolojik imkanlar aşağıdaki başlıklar halinde sunulmuştur.

- 1- Kütüphane e-kitap kullanımını için kullanıcılara ödünç e-kitap okuyucuları (kindle, reeder vb.) verir.
- 2- Kütüphane e-kitap kullanımını için kullanıcılara ödünç tablet verir.
- 3- Sadece yerleşke içerisinde kullanım için elektronik aygıtlar (tablet, kindle vs.) belirli süreliğine kullanıcılara verilir.
- 4- Sadece kütüphane içerisinde e-kitaplardan faydalanabilecekleri cihazlar verilir.
- 5- Kullanıcılar sadece kendi imkanlarıyla e-kitaplardan yararlanabilirler
- 6- Bilgisayar laboratuvarı ortamında yararlandırılır.

Buna göre 6 kütüphane bilgisayar laboratuvarlarını e-kitap kullanımını için sunulan hizmetler kapsamında kullanmaktadır. 2 kütüphane kullanıcılarına e-kitaplardan yararlanabilmeleri için tablet bilgisayar ödünç vermektedir. 1 kütüphane sadece kütüphane içerisinde kullanılacak cihazları kullanıcılarına ödünç vermektedir. 1 kütüphane kindle vb. e-kitap okuyucularını kullanıcılarına e-kitaplardan yararlanabilmeleri için ödünç vermektedir. 1 kütüphanenin kullanıcıları ise sadece kendi imkanları ile e-kitaplardan yararlanabilmektedir.

Araştırmaya dahil olan kütüphanelerin %30'unda kütüphaneden bağımsız olarak okul dışında e-kitaplardan faydalanabilecekleri mobil hizmet olanağı sunulmuştur.

Kütüphaneye veya üniversiteye fiziksel olarak bağımlı alanda e-kitap kullanım olanağı ise %60 düzeyindedir. %10'luk kesim ise kendi imkanları dışında e-kitaplardan yararlanma olanağına sahip değildir.

4.10. 2018 Yılı Güncel Verilerine Göre Kütüphane Verileri

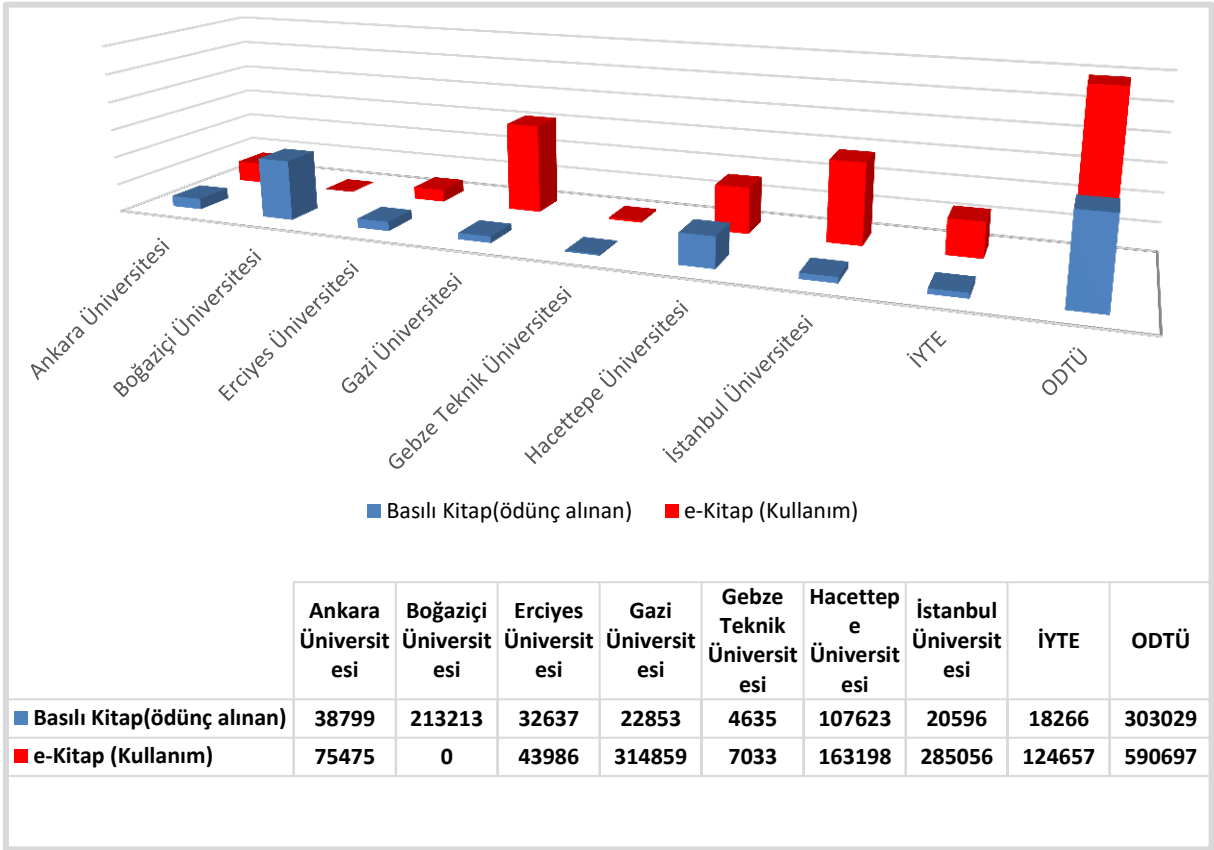
Araştırmaya katılan kütüphanelerin geçmiş yıllara ait verileri belirli aralılardan oluşturulan veriler iken 2018 yılı verileri kesin rakamlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla ayrı bir başlık altında sunulması güncel verilere ulaşmak açısından yararlı olduğu düşünülmüştür. Bu veriler ışığında kütüphanelerin mevcut kullanıcı sayıları, basılı kitap koleksiyonları, e-kitap koleksiyonları, bütçe rakamları ve ödünç bilgilerine ulaşılmıştır.

Tablo 14'te kütüphanelerin 2018 yılı verileri sunulmuştur. Bazı kütüphaneler kitap ve e-kitap için bağımsız bir bütçe oluşturmamışlardır. Genel harcamalar içerisinde bu tür kaynaklara harcanan miktar yıl sonu verilerine yansıtılmıştır. Bir kütüphanenin ise e-kitap kullanım verileri mevcut tarih itibariyle raporlaştırılmadığı için tabloya alınmamıştır.

Tablo 14: Kütüphane verileri (2018)

	Kullanıcı Sayısı	Basılı Kitap	e-Kitap (satın)	e-Kitap (abone)	Bütçe (basılı kitap)	Bütçe (e-kitap)	Ödünç (kitap)	Kullanım (e-kitap)
Ankara	145318	827805	26279	362628	640529,97	1500000	38799	75475
Boğaziçi	17950	727454	5000	4773000	1350000	0	213213	0
Erciyes	107566	112614	24669	253306	500000	0	32637	43986
Gazi	92212	248247	261823	261823	5500000	456000	22853	314859
GTÜ	23210	17650	3600	23926	156360	176341	4635	7033
Hacettepe	57520	198124	121765	26947	0	0	107623	163198
İstanbul	63945	584231	19197	369298	0	0	20596	285056
İYTE	11269	54568	4500	428660	100000	200000	18266	124657
ODTÜ	31298	539122	50700	248890	201513	946145	303029	590697
Toplam	550288	3309815	517533	6748478	8448402,97	3278486	761651	2509579

Tabloda yer alan verilere göre Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi ve Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi e-kitap alımı için bağımsız bir bütçe kullanmamaktadır. Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ise hem basılı kitaplar ve hem de e-kitaplar için bağımsız bir bütçe kullanılmadığını belirtmişlerdir. Bu kütüphaneler genel harcamaları içerisinde kütüphane kaynak alımında kitaplara ve e-kitaplara harcamış oldukları miktarı belirtmişlerdir. Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'nin 2018 e-kitap kullanım rakamları henüz belirlenmemiştir. Bu nedenle tablo içerisinde gösterilmemiştir.

Şekil 1. Basılı ve e-kitap kullanım sayıları (2018)

* Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi e-kitap kullanım verileri belirtmemiştir.

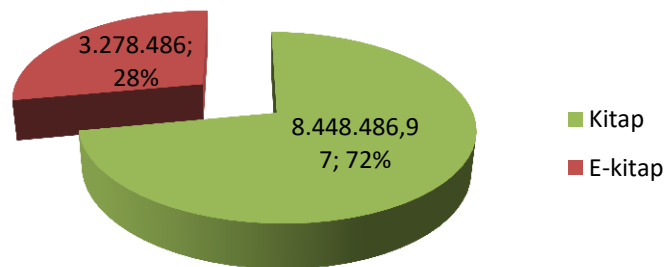
Bütün kütüphanelerde e-kitap kullanımı basılı kitap ödünç alma rakamlarından yüksektir. Toplamda e-kitap kullanımı basılı kitapların ödünç alma rakamlarının 3

katından fazla olmuştur. E-kitaplar satın alma (%24) yerine çoğunlukla abone olunarak (%76) kullanıma sunulması tercih edilmiştir. E-kitaplar için harcanan bütçeye karşılık basılı kitaplardan daha fazla sayıda kitap erişimi sağlanabilmektedir.

Kütüphanelerin basılı ve E-kitap kullanım verileri Şekil 1’de verilmiştir. Şekilde de belirtildiği üzere kişi başına en fazla ödünç olarak kullandırılan basılı kitap Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi’nde gerçekleşmiştir (11,88). Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi’ni ODTÜ Kütüphanesi kullanıcıları takip etmiştir (9,68). ODTÜ Kütüphanesi elektronik kitapların en yoğun kullanıldığı araştırma üniversitesi kütüphanesidir. Burada oluşan rakam kişi başı 18,87’dir. Bu rakam araştırmaya katılan kütüphaneler içerisinde gerek basılı gerekse e-kitap düzeyinde en çok kullanılan oranı göstermektedir. Verilere ulaşılabilen tüm kütüphanelerde e-kitap kullanımını basılı kitap kullanımına oranla daha fazladır.

İYTE Kütüphanesi’nde kullanılan e-kitap sayısı basılı kitaplara oranla yaklaşık 7 kat daha fazladır. Bu oran Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi’nde 29,4 katına çıkmaktadır.

E-kitaplar için harcanan bütçe ile kitaplara ayrılan bütçe arasındaki oran Şekil 2’de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan kütüphanelerin belirttiği rakamlara göre e-kitaplar için 3.278.486,00 TL harcanırken basılı kitaplar için 2018 yılında 8.448.846,97 TL harcanmıştır.

Şekil 2. Kütüphane bütçelerinden basılı ve e-kitaplara ayrılan paylar (2018)

Şekilden de anlaşılacağı üzere toplam bütçenin %72'si basılı kitaplara, %28'i ise e-kitaplara harcanmaktadır. Tablo 14'te verilen rakamlara göre yaklaşık 3,3 milyon adet basılı ve 7,2 milyon adet e-kitabın koleksiyonlarda yer aldığı görülmektedir. Bu durum bütçeden harcanan para ile koleksiyonda bulunan kitaplar arasında ters orantının varlığına işaret etmektedir. Diğer yandan kullanım verileri de basılı ve elektronik kitaplar için ayrılan bütçelerle ters orantılıdır.

V.BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma konusu olan kütüphanelerin akademik düzeydeki faaliyetlerini belirleyen temel unsurlardan biri sahip oldukları koleksiyonlardır. Kütüphanelerden faydalanan kullanıcı kitlesinin çoğunlukla bilimsel araştırmalar veya akademik düzeyde literatür ile ilgilenen gruplardan oluşması kütüphane koleksiyonlarının da bu ihtiyaca cevap verir şekilde düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Akademik düzeyde oluşturulan bilgi kaynakları, aktüel veya kültürel olarak hazırlanan kaynaklara göre farklı kullanım özellikleri taşımaktadır. Akademik kaynakların en belirgin özelliği hızlı bir şekilde çoğaltılıp yine aynı hızla tüketilebilir/kullanılabilir olma özelliği taşımasıdır. Dolayısıyla bu özellikleri taşıyan akademik kaynaklar kendisini teknolojinin desteğiyle beslemekte ve yaygınlaşmaktadır. Teknoloji ise kütüphane koleksiyon geliştirme politikalarını kökten etkileyerek belirleyici bir unsur olarak gündemde yer edinmektedir.

Koleksiyon geliştirme politikaları kütüphanelerin gelişimi için rehber niteliğinde çalışmalardan biridir. Önem sırasına göre değerlendirildiğinde üst sıralarda yer alan kütüphane politikaları aynı zamanda gelecek politikalarının oluşturulmasında kütüphanelere ve kütüphanecilere yol göstermektedir. Ayrıca dağınık yapıdaki işlemlerin belirli bir sistematığe oturtulması ve kütüphane koleksiyonlarının geliştirilmesinde temel anayasa rolü üstlenmektedir.

Araştırma üniversitesi kütüphaneleri ülkemizin politik misyonu içerisinde özel olarak değerlendirilen kütüphanelerdir. Bu nedenle sorumluluk düzeyi diğer kütüphanelere örnek teşkil edecek nitelikler ihtiva etmektedir. Ülke için önemli kitap, e-kitap ve diğer kaynak koleksiyonlarına sahip bu kütüphaneler çağın gereklerine uygun

teknolojik yenilikleri de bünyelerinde barındırmak ve kullanıcılarına sunmakla yükümlüdürler.

Araştırmaya dahil olan kütüphaneler için koleksiyon geliştirme politikaları içerisinde eksikler tespit edilmiştir. Bu eksikler koleksiyonun oluşturulmasındaki boyutlarla sınırlı olmayıp sürdürülebilir bir erişim ve dijital içeriğin güvenliğini sağlayacak yaklaşımların belirlenmemiş olmasıyla ilintilidir. Dolayısıyla bir yayını sağlamak kadar erişimini güvence altına almak ve gelecek nesillere kazandırmak açısından yetersiz politikalar söz konusudur.

E-kitaplar için koleksiyon politikası oluşturulurken klasik kütüphane kaynaklarından farklı olarak teknoloji altyapısı da dikkate alınmaktadır. E-kitapların sağlama, muhafaza ve kullanım özellikleri klasik kaynaklardan bütünüyle farklı olması yanı sıra biçimsel özelliklerinden kaynaklı olarak kütüphane koleksiyon geliştirme politikaları belirlenirken özel bir uygulama gerektirmektedir.

Genellikle basılı kaynaklar için oluşturulan kütüphane koleksiyon geliştirme politikaları bütün kütüphanelerde yer almakta ve uygulanmaktadır. Ancak araştırma üniversitesi kütüphanelerinin koleksiyon geliştirme politikaları içerisinde e-kitaplar için ayrılan bölümler ise eksik ve yetersiz görülmektedir. Bu nedenle sunulan hizmetlerin ilerleyen yıllarda aksaklıklara yol açması mümkündür.

Kütüphane koleksiyon politikaları içerisinde e-kitap kullanımına yönelik teknolojik gerekliliklere de yer verilmesi gerekir. Örneğin sadece e-kitapların sağlanması koşullarının yanı sıra e-kitaplardan faydalanmayı sağlayacak araç gereçlerin teminine yönelik politikaların da güncellenmesi yararlı olacaktır. Kütüphane koleksiyonunun güncellenmesiyle birlikte teknolojik güncellenmenin de paralel bir şekilde ilerlemesi kütüphane koleksiyon geliştirme politikasının da bir parçası olarak ele alınması gerekir.

Araştırmaya dahil olan kütüphanelerde teknolojik olarak kullanıcılara sunulabilecek hizmetler sınırlı düzeyde kalmaktadır. Ekonomik gerekçelerle e-kitap erişimi sınırlı olan kütüphane kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu gerekli araçların kütüphaneler tarafından kullanıcılarına düzenli olarak sunulması gerekir. Böylece e-kitap kullanımının yaygınlaşması veya daha yüksek düzeyde faydalandırılması mümkün olacaktır.

Akademik üniversite kütüphaneleri kendi özgün kütüphane geliştirme politikaları içerisinde e-kitap koleksiyonu geliştirme politikasını ayrı bir başlık altında açarak takip edebilirler.

Çalışma kapsamında incelenen politika metinlerinden derlenen, e-kitap değerlendirme, seçim, sağlama ve kullandırma konularında öne çıkan 4 ana başlık altında toplanan kriterler dikkate alınarak ideal bir politika metni oluşturulabilir. Tabloda özetlenmeye çalışılan başlıklar kütüphanelerin iç dinamiklerine bağlı olarak politika metinlerinde yer edinebilir.

İçerik Özellikleri	Teknik Özellikler	İşlevsellik	Tedarikçi
Nicelik ve Nitelik	Uzaktan Erişim	Kullanıcı Dostu Arayüz	Kullanıcı Eğitimi
Konusal ve Sayısal Dağılım	Eş Zamanlı Kullanıcı Sayısı	Keşif Araçlarıyla Uyum	MARC Kayıtları
Kullanıcı Talepleri	Farklı Platformlarla Uyum	Dışa Aktarma Özellikleri	Kullanım Verileri
Tam Metin Erişim	Teknik Destek	Referans Yönetim Araçlarıyla Uyum	Veri arşivleme
Mevcut Koleksiyonla Örtüşme	Yazılım ve Donanımlarla Uyum	Arama Yazılımı	Güvenilir Yayınevi
Kullanım Seviyesi	Özelleştirme Olanakları	Diğer Kaynaklarla Entegrasyon	Lisans Anlaşmaları

Yayıncılık teknolojisi ve okuma alışkanlıklarındaki değişikliklere paralel olarak koleksiyonlar güncellenerek çağın gereklerine uygun koleksiyonlar oluşturulabilir. Bunların yanı sıra teknolojik alt yapıyı kurumlarına kazandıracak gelecek planları yapılabilir. Örneğin uzmanlık desteği ile ileri teknoloji olanakları kütüphanelere kazandırılarak; e-kitap kullanım alışkanlıkları gözlemlenebilir ve geliştirilebilir.

Kütüphanelerde e-kitap teknolojisini yakından takip ederek, koleksiyon gelişimi ve kullanıcı desteği sağlayabilecek yeterli personel bulundurulmalıdır. Genellikle elektronik kütüphanecilik başlığı altında elektronik kaynak yönetimi uygulaması yapan kütüphanecilere aynı zamanda e-kitap konu uzmanlığı alanı oluşturularak bu alandaki gelişmeleri takip ederek uygulayacak personel ihtiyacı karşılanabilir.

Araştırma üniversitesi kütüphaneleri kamuya bağlı kurumlar olması nedeniyle kullanıcı grupları genellikle gelir seviyesi düşük öğrencilerden oluşmaktadır. Elektronik kaynakların kütüphanelerden bağımsız olarak kullanımını farklı okuma aygıtlarının kullanımını ile mümkün olabilmektedir. Her öğrencinin bu aygıtları temin etmesi güç olduğu için kütüphanelerin teknolojik altyapı desteği ile kullanıcılarına e-kitap okuyucu, tablet vb. aygıtları sunması e-kitap kullanım oranlarını yükseltecektir.

Sağlama modelleri güncel olarak takip edilerek dünyadaki yenilikler ve gelişmeler takip edilmelidir. Bu alanda kütüphanecilerin teşvik edilmesi kütüphanelere yarar sağlayacaktır. Kütüphaneler yeni işbirliklerine ve birbirleri arasındaki iletişimin canlı tutulmasına özen göstermelidirler. Kaynakların paylaşımı ve ortaklaştırılması alanında yeni uygulamalar geliştirilmelidir.

Elektronik kaynaklar maliyeti ve faydası yüksek akademik kütüphane kaynaklarıdır. Bu nedenle etkin bütçe kontrolü gerektirmektedirler. Dolayısıyla bütçe alanında da kamunun etkin rol üstlenebileceği işbirlikleri kurulmalı var olanlar ise geliştirilmelidir.

Araştırma üniversitesi kütüphanelerinin ortak bir çalıştay ile konunun uzmanı kütüphaneciler aracılığıyla günümüzün ihtiyaçlarını karşılayabilecek, nitelikli ve işlevsel bir kütüphane koleksiyon geliştirme politikası oluşturmaları gerekir. Koleksiyon geliştirme politikası içerisinde her bir kuruma esnek çalışma alanı bırakılarak genel olan politikalarda uzlaşabilirler. Politika içerisinde elektronik kaynak başlıkları e-kitaplar için özelleştirilmeli ve uygulama örnekleri gözlemlenmelidir. Nihai olarak politika içerisinde e-kitapları ilgilendiren maddeler teorik ve pratik olarak yıllara göre güncellenmelidir.

ÖZET

Teknolojinin bilgi hizmetleri alanında kütüphanelere kazandırdığı kaynaklardan biri de e-kitaplardır. Elektronik kaynakların önemli bir bölümünü oluşturan e-kitaplar kütüphanelerin bilgi hizmetleri alanında hizmetlerini zenginleştirmesine olanak sunmuştur.

Teknoloji aynı zamanda kütüphane kullanıcı davranışlarını da değiştirmektedir. Klasik kütüphanelerde bilgi hizmetleri kullanıcıları kütüphane binasına veya belirli ortamlara kayıtlı bilgi kaynaklarına bağımlı kılmıştır. Ancak elektronik kaynaklar ile kullanıcılar kütüphane ile sınırlı alanların dışına çıkarak elektronik ortamda kaynaklara erişim sağlayabilmişlerdir. Bu değişim elektronik kaynakların yönetimi için politikaların geliştirilmesini gündeme getirmiştir.

Gelişimin ve değişimin oldukça hızlı olduğu e-kitap teknolojisi için kütüphanelerin kendine özgü politikalar üretmesi, kaynakların verimli kullanımı açısından önemlidir.

Ülkemizde “araştırma üniversitesi” olarak belirlenen üniversitelerin kütüphanelerinde elektronik kaynakların yönetimi konusunda belirlenen politikalar eksik, yetersiz veya tanımlı değildir.

SUMMARY

E-books is one of the sources that is provided to libraries in the field of information services by using technology. The e-books, which constitute an important part of electronic resources, have enabled libraries to enrich their services in the field of information services.

Technology also changes the user behavior of the library. In classical libraries, information services have made users dependent on library resources or sources of information registered to specific environments. However, with the help of electronic resources, users have been able to access resources in electronic environment by going beyond the limited space of the library. This change led to the development of policies for the management of electronic resources.

For e-book technology where development and change is quite rapid, libraries are important in terms of the efficient use of resources.

In our country, the policies determined in the management of electronic resources in the libraries of universities which are designated as Research University are incomplete, inadequate or defined. Therefore, the use of resources is not sufficient in terms of quality and quantity.

EKLER

EK 1. Görüşme Soruları

Akademik Kütüphaneler İçin E-kitap Araştırması

Bu araştırma, sonuçları akademik bir tezde kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Kütüphanelerimizde e-kitap koleksiyonları, e-kitap politikaları ve bu alandaki teknolojik uygulamaları kapsayan çalışmaya ilişkin veriler bütünüyle akademik bir araştırmanın konusu olarak kullanılacaktır. İlginize şimdiden teşekkür ederim. Saygılarımla.

* Anketi tamamladıktan sonra lütfen "SUBMIT" butonunu tıklayınız.

1- Görev yaptığınız kütüphaneyi belirtiniz

- Ankara Üniversitesi Kütüphanesi
- Boğaziçi Ankara Üniversitesi
- Erciyes Ankara Üniversitesi
- Gazi Ankara Üniversitesi
- Gebze Teknik Ankara Üniversitesi
- Hacettepe Ankara Üniversitesi
- İstanbul Ankara Üniversitesi
- İYTE
- ODTÜ

2- Yıllara göre kütüphanenizden faydalanan toplam kullanıcı sayınızı belirtiniz.

	2014	2015	2016	2017	2018
1-10.000					
10.001-25.000					
25.001-50.000					
50.001-75.000					
75.001-100.000					

3- Kütüphane koleksiyonunuzdaki toplam basılı kitap sayısı ne kadardır?

1-20.0000

20.001-50.000

50.001-100.000

100.001-250.000

250.001-500.000

500.001 ve üzeri

4- Kütüphane koleksiyonunuzdaki toplam tam metin erişimli e-kitap (satın alınan) sayısı ne kadardır?

1-20.0000

20.001-50.000

50.001-100.000

100.001-250.000

250.001-500.000

500.001 ve üzeri

5- Kütüphane koleksiyonunuzdaki toplam tam metin erişimli e-kitap (abone olunan) sayısı ne kadardır?

Yıllık erişim imkanı sağlanan tek tek yayınlar veya veritabanları ile elde edilen erişim haklarını dahil ediniz.

1-20.0000

20.001-50.000

50.001-100.000

100.001-250.000

250.001-500.000

500.001 ve üzeri

6- Kütüphanenizin yıllık koleksiyon geliştirme bütçesi ne kadardır?

100.000-250.000 TL

250.001-500.000 TL

500.001-750.000 TL

750.001-1.000.000 TL

1.000.001-1.500.000 TL
1.500.001-2.000.000 TL
2.000.001-5.000.000 TL

7- Kütüphanenizden ödünç alınan basılı kitap sayısı (son 5 yıl) ne kadardır?

	2014	2015	2016	2017	2018
0-1000					
1001-5000					
5001-10.000					
10.001- 20.000					
20.001- 50.000					
50.001- 100.000					
100.001- 250.000					
250.001 500.000					
>500.000					

8- Son 5 yılda kütüphaneniz aracılığıyla kullanılan e-kitap sayısı ne kadardır?

Ödünç verilen, görüntülenen veya indirilen toplam e-kitap sayısını belirtiniz.

	2014	2015	2016	2017	2018
0-1000					
1001-5000					
5001-10.000					
10.001- 20.000					
20.001- 50.000					
50.001- 100.000					

250.001

500.000

>500.000

9- Kütüphanenizde e-kitap koleksiyonunu geliştirmek için hangi yöntemler kullanılmaktadır?

- Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.
- E-kitaplar ihtiyaca göre tek tek başlıklar halinde satın alınmaktadır
- Yayınevlerinden toplu alım yapılmaktadır
- Sınırlı erişim veya sınırlı kullanıcı e-kitap satın alımı yapılmaktadır
- Ücretsiz e-kitaplar tercih edilmektedir
- Belirli süreli (yıllık, 2 yıllık vb.) abonelik seçeneği ile erişim sağlanmaktadır
- Belirli bir konu veya kapsamda abonelik sonunda ödenen ücret kadar e-kitap seçilerek alınmaktadır
- Diğer

10- Kütüphanenizin koleksiyon geliştirme politikası var mıdır?

Evet

Hayır (11. soruya geçiniz)

11- Koleksiyon geliştirme politikanızda e-kitaplar için belirlediğiniz maddeler nelerdir?

Politikanızda yer alan ilgili maddeleri bu alana ekleyiniz

12- E-kitapların kullanımı için kütüphanenizin kullanıcılara sunduğu teknolojik olanaklar nelerdir?

- Kütüphanemiz e-kitap kullanımı için kullanıcılara ödünç e-kitap okuyucuları (kindle, reeder vb.) vermektedir.
- Kütüphanemiz e-kitap kullanımı için kullanıcılara ödünç tablet vermektedir.
- Sadece yerleşke içerisinde kullanım için elektronik aygıtlar (tablet, kindle vs.) belirli süreliğine kullanıcılara verilmektedir.
- Sadece kütüphane içerisinde e-kitaplardan faydalanabilecekleri cihazlar verilmektedir.
- Kullanıcılar sadece kendi imkanlarıyla e-kitaplardan yararlanabilmektedirler
- Bilgisayar laboratuvarı ortamında yararlandırılmaktadır.
- Diğer

EK. 2. Kütüphane Koleksiyon Geliştirme Politikası : ODTÜ Kütüphanesi

1 BÖLÜM

Amaç

ODTÜ Kütüphanesi Koleksiyon Geliştirme Politikasının amacı;

- ODTÜ bünyesinde öğretim, araştırma faaliyetleri ve topluma hizmet için nitelikli, doğru, güvenilir ve evrensel bilgiye çağdaş olanaklarla erişilmesini sağlamak amacıyla ODTÜ Kütüphanesi'nde yürütülmekte olan, bilgi kaynaklarının seçimi, sağlanması ve erişime sunulması süreçlerine yönelik ilke ve kuralları açıklamak,
- Kullanıcıların bilgi ihtiyaçlarını karşılamak,
- Koleksiyonun dengeli ve güncel olmasını sağlamak,
- Bütçeyi etkin kullanmak,
- Koleksiyonun yapısı ve kapsamının geliştirilmesi yönünde ölçütleri ve ilkeleri öne çıkarmaktır.

Tanımlar

Koleksiyon: Kütüphaneye daha önceden belirlenmiş bir politika uyarınca satın alma, abonelik, değişim, bağış yoluyla sağlanan bilgi kaynakları topluluğudur (Bayram, t.y.).

Seçim: Kütüphane koleksiyonuna hangi bilgi kaynaklarının sağlanacağına karar verme süreci ve bir karar verme biçimidir (Evans, 2005, s.9).

Sağlama: Bilgi kaynaklarının kütüphane koleksiyonuna satın alma, abonelik, bağış ya da değişim yoluyla dâhil edilme işlemlerini kapsayan bir süreçtir (Evans, 2005, s.9).

Görsel-İşitsel Bilgi Kaynakları: Ses, hareket ve resim unsurlarını içeren kayıt ortamındaki bilgi kaynakları (Royan, 2004, s.7) (Örn.; DVD, VCD, CD, videokaset, ses kaseti, vb.) .

2. BÖLÜM

Kütüphane Kullanıcıları

ODTÜ'de çalışan veya emekli olan akademik ve idari personel, "ek görevli" statüsünde olanlar, DOSAP kapsamındaki araştırmacılar, lisansüstü, lisans ve önlisans öğrencileri (uluslararası değişim öğrencileri dahil), ODTÜ Geliştirme Vakfı ve Teknokent çalışanları ile protokol yapılan üniversitelerin akademik personeli ve resmi kurumların uzman personeli Kütüphaneye üye olabilirler ve Kütüphane kaynak ve hizmetlerinden yararlanırlar (Bkz. Kütüphane Yönergesi; Madde 4).

Sadece ODTÜ akademik ve idari personeli ile öğrencileri kitap ve diğer bilgi kaynaklarının satın alınmasını önerebilir.

Sorumluluklar

Koleksiyon geliştirme politikasının oluşturulması, uygulanması ve güncel tutulmasından Kütüphane yönetimi ve birimler sorumludur. Kütüphaneciler, kullanıcılardan aldıkları geri bildirimlerle ve yıl içinde yaptıkları koleksiyon analizleri doğrultusunda koleksiyondaki konu dağılımının dengeli ve güncel olmasını sağlamakla sorumludur.

3. BÖLÜM

Basılı Kitap Koleksiyonu

ODTÜ Kütüphanesi basılı kitap koleksiyonu, Amerikan Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi'ne (Library of Congress) göre sınıflandırılmakta ve açık raf sistemiyle hizmete sunulmaktadır.

Kitap Seçim İşlemleri

Kütüphane, koleksiyon geliştirme politikası olarak satın alma ve bağış yöntemlerini kullanmaktadır. Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, sağlanan bilgi kaynakları üniversitenin öğretim alanlarına paralel olarak ve kullanıcıların ihtiyacına göre nicelik ve nitelik açısından geliştirilmektedir.

Kitap alım istek ve önerileri ODTÜ Kütüphanesi'ne çeşitli yollarla iletilmektedir:

- Kütüphane web sayfasında yer alan Kitap/Ders Kitabı Sipariş Formu [1],
- E-posta [2],
- ODTÜ mensup ve öğrencilerinin mevcut ve değişen bilgi gereksinimlerini karşılamak, koleksiyonun bilinçli ve dengeli bir şekilde geliştirilmesini sağlamak amacıyla gerekli durumlarda Kütüphaneciler ile Bölümleri temsil eden öğretim elemanları arasında ortak bir çalışma yürütülmektedir.

Kitap Seçim Kriterleri

- Telif Hakları

Sağlanacak kitapların 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (Ek 1)'na uygun olması gerekmektedir.

Korsan kitap olarak üretilmiş bilgi kaynakları ya da fotokopi ile çoğaltılmış kitaplar koleksiyona eklenmemektedir.

- Kapsam

Kitap koleksiyonunun ODTÜ'nün eğitim-öğretim, araştırma alanları, kültürel ve entelektüel gereksinimleri doğrultusunda konulara göre dengeli bir şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

- Güncellik

ODTÜ'nün eğitim-öğretim, araştırma alanları ile ilgili en güncel ve geçerli bilgileri içeren bilgi kaynakları takip edilmektedir. Özellikle fen bilimleri, teknoloji ve mühendislik alanlarında seçilecek bilgi kaynaklarının son 5 yılda yayımlanmış olmasına dikkat edilmektedir. Sosyal Bilimler alanlarında ise öğretim elemanlarının geri bildirimlerine göre eski basımlı kitaplar da değerlendirilerek koleksiyona dâhil edilmektedir.

- Düzey

Üniversitede yürütülen lisans ve lisansüstü programlar ile araştırma alanlarının desteklemesi amaçlandığından alanlarında tanınan, güvenilir, yetkinlik kazanmış yayınevleri tarafından yayımlanan kitapların seçilmesi önem taşımaktadır.

Kitapların öğretim programını desteklemesinin yanı sıra Bölümlerde ve Rektörlüğe bağlı araştırma merkezlerinde yürütülmekte olan tez, proje ve bağımsız araştırma faaliyetlerini destekler nitelikte olması koşulu göz önünde bulundurulmaktadır.

- Fazla Kopyalar

Talep edilen basılı kitaba, mevcut veri tabanları üzerinden tam metin erişilebilir olması durumunda ayrıca basılı biçimde sağlanmamaktadır.

Aşağıda belirtilen gereksinimler doğrultusunda birden fazla kopya koleksiyona dâhil edilmektedir.

- Ders kitabı niteliğinde olan ve yoğun kullanılan kitaplar,
- Ödünç alma oranı yüksek olan kitaplar,
- Fiziksel açıdan yıpranmış olan kitaplar,
- Kayıp kitaplar.
- Maliyet

Koleksiyona eklenmesi için talep edilen kitaplar, bütçe olanakları ve konu dengesinin sağlanması amacıyla Kütüphane yönetimi ve talepte bulunan kullanıcıyla birlikte yeniden değerlendirilmektedir.

Maliyeti, konu alanı için tanımlanan üst limiti (Bilim ve Teknoloji alanları için 250\$, Sosyal Bilimler 100\$) aşan kitapların sağlanması konusu, talepte bulunan kullanıcı ile birlikte yeniden değerlendirilmektedir.

Talep edilen basılı kitapların (piyasada mevcut ise) maliyeti daha düşük olduğu için öncelikle ince kapak (paperback) olan baskı formatı tercih edilmektedir. İlgili kitabın piyasada sadece kalın kapaklı baskısı (hardback) olması durumunda bu baskı sağlanmaktadır.

- Dil

Üniversitenin eğitim-öğretim ve araştırma programlarına uygun olarak İngilizce ve Türkçe başta olmak üzere, kullanıcıdan gelen talepler doğrultusunda farklı dillerde de kitap alımı yapılmaktadır.

- Baskı Durumu ve Fiziki Biçim

Talep edilen kitabın, sipariş işlemlerinin yapıldığı tarih itibarıyla baskıda olması gerekmektedir. Basımı olmayan kitaplar için ikinci el kitap alımı yapılmamaktadır.

Kitaplar için farklı fiziki baskı biçimleri ve sağlama koşulları aşağıda belirtilmektedir:

- Tıpkıbasım (reprint): Eski basımlı ya da nadir eserlerin özgün basımından kısaltılarak yayınlanan tıpkıbasım kitaplar kullanıcılar tarafından talep edildiğinde alınmaktadır.
- Spiral cilt ve sayfaları çıkarılabilir dosya (loose-leaf) baskılar: Bu tür baskı biçimlerinin satın alınması, kullanışsız olması nedeniyle tercih edilmemektedir. Kullanıcılar tarafından, sağlanmasının zorunluluğu bildirildiğinde başka baskısı mevcut değil ise sağlanabilmektedir.

Kitap Sağlama İşlemleri

Satın Alma İşlemleri

Kütüphaneye ulaşan kitap istek ve önerileri, belirlenen seçim ölçütleri kapsamında değerlendirildikten sonra Koleksiyona dâhil edilmesine karar verilenler için satın alma süreci başlatılmaktadır.

Kitaplar, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'na tahsis edilen bütçe kapsamında ihale ve doğrudan alım yöntemleri ile sağlanmaktadır.

Sipariş kayıtları oluşturulan kitapların ihale listeleri hazırlanmaktadır. Acil kitap alımını gerektiren durumlarda ise yıl içinde, bütçe koşulları çerçevesinde, dönem dönem doğrudan alım listeleri oluşturulmaktadır.

İhale yoluyla sağlanacak kitap alımları Kamu İhale Kanunu'na göre yapılmaktadır. İhale süreci nedeniyle ihale edilen kitapların rafa çıkış süresi ortalama 4-6 aydır.

Bağış İşlemleri

Üniversitenin eğitim-öğretim, araştırma ve kültürel faaliyetlerini destekler nitelikteki kaynaklar kütüphane koleksiyonuna dâhil edilmektedir.

Bağışlanan bilgi kaynaklarının koleksiyona uygunluğuna Bağış ve Değişim Komisyonu tarafından, gerekli durumlarda ilgili uzmanlardan görüş alınarak karar verilmektedir. Kütüphane, bağış yapılan kaynakların koleksiyona eklenip eklenmeyeceği ve hangi bölümde yer alacağı konusunda karar verme sorumluluğu ve yetkisine sahiptir.

Bağışlanan koleksiyon için özel bir alan ya da raf oluşturulmaz, kütüphane içindeki bütünlüğe ve yerleşim düzenine uygun olarak mevcut koleksiyona dâhil edilir.

Kütüphaneye kaynak bağışında bulunmak isteyen kişilerin Taşınır Mal Yönetmeliği gereğince "Bağış Kitap Formu" doldurmaları zorunludur.

Kütüphane koleksiyonu için uygunluğuna karar verilen kaynak(lar) teknik işlemleri yapıldıktan sonra koleksiyona eklenmekte, listesi oluşturulmakta ve bağış yapan kişiye ya da kuruma Üniversitemiz adına teşekkür mektubu gönderilmektedir.

Koleksiyona dâhil edilmeyen kaynak(lar) ise; bağış yapan kişiye iade edilmekte veya bağış sahibinin onayı ile ihtiyacı olan başka üniversite, okul ya da kurumlara gönderilmektedir.

Bağış İlkeleri

Bağışlanan bilgi kaynaklarının;

- Üniversitenin eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini desteklemesi ve bilimsel nitelik taşıması,
- Kütüphane koleksiyonunda mevcut olmaması,
- Fiziksel olarak kullanıma uygun durumda olması,
- Fotokopi vb. yollarla çoğaltılmamış olması,
- Kaynağın niteliğine ve kullanım sıklığına göre gerektiğinde fazla nüsha olarak da alınabilmesi,
- Sosyal Bilimler dışındaki bilgi kaynaklarının yayın tarihi son 5 yıldan eski olmamalıdır.
- Posta yoluyla gelen her bağışın koleksiyona katılması söz konusu değildir.

Nadir Eserler

Nadir eserler koleksiyonu, aşağıda belirtilen kriterler doğrultusunda oluşturulur;

- Yazma ve taş baskı eserler,
- 1928 ve öncesi yıllarda Osmanlıca, Arapça, Farsça dillerinde yazılan eserler,
- 1801 ve öncesi yıllarda Latince harflerle basılan eserler,
- Özel baskı tekniklerine ve cilt özelliklerine sahip olan eserler,
- Sınırlı sayıda basılan ya da ikinci nüshası bulunmayan eserler,
- Eski basımlı olan ve baskısı tükenmiş eserler,
- Önemli yazarlar ya da önemli kişiler tarafından imzalanmış, üzerine notlar alınmış eserler,
- Eserlerini bastırmamış yazarların müsvedde halindeki kitap ve mektupları,
- Estetik değeri olan, değerli görseller içeren eserler (çizim, gravür, tezhip, minyatür, ebru vb.).

Referans Koleksiyonu

Referans koleksiyonu, farklı konularda ya da belirli bir konuda yetkin bilgileri içeren, belirli bir konuya yönelik bir soruya hızlı cevap

sağlayabilen ve o konu hakkında özet bilgi sunan türde bilgi kaynaklarının bulunduğu koleksiyondur. Referans Koleksiyonu, Kütüphane'de ayrı bir birimde yer almaktadır ve ödünç verilmemektedir. İstatistiksel kaynaklar, haritalar, atlaslar, ansiklopediler, sözlükler, el kitapları, bibliyografik kaynaklar, rehberler, almanaklar, abstraktlar, indeksler ve yıllıklar Referans Koleksiyonunda yer alan bilgi kaynaklarıdır. ODTÜ Kütüphanesi, bilgiye erişimde yer ve zaman sınırını ortadan kaldırmak amacıyla kesintisiz erişim imkânı sunan e-referans koleksiyonu oluşturmaktadır.

Tez Koleksiyonu

ODTÜ'de hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin basılı kopyaları Üniversite Senatosu kararıyla kütüphanede bulundurulmaktadır. Elektronik Tez Arşivi oluşturmak amacı ile 2003 yılının Eylül ayından itibaren hazırlanan tezlerin elektronik kopyaları da koleksiyonda yer almaktadır.

Basılı bir tezin fotokopi ya da elektronik olarak çoğaltılması yazarının iznine bağlıdır.

Rezerv Koleksiyonu (Kısa Süreli Ödünç Verilen Kitaplar)

ODTÜ Kütüphanesi'nde öğretim elemanlarının istek ve önerileri doğrultusunda ders kaynaklarından oluşturulan koleksiyon, öğrencilere kısa süreli (bir saatlik, üç saatlik, gecelik, vb.) ödünç verilmektedir.

Öğretim elemanlarının Kısa Süreli Ödünç Verme Koleksiyonuna Kitap Ekleme ve Çıkarma Formu ile bildirdikleri ders kitapları, her 40 öğrenci için 1 kitap olacak şekilde sağlanmaktadır. Söz konusu kitapların, ders dönemi başlamadan önce talep edilmesi gerekmektedir.

Rezerv Koleksiyonuna Dâhil Edilmeyen Materyaller:

- Güncel ve ciltli dergiler,
- Referans kaynakları (İngilizce-Türkçe Sözlükler hariç),
- Genel koleksiyonda bulunan ancak ödünç verilmeyen kaynaklar,

Rezerv Koleksiyonundan Bilgi Kaynağı Çıkartma:

- Öğretim elemanının, rezerv koleksiyonundan çıkartılmasını istediği kitaplar için web sayfasındaki Kısa Süreli Ödünç Verme Koleksiyonuna Kitap Ekleme ve Çıkarma Formu'nu doldurması gerekmektedir.
- Koleksiyon her dönem sonunda gözden geçirilmekte ve kullanılmayan kitaplar rezerv koleksiyonundan çıkartılarak uzun süreli ödünç verme koleksiyonuna eklenmektedir.

Görsel İşitsel Bilgi Kaynakları Koleksiyonu

ODTÜ mensup ve öğrencilerinin, kütüphane koleksiyonunda yer almasını istedikleri görsel-işitsel bilgi kaynakları değerlendirildikten sonra abonelik ya da satın alma yoluyla sağlanmaktadır.

Görsel-İşitsel Bilgi Kaynakları seçilirken ;

- Eğitimi ve kullanıcı taleplerini destekleyecek nitelikte ve formatta olması önem taşımaktadır,
- Kültürel amaçlı yayınlarda kullanıcının düzeyine ve birikimine uygun olması gerekmektedir,
- Korsan ya da kopyalanmış materyal satın alınmamakta ve başış olarak kabul edilmemektedir.

Basılı Süreli Yayın Koleksiyonu

Seçim ve Sağlama İşlemleri

Dijital koleksiyona geçişin yaşandığı günümüzde elektronik koleksiyon oluşturma ve geliştirme kapsamında süreli yayınların basılı aboneliği yerine elektronik abonelik tercih edilmektedir.

Değerlendirme ve Seçim Kriterleri

Mevcut ve koleksiyona yeni katılacak basılı süreli yayınları değerlendirme kriterleri:

- Yeni basılı süreli yayın abonelik istekleri; ODTÜ kullanıcılarından (akademik ve idari personel, öğrenciler) ve yayınevlerinden gelen öneriler ile Kütüphanecilerin mevcut koleksiyonun eksiklerini gidermeye yönelik yaptığı araştırmalar sonucunda elde edilen bilgilere göre belirlenir.
- Yeni abonelik istekleri, elektronik posta ve Web üzerinden gönderilen yayın istek formu aracılığı ile iletilir.
- Tüm istekler, mevcut basılı koleksiyon ve elektronik dergi koleksiyonundan kontrol edilir.

- İsteklere ait fiyatlandırma modeli, kaynağın çıkış aralığı, etki faktörü, nerelerde indekslendiği, yayıncısı, bilimsel nitelikli/ hakemli olup olmadığı, eğitim dili vb. bilgiler saptanır.
- İçerik analizi yapılarak koleksiyona uygunluğu kontrol edilir.
- İsteğin elektronik formatı yayınlanmıyorsa, basılı formatı değerlendirmeye alınır.
- İsteklerin, Ankara'daki diğer üniversite kütüphanelerini koleksiyonlarında olup olmadığı kontrol edilir.
- Yayınların seçimi ve değerlendirilmesi Süreli Yayınlar Birimi ve Kütüphane Yönetimi tarafından, belirlenen değerlendirme ölçütleri esas alınarak yapılır.
- Mevcut basılı süreli yayınlar için yıl içinde basımı duran, bibliyografik değişikliği olan yayınların takibi yapılır.

Basılı Süreli Yayınların Sağlanması

Basılı süreli yayınların sağlanma yolları:

- Yurtiçi ve yurtdışından ihale ve doğrudan temin yöntemiyle abonelik sağlama,
- Bağış ve değişim yöntemiyle sağlama.

Bağış ve Değişim Kriterleri

Kişi ya da kurumlardan, bağış ve değişim yoluyla sağlanacak süreli yayınlardan basımı devam edenler Kütüphane'ye en az iki yıl düzenli gönderilmesi koşuluyla, basımı devam etmeyenler ise kullanıcıların bilgi gereksinimi göz önüne alınarak kabul edilmektedir.

Bağış ya da değişim yoluyla sağlanacak süreli yayınların eğitim/öğretim diline ve araştırma alanlarına uygunluğu göz önünde bulundurulur.

Kaynağın içeriğinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa ve Yüksek Öğretim Kanununa uygun olması gerekir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince Kütüphanemize kesinlikle korsan ve/veya fotokopi yayın kabul edilmez, satın alınmaz.

Gazeteler ve fiziksel olarak yıpranmış süreli yayınlar koleksiyona dahil edilmemektedir.

Aboneliğin Sonlandırılması ve Elektronik Formata Dönüştürülmesi

Basılı süreli yayınlar aşağıda belirtilen kriterler çerçevesinde değerlendirilerek aboneliğinin sonlandırılmasına karar verilir:

- Düzensiz ve geç çıkışlı olması,
- Fiyat artışları,
- Kullanımı,
- Koleksiyondaki mevcut arşiv bilgisi,
- Elektronik koleksiyon ile çakışma,
- Elektronik kopyasının arşiv erişiminin olması,
- Bütçeye uygunluğu,
- Açık erişim olarak yayınlanmaya devam etmesi.

Elektronik Kaynak Koleksiyonu

Elektronik kaynak koleksiyonu, online erişim sağlanan, lisanslı ve açık erişimli bilgi kaynaklarından oluşmaktadır. Elektronik kaynaklar, abonelik ve/veya satın alma yoluyla sağlanmaktadır.

Elektronik kaynak türleri:

- E-dergi veritabanları
- Tek e-dergiler
- E-kitap veritabanları
- Dizin ve öz veritabanları
- E-Referans veritabanları (sözlükler, ansiklopediler, tezler, standartlar, vb.)
- E-gazeteler
- İstatistik veri içeren veritabanları
- Çoklu ortam (multimedia) kaynaklar

Elektronik Kaynak Seçimi

Elektronik kaynak seçimi, üniversite mensuplarının talepleri doğrultusunda Süreli Yayınlar Birimi ve Kütüphane Yönetimi tarafından yapılmaktadır.

Yeni Elektronik Kaynakların Seçimi

Yeni bir e-kaynak için seçim süreci kullanıcılardan gelen istekler (e-posta, veritabanı/e-dergi istek/değerlendirme formu), yayınevlerinden gelen öneriler ve kütüphane çalışanlarının önerilerinin değerlendirilmesiyle başlar. Bir e-kaynağın ön değerlendirme aşamasında aşağıdaki kriterler dikkate alınır;

- Üniversitenin eğitim-öğretim ve araştırma programlarına uygunluğu,
- Mevcut koleksiyonda, muadil bir kaynağın var olup olmaması,
- İlgili e-kaynağın daha önce değerlendirilip değerlendirilmediği,

Değerlendirmeye alınan bir e-kaynağın detaylı bir biçimde incelenmesi için deneme erişimi olanakları araştırılır. Deneme erişimi mümkün olmayan kaynakların değerlendirilmesi, Web sayfasından ya da kaynağın yayıncısından sağlanan bilgiler doğrultusunda yapılmaktadır.

Seçim Kriterleri

Bir elektronik kaynağın koleksiyona eklenmesi için aşağıda sıralanan özellikleri maksimum düzeyde sağlıyor olması beklenmektedir.

İçerik özellikleri bakımından;

- Üniversite'nin eğitim-öğretim ve araştırma alanlarına uygunluğu,
- Mevcut koleksiyona katkı sağlıyor olması,
- Alanında otorite olması.

Teknik gereksinimler ve kullanım özellikleri bakımından;

- IP temelli ve uzaktan erişim sağlaması,
- Kullanım istatistiği sağlaması,
- Teknik altyapıyla uyum ve diğer sistemlerle entegrasyon sağlaması,
- Kullanıcı dostu arayüze sahip olması,
- Veri indirebilme, kopyalama ve çıktı alma opsiyonlarını sunması.

Sağlayıcı/Aracı firma ve yayıncının desteği;

- Kullanıcı eğitimi verilmesi,
- Teknik destek sağlanması,
- Arayüzün istekler doğrultusunda özelleştirilmesi,
- Veri arşivleme (yedekleme, veri arşivleyen sistemlerle (LOCKSS, vs.) işbirliği).
- Aracı firmanın yetkinliği ve güvenilirliği.

Fiyatlandırma modeli;

- FTE temelli fiyatlandırma,
- Eş zamanlı kullanıcı sayısına göre fiyatlandırma,
- Konsorsiyum fiyatlandırmasının bulunması,
- Seçilen koleksiyona göre fiyatlandırma.

Lisanslama özellikleri bakımından;

- Erişime ilişkin konular;
- Kullanımına yetki/izin verilmiş kullanıcı,
- Erişim yöntemleri (IP ile erişim, çok/sınırsız kullanıcı, tek kullanıcı erişim, vb.),
- Geriye dönük erişim; arşivleme ve aboneliğin sonlandırılması halinde sahip olunacak haklar.
- Kullanımına ilişkin konular;
- Kütüphaneler arası ödünç verme,
- Görüntüleme, indirme ve çıktı alma,
- Sağlayıcı/aracı firmanın sorumlulukları,
- Yasal konular (ödeme şartları, ödeme süresi).

Basılı koleksiyon ile çakışma;

Koleksiyona eklenmesi düşünülen bilgi kaynağının hem basılı hem de elektronik erişimi olduğunda aşağıda belirtilen maddeler göz önünde bulundurularak elektronik erişimi tercih edilmektedir:

- Elektronik kopya, basılı ile aynı içeriği sunmalı ya da daha fazlasını vermelidir,
- Elektronik kopyadaki metin ve görsellerin (grafikler, tablolar, vs.) kalitesi en az basılısındaki kadar ya da ondan daha üst düzeyde olmalıdır,
- Elektronik erişimli bilgi kaynağının fiyatı, basılı kopyası ile aynı ya da daha düşük olması tercih edilir. Elektronik erişimli bilgi kaynağı fiyatının daha yüksek olduğu durumlarda, ödenen ücret karşılığında yayinevi sağlanan kaynak ile birlikte daha fazla içerik sunulmalıdır.

Mevcut Elektronik Kaynakların Değerlendirilmesi

Mevcut elektronik kaynak aboneliklerinin devamlılığı aşağıdaki ölçütler dikkate alınarak değerlendirilmektedir:

- Kullanım;
- Kullanım istatistikleri ve yıllara göre değişimi,
- Birim maliyet analizi,
- Satın alma/abonelik modelleri ve fiyatlamadaki değişiklikler,
- Lisanslama özellikleri;
- Arşiv hakları ile ilgili değişiklikler,
- Kullanım koşullarındaki değişiklikler,
- Erişim yöntemlerindeki değişiklikler,
- Platform değişikliği söz konusuysa yeni platform özellikleri,
- İçerik ve çakışma analizinin yenilenmesi/tekrarlanması,
- Kullanıcı görüşleri.

Elektronik Kaynakların Sağlanması

Seçimi yapılan elektronik kaynakların sağlama işlemleri aşağıdaki kriterler dikkate alınarak ilgili birimlerle birlikte yürütülür;

- Elektronik kaynak temini için ayrılan bütçe, ödeme şekli ve zamanı,
- Ödeme sürecinde gerekli belgelerin sağlanması (proforma, tek yetkili sağlayıcı belgesi, fatura).

Aboneliklerin Sonlandırılması

Aşağıda sıralanan durumlarda bir elektronik kaynağın aboneliğine son verilmesine karar verilebilir.

- Kullanımın beklenen düzeyde olmaması ve arttırma çalışmalarına rağmen, kullanım düzeyinin değişmemesi,
- Abonelik tutarında beklenmeyen yüksek artışlar (içerik değişiklikleri hariç),
- İçerik açısından örtüşen başka bir elektronik kaynağın, mevcut elektronik kaynaktan daha düşük maliyetle sağlanabilir durumda olması,
- Erişim özelliklerinin olumsuz yönde değişmesi.

4.BÖLÜM

Bütçe

Kütüphane, eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini, bilimsel yayınlarla desteklemek üzere, mevcut koleksiyonunun sürdürülmesi ve geliştirilmesi hedefiyle Maliye Bakanlığınca belirlenen bütçeyi ihtiyaca göre planlayıp kullanmaktadır. Bütçenin dağılımı ve kullanımı Kütüphane Yönetimi ve ilgili birimler tarafından belirlenmektedir.

Bütçe Dağılımı ve Kullanımı:

- Basılı kitap
- Basılı süreli yayın
- Veritabanı
- E-Dergi
- E-Kitap

Planlama, Maliye Bakanlığınca belirlenen bütçe serbestlikleri dahilinde yapılmaktadır (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim). Satın Alma ve Muhasebe Birimi tarafından sene başlarında yapılan harcama planı yıl boyunca uygulanmaktadır.

5. BÖLÜM

Koleksiyon Yönetimi

Koleksiyon Değerlendirme

Koleksiyon geliştirme politikası, Kütüphane bünyesindeki koleksiyonun yenilenerek geliştirilmesini hedeflemektedir. Koleksiyonun etkinliğini en üst seviyeye getirmek için düzenli periyodlarla koleksiyonun değerlendirilmesi ve gerekli görüldüğü durumlarda ayıklanması ve yenilenmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmeler kapsamında yürütülen işlemler aşağıda belirtilmiştir:

- Konuların koleksiyondaki yoğunluğu her yıl sonu Kütüphane Yönetimi ile Sağlama ve Kataloglama Birimi tarafından değerlendirilir. Bu değerlendirme kapsamında, materyal alımı için Bölümlere ayrılan bütçe, Bölümlerin konu alanlarına yönelik koleksiyon yoğunluğu ve bu koleksiyon dahilindeki materyallerin kullanım oranı arasındaki denge analiz edilmektedir. Dağılımın yetersiz kaldığı konu alanları tespit edilir ise takip eden satın alım sürecinde bu konu alanlarının geliştirilmesi ve konular arası dengenin sağlanması planlanır.
- Ayıklama ve yenileme işlemleri.

İşbirliği Çalışmaları

Konsorsiyumlar

ODTÜ Kütüphanesi, üniversite ve araştırma kütüphanelerinin en uygun fiyatla, en fazla e-bilgi kaynağına erişimlerini sağlamak, ölçek ekonomisi çerçevesinde bu ürünlere yapılan yatırımı paylaşmak, Türkiye'deki akademisyen ve öğrencilerin küresel bilgi ağına en üst düzeyde erişimlerini gerçekleştirerek, eğitim ve araştırmaya kütüphanelerin desteğini arttırmak için ortak çalışmalar yürütmek amacıyla kurulmuş Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS) üyesidir. ANKOS, konsorsiyuma katılan kurumların kullanıcılarının eğitimsel ve araştırmaya yönelik ihtiyaçlarının karşılanması için daha fazla kaynak sağlama gibi konularda üyeler arasında ortak politika birliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Telif hakları, lisans anlaşmaları ve dünyadaki diğer konsorsiyumlar konusunda yurt içi ve yurt dışında uygun enstitü ve organizasyonlarla işbirliği çalışmalarını yürütür.

Üniversite ve Araştırma Kurumları

Türkiye'deki üniversite ve araştırma kurumlarının tam zamanlı olarak çalışan personeli; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nden, kendi bağlı bulunduğu kurumun Kütüphanelerarası Ödünç Verme Sorumlusu aracılığı ile kitap ödünç alabilir, makale fotokopisi veya tez fotokopisi (izni varsa) sağlayabilir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tam zamanlı olarak çalışan akademik ve idari personel, Kütüphanelerarası Ödünç Verme Hizmeti yoluyla, Türkiye'deki diğer araştırma kurumlarının kütüphanelerinden kitap ödünç alabilir, makale veya tez fotokopisi isteyebilir.

Koruma ve Ciltleme

Basılı bilgi kaynaklarını yıpranmalara karşı korumak ve kullanım nedeni ile yıpranan koleksiyonu tekrar kullanıcının hizmetine sunmak amacıyla ciltleme işlemi uygulanmaktadır.

Envanter İşlemleri

Basılı koleksiyonun farklı yöntemlerle, belirli zaman aralıklarında envanter işlemleri yürütülür.

Ayıklama

Ayıklama işlemleri, mevzuata uygun olarak Kütüphanenin Sağlama ve Kataloglama Birimi ile Raf Hizmetleri Birimi ve konu uzmanlarından oluşacak Terkin Komisyonu'nun ortaklaşa çalışmaları ile yürütülür.

Aşağıda belirtilen türde bilgi kaynakları koleksiyondan ayıklanır ya da depoya alınır;

- Fiziksel açıdan zarar görmüş ve kullanılamaz durumdakiler,
- Son 10 yıl içerisinde hiç kullanılmamış ve fazla kopyası olanlar,
- Elektronik kopyası sağlanabilenler,
- Teknolojik olarak kullanımı mümkün olmayanlar (örn. Disket, Kaset),
- Yeni basımları bulunan bilgi kaynaklarının eski basımları (özellikle rezerv kitapları).

Kayıp Materyaller

Sayım işlemleri sonucuna göre belirlenen kayıp bilgi kaynakları, kullanım oranları dikkate alınarak yeniden sağlanır.

[1] ODTÜ mensup ve öğrencileri bilgi kaynağı alınması talebinde bulunabilirler.

KAYNAKÇA

Akbaytürk, T. (2002). E-kitaplar ve kütüphaneler. Araştırma kütüphanelerinde teknolojik yenilikler konferansı bildirisi. <http://eprints.rclis.org/8455/> adresinden 12.11.2017 tarihinde erişildi.

Acarbaş, N. (1991). Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Koleksiyon geliştirme politikası üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Ahmad, P., Brogan, M., ve Johnstone, M.N., (2014). The E-bookPower User in AcademicandResearch Libraries: DeepLog Analysis and User Customisation, AustralianAcademic&Research Libraries, 45(1), 35–47, <http://dx.doi.org/10.1080/00048623.2014.885374> 12.01.2018 tarihinde erişildi.

Akbaytürk, T. (2002). E-kitaplar ve kütüphaneler. <http://eprints.rclis.org/8455/1/ekitap-Tuba.pdf> adresinden 22.11.2018 tarihinde erişildi.

Aktürk, A. ve Akbaytürk, T. (2006). Konsorsiyumlarda elektronik kitap sağlama modelleri ve Türkiye örneği: eBrary, inet-tr'06 - XI. "Türkiye'de İnternet" Konferansı Bildirileri 21 - 23 Aralık 2006 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, 237-244. http://inet-tr.org.tr/inetconf11/kitap/akyuz_akbayturk_inet06.pdf adresinden 22.05.2018 tarihinde erişildi.

Al, U., ve Al, P. (2003). Elektronik Bilgi Kaynaklarının Seçimi. Bilgi Dünyası, 4(1), 1-14. <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/248/242> adresinden 05.02.2018 tarihinde erişildi.

- Anameriç, H. (2014). Kitabın Teknolojik Değişimi. Bilgi Dünyası, 15(1).
DOI:10.15612/BD.2014.414 <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/414/453>
adresinden 05.02.2018 tarihinde erişildi.
- Ankara Üniversitesi KDDB, (2019) Hakkımızda. 10.05.2019 tarihinde
<http://kutuphane.ankara.edu.tr/hakkimizda/> adresinden erişilmiştir.
- Ardito, S. (2000), Electronic books: to “E” or not to “E” that is the question, Searcher,
Vol. 8 No. 4, pp. 28-39. 12.04.2019 tarihinde
<http://www.infotoday.com/searcher/apr00/ardito.htm> adresinden erişildi.
- Balcı, A. (2001). Sosyal bilimlerde araştırma, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Barker, P. (1993). Electronic books and their potential for interactive learning,
proceedings of NATO advanced study institute on basics of man machine
communicationforthe design of educationsystems, Eindhoven, Netherlands,
151-158.
- Behler, A. (2011). Collection development for e-books, ALA
[http://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/oitp/ebook_co
llection_dev.pdf](http://www.ala.org/aboutala/sites/ala.org.aboutala/files/content/oitp/ebook_collection_dev.pdf) adresinden 11.12.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Boğaziçi Üniversitesi (2019). Kütüphane. 10.05.2019 tarihinde
<http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Akademik/Kutuphane> adresinden
erişildi.
- Borgman, C.L. (1999). Whataredigitallibraries, Competingvisions. Information
Processing Management. 35, 227-243
<https://escholarship.org/uc/item/7c55m1xf> adresinden 11.12.2018 tarihinde
erişildi.

Bozkurt, A. ve Bozkaya, M. (2013). Etkileşimli E-Kitap: dünü, bugünü ve yarını. Akademik Bilişim Konferansı. 11.05.2019 tarihinde <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/31183061/125.pdf> adresinden erişildi.

Depaa, R. (2017). A study on library collection development in university libraries of Kerala in the information technology environment. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. <http://shodhganga.inflibnet.ac.in:8080/jspui/handle/10603/202505> adresinden 22.04.2019 tarihinde erişildi.

Downey, K. ve diğ. (2014). An evaluation of patron-driven acquisition for ebooks. <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=a7defb27-69c2-4a74-844b-b89cea185f6c%40sessionmgr104> adresinden 11.12.2017 tarihinde erişilmiştir.

Gardner, R.K. (1981). Library collections: their origin. Selection development, New York.

Gaur, R.C., ve Tripathi, T. (2012). Digital preservation of elektronik resources. Journal of Library & Information Technology, Vol. 32, No. 4, July 2012, pp. 293-301 https://www.academia.edu/20897736/Digital_Preservation_of_Electronic_Resources adresinden 15.05.2019 tarihinde erişildi.

Gazi Üniversitesi, (2019). Tarihçe, 10.05.2019 tarihinde <http://gazi-universitesi.gazi.edu.tr/posts/view/title/tarihce-169255> adresinden erişilmiştir.

Gebze Teknik Üniversitesi, (2019). Üniversitemizin tarihçesi. 10.05.2019 tarihinde <http://www.gtu.edu.tr/kategori/17/0/display.aspx?languageId=1> adresinden erişilmiştir.

Günergün, F. ve Kadioğlu, S. (2006). İstanbul Üniversitesi'nin yerleşim tarihçesi üzerine notlar. Osmanlı Bilim Araştırmaları. 12.05.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/13256> adresinden erişildi.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri, (2019) Kütüphanelerimiz. 10.05.2019 tarihinde <http://www.library.hacettepe.edu.tr/sayfa/kutuphanelerimiz> adresinden erişilmiştir.

Henke, H. (2001). Electronic Books and e-publishing: a practical guide for authors. https://books.google.com.tr/books?id=B1cQ9Zk2M40C&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden 11.06.2018 tarihinde erişilmiştir.

IFLA, (2001). Guidelines for a collection development policy using the conspectus model 11.06.2018 tarihinde [.https://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/gcdp-en.pdf](https://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/gcdp-en.pdf) adresinden erişildi.

Kalburan, Ç. (2014). E-Kitap Çağı ve Türkiye'de E-Kitap Sektörü. İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi, 1(1) ss.24-35

Kaplan, R. (2012) Building and managing e-book collections: a how-to-do-it manual for libraries. Neal-Shuman, Chicago.

Kaptan, S. (1998). Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri. İstanbul: Tek Işık.

ODTÜ Kütüphanesi, (2019). Tarihçe. 12.05.2019 tarihinde <https://lib.metu.edu.tr/tr/tarihce> adresinden erişilmiştir.

Önder, I., (2010). Elektronik kitap olgusu ve Türkiye'de durum. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara,

Önder, I. (2013). Yeni yüzyılın kitabı elektronik kitap. Ankara: Orient Yayınları.

Polanka, S. (2011). Purchasing E-books in Libraries : A Maze of Opportunities and Challenges.

Project Gutenberg (2018). Freebooksby Project Gutenberg. <http://www.gutenberg.org> adresinden 17.11.2017 tarihinde erişildi.

Rao, S. S., (2004). Electronic book technologies: an overview of the present situation', Library Review, 53(7), 363-371.

Reitz, J. M. (2004). Dictionary forlibraryandinformationscience. London: Libraries Unlimited.

Revelle ve diğ. (2012). Booklovers, technophiles, pragmatists, andprinters: The social and demographic structure of user attitudes towards e-books. College&Research Libraries, 73(5), 420–429.

Richardson, J. V. ve Mahmood, K. (2012). "eBook readers: user satisfaction and usability issues", Library Hi Tech, Vol. 30 Issue: 1, pp.170-185, <https://doi.org/10.1108/07378831211213283> adresinden 17.04.2018 tarihinde erişildi.

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2003). E-Kitap Teknolojisi ve Kullanımı. Türk Kütüphaneciliği, vol. 17, n. 2, pp. 147-166. [Journalarticle (Paginated)] <http://eprints.rclis.org/10456/> adresinden 05.02.2018 tarihinde erişildi.

Smyth, S. ve Carlin, A.P. (2012). UseandPerception of Ebooks in theUniversityofUlster: A Case Study, New Review of AcademicLibrarianshi 18: 176-205. DOI: 10.1080/13614533.2012.719851 <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=ccd7c058-4c09-4c03-8076-52e7b09ed055%40sessionmgr4008> adresinden 17.04.2018 tarihinde erişildi.

- The Statista Portal (2018).E-books- statistics and facts
<https://www.statista.com/statistics/280249/global-e-book-revenue-by-region/>
adresinden 12.04.2018 tarihinde erişildi.
- Tonta, Y. (1997). Elektronik Yayıncılık, Bilimsel İletişim ve Kütüphaneler, Türk Kütüphaneciliği, 11(4), 305-314
- Tonta, Y. (1998). Elektronik kütüphaneler. Özel Ulak, 1(2).
<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-ozel-ulak-1998.pdf>
adresinden 16.03.2018 tarihinde erişildi.
- Tonta, Y. (2000). “Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler”, Bilgi Dünyası, 1(1), 89-132.
- Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği, Türk Kütüphaneciliği, 23(4), 742-768.
- Tucker, J. C. (2012). Ebook Collection Analysis: Subject and Publisher Trends. Collection Building, 31(2), 40-47.
https://digitalscholarship.unlv.edu/lib_articles/431 adresinden 16.03.2018 tarihinde erişildi.
- Turan, M. (2016). Geleneksel ve elektronik eser sahiplerinin telif hakları, dijital haklar yönetimi: uluslararası düzenlemeler ve fikir ve sanat eserleri kanunu çerçevesinde bir değerlendirme. Bilgi Dünyası, 17(5846), 57–86.
- TÜİK, (2017). Kütüphane istatistikleri 2016, Türkiye İstatistik Kurumu Bülteni. Sayı: 24625, 22 Ağustos 2018
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24675> adresinden erişildi.
- Uçak, N. Ö. (1995). Kütüphaneleri etkileyen teknolojik yenilikler ve geleceğin kütüphaneleri, Türk kütüphaneciliği 9(1), 49-55.

Vassiliou, M. ve Rowley, J. (2008). „Progressing the definition of ‚e-book‘, Library HiTech, 26(3), 355-368.

Womboh, S.H. (1986). A plan for the developments elected technological University Libraries in Nigeria, Collection Management 8(1): 79-89.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YÖK, (2017a). Araştırma üniversitesi olarak belirlenen üniversiteler Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklandı. http://yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/38141297

16.05.2018 tarihinde erişildi.

YÖK (2017b). YÖK'te "araştırma ve aday araştırma üniversiteleri" ile toplantı, http://yok.gov.tr/web/guest/icerik//journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/38141373

16.05.2018 tarihinde erişildi.

Zivkovic, D. (2013). Elektronik Kitaplar: Evrim mi Devrim mi? Bilgi Dünyası, 9(1), 1-19. <http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/169/150> adresinden 04.03.2018

tarihinde erişildi.

Zhang, Y. ve Kudva, S. (2014). E-books versus PrintBooks: Readers' choices and preferences across contexts, journal of the association for information science and technology. 04.03.2018 tarihinde

[https://pdfs.semanticscholar.org/9a7a/75809592ce06963b353e1a0a2cd81cd221](https://pdfs.semanticscholar.org/9a7a/75809592ce06963b353e1a0a2cd81cd22119.pdf)

[19.pdf](https://pdfs.semanticscholar.org/9a7a/75809592ce06963b353e1a0a2cd81cd22119.pdf) adresinden erişildi.